

Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi

Mervi Airas ja Heidi Haulismaa

Kehitysvammaisten vapaa-ajan toiminnan tukeminen

Opasvideo oman elokuvan tekemiseen iPadilla

Opinnäytetyö 2017

Tiivistelmä

Mervi Airas ja Heidi Haulismaa

Kehitysvammaisten vapaa-ajan toiminnan tukeminen. Opasvideo oman elokuvan tekemiseen iPadilla, 54 sivua, 2 liitettä

Saimaan ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi

Opinnäytetyö 2017

Ohjaaja: lehtori Eija Semi, Saimaan ammattikorkeakoulu

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tukea kehitysvammaisten tietoteknistä osaamista ja lisätä heidän sosiaalisen median osallisuuttaan. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tuoda uutta sisältöä kehitysvammaisten päivä- ja työtoimintayksiköihin. Oman vapaa-ajan ja harrastusten valo- ja videokuvaaminen, sekä oman elokuvatarinan tuottaminen omista materiaaleista, antavat uuden tavan ilmaista itseään. Kehitysvammaiset tarvitsevat medialaitteiden hallintaan tukea ja selkokieliä ohjeita. Kehittämistyö toteutettiin yhteistyössä Yes We Can -hankkeen kanssa, jossa mukana toimivat myös Saimaan ammattikorkeakoulu, Kaakkois-Suomen osaamiskeskus Socom, Laptuotesäätiö ja Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri Eksote.

Opinnäytetyömme on tutkimuksellinen kehittämistyö, joka toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Työn teoreettinen viitekehys käsittelee kehitysvammaisuutta, kehitysvammaisten asemaa ja historiaa. Lisäksi tarkastellaan kehitysvammaisten osallisuutta median käyttäjinä sekä omatekoisen elokuvan tuomia hyötyjä heidän vapaa-aikaansa. Käytännön tietopohja kerättiin osallistumalla sosiaalisen median työpajoihin kehitysvammaisten päivätoimintayksiköissä. Menetelminä käytettiin havainnointia ja videointia, kiinnittämällä huomio kehitysvammaisten erityisiin tarpeisiin uuden asian oppimisessa.

Tämän kehittämistehtävän tuotoksena tuotettiin kehitysvammaisille selkokielineen opasvideo oman elokuvan tekemiseen iPadin iMovie -ohjelmalla. Toisena tuotoksena tehtiin ohjaajille suunnattu kirjallinen opas, joka tukee ja tarkentaa opasvideota. Oppaiden avulla päivätoimintaan saatiin uutta sisältöä ja tietotekniikkaa voidaan hyödyntää entistä paremmin.

Asiasanat: kehitysvammaisuus, osallisuus, sosiaalinen media

Abstract

Mervi Airas ja Heidi Haulismaa

Supporting people with intellectual disabilities in their leisure activities. A guidance video for creating your own movie with iPad & iMovie, 54 Pages, 2 Appendixes/s

Saimaa University of Applied Sciences

Health Care and Social Services Lappeenranta

Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

Bachelor's Thesis 2017

Instructor: Senior Lecturer Eija Semi, Saimaa University of Applied Sciences

The purpose of this functional thesis was to increase competences and participation for people with intellectual disabilities, by bringing new daytime activities for them. To filming a movie about your own daily life, or about your leisure time hobbies, gives more opportunities to express yourself. The target groups of this functional thesis were people with intellectual disabilities and their counselors at the South Carelian Social and Health Care District's daytime activity units. This thesis was carried out with Yes We Can -project which was involved the Saimaa University of Applied Sciences and the South-Eastern Finland Centre of Excellence on Social Welfare, briefly Socom Oy, Laptuote-foundation and the South Carelian Social and Health Care District Eksote. The project developed the work and daytime activities content according to wishes and needs.

The thesis was a qualitative action research. The methods used in the thesis were observation and video recording by participating in the social media workshops which were organized by the project. At workshops we specially took into account the special needs of the mentally handicapped to learn new things. Theoretical framework of this functional thesis deals people with intellectual disabilities, the status, work and history of disabled persons. In addition, the theoretical framework contains the mentally handicapped's participation as a media user, and the benefits they'll get for their leisure time by filming the own movie.

The results of this functional thesis were guidance video for how to make a movie with iPad & iMovie application, by using plain language, for people with intellectual disabilities. Another material was a manual, which is for daytime activity counselors to supporting and refining the guidance video. Similarly plain language guidance video has not been made previously and aimed at the mentally handicapped. iPads are increasingly used in teaching and in daytime activities. A video guide has been seen to be necessary. Daytime units have a constant need for new forms of action.

Keywords: People with intellectual disability, participation, social media

Sisällys

1	Johdanto	5
2	Kehitysvammaisuus	6
2.1	Määrittely ja osa-alueet	6
2.2	Toimintakyvyn rakenne	7
2.3	Lääketieteellinen näkökulma	8
2.4	Sosiaalinen näkökulma	9
3	Vammaisten yhteiskunnallinen osallisuus ja oikeudet	10
3.1	Vammaisten aseman kehityshistoriaa	10
3.2	Yksilön osallisuus omaan elämäänsä ja yhteiskuntaan	11
3.3	Vaikuttamismahdollisuus oman elämänsä asioihin	13
3.4	Kehitysvammaisten työelämäosallisuus historiasta nykypäivään	15
3.5	Sopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista	18
3.6	Kehitysvammaisten lainsäädäntö Suomessa	19
3.7	Kehittämistyötä Suomessa	20
4	Yes We Can -hanke	22
5	Videointi kehitysvammaisen oman vapaa-ajan kuvaajana	25
5.1	Sosiaalisen median palvelut	25
5.2	Mediaosallisuus ja median hallinta	26
5.3	Tietotekniset laitteet vapaa-ajan apuvälineinä	27
5.4	iPad vapaa-ajan apuvälineenä	28
6	Selkokieli	29
7	Kehittämistyön tavoite ja tarkoitus	31
8	Kehittämistyön toteutus	32
8.1	Suunnitteluvaihe	32
8.2	Tutkimusote kehittämissä	34
8.3	Asiakaskohderyhmään tutustuminen ja aineistonkeruutavan valinta ...	35
8.4	Tutkimusmenetelmät kehittämissä	37
8.5	Aineiston käsittely	39
8.6	Opasvideon ja kirjallisen oppaan tuottaminen	40
8.7	Käytettävyyden arviointi	41
8.8	Kehittämistyön tulos	42
9	Pohdinta	43
9.1	Haasteet ja vahvuudet	43
9.2	Oppaiden työstämisprosessi	45
9.3	Eettiset näkökohdat	47
	Kuvat	49
	Lähteet	50

Liitteet

Liite 1 Opasvideo oman elokuvan tekemisestä iPadilla

Liite 2 Kirjallinen opas oman elokuvan tekemisestä iPadilla

1 Johdanto

Kehitysvammaisten osallisuus nopeasti kehittyvään ja digitalisoituvaan yhteiskuntaan on yleisesti haastavaa. Heille uuden oppiminen ja käsitteellinen ymmärtäminen ovat vaikeampaa kuin monille muille ihmisille. Itseilmaisun välineenä erilaiset mediat ovat nykyaikainen ja tärkeä tapa kertoa yksilön omasta arjesta ja vapaa-ajasta. Kehitysvammaisen toimintakyvyn taso huomioiden voidaan osallistumista sosiaalisen median eri muotoihin tukea käyttämällä erilaisia apuvälineitä, selkokieltä ja ohjausta. Tietoteknisen osaamisen kehittyminen ja omien mediasisältöjen tuottamisen oppiminen antavat mahdollisuuden uudenaikaiseen itseilmaisuuksiin, oman vapaa-ajan kuvaamiseen ja uuteen harrastukseen.

Opinnäytetyömme kehittämistehtävä koostuu kehitysvammaisille kohdistetusta selkokielisestä opasvideosta elokuvan tuottamiseen iPadin iMovie -ohjelmalla. Lisäksi teemme täydentävän kirjallisen oppaan päivätoiminnan ohjaajien avuksi.

Tämän opinnäytetyön oppailla tuetaan kehitysvammaisten osallisuutta ja osaamista oman mediasisällön, elokuvan tuottamisessa. Kehittämistyönä toteutetun selkokielisen opasvideon ja ohjaajan tuella kehitysvammaisen voi tehdä oman elokuvan iPadin iMovie -ohjelmalla. Elokuvan sisältö koostuu tabletin avulla kuvatuista omista valokuva- ja videomateriaaleista. Elokuva on tuotoksena yksilöllinen ja omannäköinen mediatuotos. Ohjaajille koostetaan kirjallinen opas, joka tukee ja tarkentaa opasvideota.

Laadullisena tutkimuksena toteutettava kehittämistyön aineistopohja saadaan havainnoimalla ja videoimalla sosiaalisen median työpajoja. Huomioimalla osaamistasoa, opetuksen toimivuutta ja tarvittavia apuvälineitä, saadaan tietopohjaa selkvideon tuottamiseen.

Vastaavanlaista selkokielistä opasvideota ei ole aiemmin tehty ja suunnattu kehitysvammaisille. iPadien käytön jatkuvasti yleistyessä opetus- ja päivätoimintakäytössä, tällainen opasvideo on nähty tarpeelliseksi. Päivätoimintaan kaivataan jatkuvasti uudenlaisia toimintamuotoja.

2 Kehitysvammaisuus

2.1 Määrittely ja osa-alueet

Kehitysvammalla tarkoitetaan synnynnäistä tai kehitysiässä, alle 18-vuotiaana, todettua vamman tai sairauden aiheuttamaa vajavuutta fyysisellä tai psyykkisellä toiminta-alueella niin, että se rajoittaa pysyvästi henkilön toimintakykyä. Ymmärtämis- ja käsityskyky ovat heikompia, aiheuttaen haasteita oppimis- ja toimintakyvyssä. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2004, 165.)

Älyllisten toimintojen vajavuutta kutsutaan älylliseksi kehitysvammaksi (Manninen & Pihko 2012, 16). Älyllinen kehitysvamma diagnosoidaan kansainvälisen The World Health Organizationin (WHO), eli Maailman Terveysjärjestön ICD-10-tautiluokituksen avulla. Luokittelussa on neljä eri astetta, lievä, keskivaikea, vaikea ja syvä kehitysvamma. Diagnoosi perustuu tämän hetkiseen toimintatasoon, koska älylliset kyvyt ja sosiaalinen sopeutuminen voivat tuettuna, ajan mittaan muuttua, tai jopa parantua lähtötasostaan. (Vernerinen 2017a.)

Kehitysvammaiselle uuden oppiminen on hitaampaa, kuin ihmisille yleensä. Myös käsitteellinen ajattelu on vaikeampaa. Kehitysvammaiselle on annettava riittävästi aikaa omaksua ja ymmärtää kunnolla uudet opeteltavat asiat. Annettuun tuen on oltava yksilöllistä ja persoonallista niin, että huomioidaan kehitysvamman aiheuttamat eriaisteiset toimintarajoitteet. Omia henkilökohtaisia kykyjä on tuettava kaikissa päivittäisissä toimissa. Aikuisiässä minäkuvaan ja toimintakykyyn vaikuttavat paljon myös aiemmat henkilökohtaiset kokemukset, sekä oma elinympäristö. (Malm ym. 2004, 165.)

Vuosien saatossa kehitysvammaisuuden määrittelyt ja palvelut ovat muuttuneet. Erilaisten hoito- ja kuntoutusmahdollisuuksien lisääntyessä kehitysvammaisuuden toteaminen on korostunut ja muodostunut tärkeämmäksi (Manninen & Pihko 2012, 21). Kehitysvammaisuutta määritellään kolmeen eri osa-alueeseen, joita ovat toimintakyvyllinen, lääketieteellinen ja sosiaalinen näkökulma (Vernerinen 2017b). Näitä tarkennamme ja avaamme seuraavissa luvuissa.

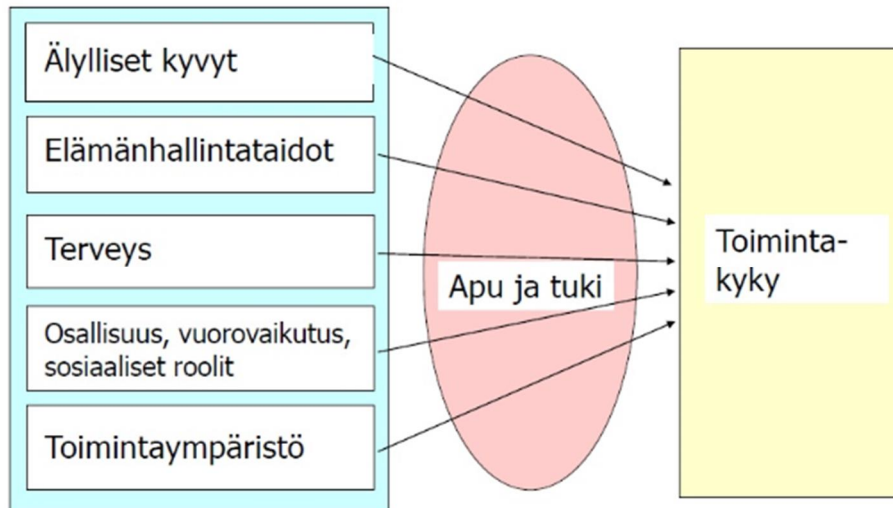
2.2 Toimintakyvyn rakenne

Kehitysvammaisen toimintakyky koostuu systeemisesti toisiinsa yhteydessä olevista eri osa-alueista. Systeemisessä toiminnassa yhden osa-alueen puutteita voidaan vahvistaa korjaamalla toista osa-aluetta. Luottamuksellista yhteistyösuhdetta rakennetaan tukemalla henkilölle itselle tärkeää ja mielekästä osa-aluetta. Vaikeimpaan ongelmaan ei tarvitse tarttua, vaan riittää että keskitytään parhaita tuloksia tuottavaan osa-alueeseen. (Malassau 2007, 134.)

Kehitysvammaisuuden toimintakyky voidaan jakaa edelleen fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen ja kokemukselliseen toimintakykyyn. Toimintakyvyn tasoon vaikuttavia asioita ovat älyllinen taso, adaptiivinen käyttäytyminen ja käytettävä tuki. Adaptiivinen käsite tarkoittaa taitoja, joita tarvitaan jokapäiväiseen toimintaan arjessa ja ympäristössä. Tällaisia taitoja ovat itsestä ja terveydestä huolehtiminen, puheen tuottaminen ja ymmärtäminen, lukeminen, kirjoittaminen, ajan tajun hahmottaminen, sekä rahan arvon ymmärtäminen. Kun ihmisen oma toimintakyky ei enää riitä arjen haasteista selviytymiseen, on tarpeen saada asioiden hoitoon ulkopuolista apua. (Verner 2017c; Verner 2017d.)

Toimintakykyä määritellään erilaisin menetelmin ja luokitteluin. Kartoittamalla kykyjä selvittää arjessa, otetaan huomioon henkilön omat vahvuudet ja voimavarat. Yhdysvaltain kehitysvammaliitto American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD) on määritellyt kehitysvammaisen toimintakyvyn koostuvan monista eri tekijöistä. Toimintakykytaso muodostuu yksilön omien kykyjen, tunteiden, tarpeiden ja pyrkimysten vuorovaikutussuhteesta erilaisissa fyysisissä ja psyykkisissä toimintatilanteissa. (Pietikäinen 2012, 35.)

Yksilöllisen toimintakyvyn teoreettinen malli on Heikki Seppälän ja Anna-Elina Leskelä-Rannan (2007) mukailemana kuvassa 1. Kuvio selventää visuaalisesti eri tukimuotojen yhteisvaikutuksen toimintakykyyn. Alun perin teoreettinen malli on American Association Mental Retardation (AAMR) kehittämä vuonna 2002. Malli on yleisesti käytössä vielä nykyäänkin. (Verner 2017c.)

Kuva 1. Yksilöllisen toimintakyvyn osatekijät ja rakenne (Vernerin 2017c).

Toimintakykyä, toiminnan rajoittuneisuutta ja terveyttä mitataan myös kansainvälisellä International Classification of Functioning, Disability and Health eli ICF-luokituksella, joka on erittäin kokonaisvaltainen luokitus henkilön toimintakyvystä. ICF-luokituksessa toimintakyky jaetaan hierarkkisesti pää- ja alaluokkiin. Edettäessä yleisestä kuvauksesta yksityiskohtaisempiin luokkiin, saadaan tarkka ja monitahoinen kuva kaikista kehon toiminnoista, sekä ympäristö- ja yksilötekijöistä. Sosiaali- ja terveyspalvelujen, sekä elinympäristöjen arvioinnissa ja suunnittelussa hyödynnetään ICF-luokituksella saatuja tietoja. Luokituksesta on myös hyötyä vertailtaessa eri väestöryhmien toimintakykyä kansallisella tai kansainvälisellä tasolla. (THL 2014; THL 2016.)

2.3 Lääketieteellinen näkökulma

Perinteinen lääketieteellinen, eli medikaalinen näkökulma on muodostunut aina kunkin aikakauden vallalla olevan lääketieteellisen näkemyksen mukaan. Lääketiede on keskittynyt kehitysvamman vaikutukseen ihmisen terveyteen ja hyvinvointiin. Vammaa määriteltäessä henkilöä verrataan normaaliin ja terveeseen ihmiseen. Kehitysvammaisuuteen johtaneet syyt jäävät kuitenkin useiden kohdalla tuntemattomiksi tai kokonaan selvittämättä. Yleisesti kehitysvammaisuus voi johtua äidin raskaudenaikaisesta infektiosta tai myrkytyksestä, kromosomipoikkeavuudesta, sikiön synnytyksen aikaisesta hapenpuutteesta tai aivovauriosta,

synnynnäisestä aineenvaihduntahäiriöstä, veriryhmätekijästä tai lapsuuden ajan tapaturmasta. (Verner 2017a.)

Lääketieteellisen diagnoosin myötä kehitysvammaisella ihmisellä on oikeus arjen toimeentuloa turvaaviin etuuksiin sekä asumista ja toimintakykyä tukeviin palveluihin. Diagnoosi on kuitenkin vahvistettava ennen täysi-ikäisyyttä, jotta kehitysvamman perusteella myönnettyt tuet ja palvelut ovat henkilön käytettävissä myöhemmin elämässä. (Verner 2017e.) Lääketieteellinen diagnosointi on saanut runsaasti kritiikkiä leimaavuutensa vuoksi. Ihmisen oma persoona jää helposti tehdyn diagnoosin taakse, eikä muita ihmisen ominaisuuksia ja vahvuuksia enää nähdä tai huomata. Lääketieteellistä ajattelutapaa on arvosteltu siltäkin osin, että vammaisen itse ei aina tarvitse muuttua elääkseen normaalia elämää, vaan elinympäristöä ja ihmisten asenteita tulee korjata. Valtaväestön ennakkoluulot ja asenteet eristävät helposti vammaiset omiin yhteisöihinsä, mutta sosiaalinen näkökulma korostaa heidän kuuluvan meidän kaikkien joukkoon. (Verner 2017f.)

2.4 Sosiaalinen näkökulma

Kehitysvammaisen määrittelyssä on toimintakyvyn osa-alueen ja lääketieteellisen näkökulman rinnalle muodostunut sosiaalinen näkökulma. Vamman sijasta tämä viime vuosina korostunut näkökulma tuo esille rajoittavat tekijät, jotka haittaavat ihmisen elämää. (Verner 2017b.) Sosiaalisessa näkökulmassa huomioidaan henkilön itsensä kokema rajoittuneisuus. Yhteiskunnan taholta vammaisen elämää rajoittavia tekijöitä ovat erilaiset esteet, ihmisten asenteet, koettu syrjintä ja riippuvuus toisten ihmisten tuesta. Näin ollen kulttuurinen ja sosiaalinen elinympäristömme määrittelevät vammaisuuden tasoa, sekä ihmisen omaa kokemusta vammaisuutensa haitallisuudesta. Sosiaalinen näkökulma tuo esille kehitysvammaisen henkilön samankaltaisuuden muiden ihmisten kanssa, sekä tarpeellisen tuen ja avun, jotta hän voisi olla, kuten muutkin ihmiset. (Verner 2017f.)

Yhteiskuntaa ei ole rakennettu kehitysvammaisen näkökulmasta, joten hän kohtaa muita ihmisiä useammin erilaisia esteitä ja ennakko asenteita. Liikuntavammaisen kohtaa rajoitteita ja esteitä liikkuessaan pyörätuolilla kaupungilla tai julkisissa rakennuksissa. Liikuntavammaisen kohtaa usein häneen negatiivisesti ja

aliarvostavasti suhtautuvia ihmisiä. Vamman aiheuttama haitta aiheutuu sosiaalisen näkökulman mukaan ympäristöstä, yhteiskunnasta ja puutteellisesta tuesta sekä puuttuvista apuvälineistä. Hyvinkin vaikeasti kehitysvammaisen ihminen pystyy tekemään päätöksiä omista asioistaan, mikäli hänelle vain suodaan siihen oikeat välineet. Sosiaalinen ja lääketieteellinen näkökulma ovat siis oikeastaan vastakkaisia. Lääketieteellinen, ruumiillinen ja neurologinen vammaisuus halutaan kumota sosiaalisella näkökulmalla. Sosiaalisessa näkökulmassa toimintakyky voidaan palauttaa oikeanlaisella kuntoutuksella ja hoidolla. (Verner 2017f.)

3 Vammaisten yhteiskunnallinen osallisuus ja oikeudet

3.1 Vammaisten aseman kehityshistoriaa

Sosiaalinen vammaistutkimus on lähtöisin Yhdysvalloista 1960- ja 70-luvuilta, jolloin vammaiset ihmiset aktivoituivat. Keskeinen tekijä aktivoitumiselle oli itsenäisen asumisen liike The Independent Living Movement, joka vaati tukea ja oikeuksia vammaisille. Euroopassa ja erityisesti Englannissa 1970- ja 80-luvuilla merkittävin julistus vammaisuuden peruseriaatteista oli lähtöisin englannista Union of The Physically Impaired Against Segregation -järjestöltä (UPIAS). Vammaistutkimuksen ja julistuksen lähtökohtina ovat olleet vammaisuuden uudenlainen ymmärtäminen, yksilön tarpeiden huomioiminen ja yhteiskunnan taholta tuleva tuki. (Vehmas 2005, 109 - 110, 115 - 118.)

Suomessa varhaisin vammaisten elinolosuhteita tutkinut selvitys tehtiin samoihin aikoihin, kun Euroopassa herättiin vammaisten oikeuksiin. Urpo Kuotola (1983) peilasi vammaisen henkilön asemaa ja suhdetta vallalla oleviin yhteiskunnallisiin olosuhteisiin henkilön vamman vai toimintavajavuuden kautta. Tutkimustietojen mukaan vammaisten elinolosuhteissa on paljon eroja muun väestön elinoloihin verrattuna. Vammaisen asema näyttäytyy erillisenä yhteisöistä ja yhteiskunnasta, vaikka hänet tulisi voida integroida, eli yhdentää osaksi kokonaisuutta, tasavertaiseksi yhteiskunnan jäseneksi. Vammaisen asemaa parantaviksi osa-alueiksi määritellään taloudellinen, toiminnallinen ja sosiaalinen yhdenvertaisuus. 1980-luvulla tehty linjaus vammaisten elinolosuhteiden parantamisesta on samansuun-

tainen vielä tänä päivänäkin. Normaalielämän toimintamahdollisuuksien tukemista kutsutaan nykyään osallisuuden kehittämiseksi. Siihen liittyy myös ajatus valtaistumisesta (englanniksi empowerment), joka viittaa yksilön vaikuttamismahdollisuuksiin omaa elämäänsä koskevissa päätöksissä. (Eriksson 2008, 10 - 11.)

Kehitysvammaisuus -käsite, diagnoosit ja niiden merkitys ovat eri aikakausina ja eri kulttuureissa muuttaneet muotoaan. Nyky-yhteiskunta mieltää kehitysvammaisuuden edelleenkin ensisijaisesti lääketieteellisesti, eikä huomaa diagnoosin takana olevaa ihmistä. Diagnoosin ylikorostaminen voi johtaa siihen, että koko henkilön käyttäytymisen tulkitaan johtuvan ainoastaan diagnoosista. Kehitysvammaiset määrittelevät oman itsensä monien muiden asioiden, kuin kehitysvammaisuuden kautta. Henkilö ei koe olevansa kehitysvammaisen vaan luokittelee itsensä sukupuolen, työn, opintojen, asunnon, parisuhteen tai kielen perusteella. Vammaisuuden kokemus tulee siis ulkopuolelta ja syntyy muiden ihmisten kautta. (Verner 2017f.)

Vammaisen kuuleminen ja henkilön oma näkökulma ovatkin voimakkaasti esillä vammaispolitiikassa sekä -tutkimuksissa. Voidakseen elää tasa-arvoisena yhteiskunnan jäsenenä itsenäistä elämää, tarvitaan kehitysvammaiselle yksilöityä tarpeenmukaista tukea ja palveluita. Kehitysvammaisen persoonalliset vahvuudet ja kyvyt on löydettävä ja tuettava hänen selviytymistään jokapäiväisessä elämässä. Jotta kuntoutustavoitteisiin päästään, on annettavan tuen ja tarvittavan tuen oltava keskenään tasapainossa. Muuten voi käydä niin, että vääränlaisella tuella lisätään tahattomasti henkilön avuttomuutta. Kaiken kaikkiaan ympäristö ja ympäristön tuki ovat tärkeässä asemassa parantamaan kehitysvammaisen pärjäämistä ja osallisuutta yhteiskuntaan. (Malm ym. 2004, 165 - 166.)

3.2 Yksilön osallisuus omaan elämäänsä ja yhteiskuntaan

Osallisuus on ihmiselle tekemisen, kuulumisen, mukana olemisen ja asioihin vaikuttamisen mahdollisuus. Kiinteästi näihin kuuluvat keskinäinen luottamus, sitoutuminen ja tunne kuulluksi tulemisesta. Osallisuus on myös vastuun ottamista asioista. Osallisuuden toteutuminen ihmiselle itselleen rakentuu omasta identiteetistä ja omista elämänhallintavalmiuksista (Särkelä-Kukko & Rouvinen-Wilén 2014, 9 - 10.)

Osallisuuden ulottuvuuksina määritellään yksilö- sekä yhteisötasolla riittävä toimeentulo ja hyvinvointi, toiminnallinen osallisuus sekä yhteisöihin kuuluminen. Vajaus joillakin näistä ulottuvuuden alueista aiheuttaa osattomuuden tunnetta ja elämän laadun heikkenemistä. Yksilön sekä yhteisön osallisuutta voidaan kehittää tukemalla sopivassa suhteessa muutoksia ja kasvua, eri ulottuvuuden alueilla (Backman 2015). Eri yhteisöissä mukana oleminen tuo yksilölle osallisuuden ja turvallisuuden tunnetta. Tällaisia yhteisöjä voivat olla koulu, työ, harrastus tai järjestö. (THL 2017.)

Sosioekonomiset koulutus- ja työllisyserot vaikuttavat ihmisen haluun osallistua. Sopiva sosiaalinen aktiivisuus, eli sosiaalinen pääoma voi ehkäistä jopa monenlaisten mielenterveydellisten ja pitkäaikaissairauksien syntymistä. Työelämän ulkopuolelle jäätyään, vähemmistöryhmät voivat kokea sosiaalista syrjintää. Tällaisia vähemmistöryhmiä voivat olla vammaiset, tai eri kieli- ja kulttuuritaustaiset. Syrjäytymisen kokemus on jäämistä yhteisöllisen toiminnan ulkopuolelle ja aiheuttaa helposti eriarvoisuuden ja osattomuuden tunteen. Syrjinnän tunteen pitkittyessä riskinä on, että henkilön toimintakyky ja hyvinvointi heikkenevät. Kokemus osallisuudesta ja riittävät sosiaaliset verkostot suojaavat osattomuuden ja syrjäytymisen tunteilta. (THL 2015.)

Kansalaisen yleisiä vaikuttamismahdollisuuksia on julkishallinnon taholta pyritty edistämään jo 1970-luvulta lähtien. Osallisuus -käsite liitettiin näihin pyrkimyksiin, kun vuonna 1995 tuli voimaan kuntalaki, joka korosti kansalaisten osallistumista. Osallisuuden käsite yleistyi 2000-luvulla erityisesti julkishallinnon eri ihmisryhmien kansalaisosallistumisen edistämistyön myötä. Virallisten mietintöjen, lakien ja asetusten kautta merkityksensä saanut käsite on hakenut kansalaisymmärrystä erilaisten projektien ja väitöskirjatutkimusten avulla. Käsite on laaja-alainen kuvatessaan ihmisen ja yhteisön sekä ihmisen ja yhteiskunnan välistä suhdetta. Englanninkielinen käänös *participation* voidaan kääntää osallisuudeksi sekä osallistumiseksi. Molemmat termit ovat kokemuksena omasta merkityksestä ja johonkin kuulumisen tunteena hyvinvoinnin perusrakennusaineita. (Nivala & Ryyänen 2013, 9 - 14.)

Kehitysvammaisten tukiliiton yksi kolmesta toimintaa ohjaavista arvoista on osallisuus, eli yhtäläinen oikeus osallistua kaikkeen toimintaan. Kehitysvammaisten palvelusäätiön ja kehitysvammaliiton toimintaa ohjaavat niinkään itsemääräämisoikeuden, yksilöllisyyden ja täysivaltaisuuden arvostaminen sekä edistäminen (Kehitysvammaisten Palvelusäätiö 2004). Vammaisella on oikeus osallistua omien asioidensa suunnitteluun, päätöksentekoon ja tehtäviin toimenpiteisiin. Osallisuuden toteutumiseen tarvitaan kuitenkin arkielämän esteettömyyttä. Kehitysvammaisten osallisuutta rajoittavat riippuvuus toisista ihmisistä sekä sosiaalisen kanssakäymisen ongelmat. (Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2017b.)

Yhteiskunnallinen osallisuus on yksilön mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua omaan terveyteensä liittyviin asioihin, koulu- ja työtoimintaan, toimeentuloon, asumispaikkaan sekä sosiaalisiin suhteisiin. Kansalaisella on oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja olla osallisena yhteiskunnan kehityksessä. Jokaisen oma elämäntilanne ja -asenne vaikuttavat hetkittäin henkilön osallisuuden tasoon sekä yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen. (THL 2017.)

Euroopan unionin ja Suomen hallituksen tavoitteisiin kuuluu osallisuuden edistäminen. Tarkoituksena on vähentää eriarvoisuutta ja ehkäistä syrjäytymistä. Osallisuus ja vaikuttaminen huomioidaan nykyään myös käsitteinä kuntalain lisäksi myös perustus- ja nuorisolaissa. Osallisuuden sekä vaikuttamisen edistäminen nähdään hyvin tärkeänä, niin yksilön, kuin yhteiskunnankin hyvinvoinnille. Osallisuus yhteisöissä ilmenee toisten arvostamisena, tasavertaisuutena ja luottamuksena, sekä mahdollisuutena vaikuttaa omassa yhteisössään. Yhteiskunnalla ja sen tarjoamilla palveluilla on merkittävä rooli yksilön osallisuuden edistämässä. Erityisasemassa tässä ovat sosiaali- ja terveystalvetut sekä työllisyyspalvelut. Asiakkaan yksilöllistä osallisuutta voidaan tukea vahvistamalla hänen omia voimavarojaan ja hyödyntämällä hänen oman elämänsä kokemusasiantuntijuuttaan. (THL 2017.)

3.3 Vaikuttamismahdollisuus oman elämänsä asioihin

Valtaistuminen eli voimaantuminen (englanniksi empowerment) on osallisuuden tavoin monitahoinen käsite viitaten valtuuttamiseen, vallan saamiseen tai ottami-

seen. Kantasana "power" on suomennettuna *valta*, *voima*, *mahti* tai *valtuus*. Empowerment on syntynyt USA:ssa 1960-luvulla vähemmistöryhmien epätasa-arvon ja sorto-keskustelujen myötä. Solomon (1976) määritteli sen prosessiksi avuttomuuden ja vähemmistöryhmien vallan puutteen vähentämiseksi sekä aktiivisen asiakkuuden lisäämiseksi. Valtaistumisella tarkoitetaan henkilökohtaisen hallinnan vahvistumista, valtaa vaikuttaa oman elämänsä asioihin, kokemusta päämääriensä saavuttamisesta, sekä vaikuttamismahdollisuutta olosuhteisiin. Valtaistumisprosessin myötä ihmisen taidot osallistua yhteisölliseen ja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon vahvistuvat. Yhteiskunnallisella tasolla valtaistumisella parannetaan yksilön lisäksi koko yhteisön elämänlaatua. (Järvikoski, Härkäpää & Pättikangas 1999, 103 - 111.)

Vammaisten henkilöiden valtaistumista on Harlan Hahn (1991) pohtinut kansalaisoikeuksien ja palvelujärjestelmän kannalta. Hän on havainnut vammaisten henkilöiden hakeutuvan ja haluavan samaistua mieluummin, niin sanotusti terveiden pariin, kuin vammaisten vähemmistöön. Vammaiset ovat työyhteisöissä kokeneet jäävänsä sosiaalisesti eristyneeseen asemaan. Todellinen vammaisten valtaistuminen tarkoittaisi poispääsyä eristyneisyyden tunteesta, kykyä kehittää vammaistietoisuutta sekä yhteisöllisiä ratkaisuja vammaisten tasavertaisempaan integroitumiseen yhteiskuntaan. Tämän saavuttamiseksi tarvitaan myös taloudellisia ratkaisuja ja yhteiskunnallisten rakenteiden kehittämistä. Palvelujärjestelmän kannalta ulkoisia edellytyksiä luovat lait, säädökset ja erilaiset ohjeet sekä sopimukset. (Järvikoski ym. 1999, 109 - 118.)

Deeganin (1992) mukaan järjestelmä vahvistaa avuttomuutta ja riippuvuuden tunnetta, mutta Zola (1993), joka itse oli vammaisen, huomasi avun kautta saavuttavansa lisää itsenäisyyttä. Hän koki voivansa paremmin toteuttaa niitä asioita, joista oli aidosti kiinnostunut. Emener (1991) on kuvannut ulkoiset ja sisäiset valtaistumisen kriteerit, yksilön, perheen, kuntoutustyöntekijän ja palvelujärjestelmän sekä paikallisyhteisön tai koko yhteiskunnan tasolla. Osa-alueet voidaan nähdä portaina ja tasoina, jotka vaikuttavat toisiinsa ja toteutuessaan lisäävät vammaisen henkilön valtaistumisen mahdollisuuksia. (Järvikoski ym. 1999, 109 - 118.)

Vammaisen valtaistumismahdollisuuksia vaikeuttaa heidän oman äänensä kuulumattomuus, sekä omien sovelluskelpoisten tietojen ja käsitteiden puute vammaistutkimuksissa. Olisi tuettava heidän omaa osallistumistaan tiedon tuottamiseen ja toimimista tutkijoiden yhteistyökumppaneina sekä lopulta tutkimuksen käyttäjinä. Vammaisten itsensä määrittelemien käsitteiden pohjalta saataisiin tutkimusasetelma, jossa tutkittavilla on valta omaan elämäänsä sekä mahdollisuus käyttää ja tuoda valtaansa ilmi. (Hyppönen 1999, 122 - 123.)

3.4 Kehitysvammaisten työelämäosallisuus historiasta nykypäivään

Ennen teollistumisen aikaa, 1700-luvulla, ihmiset asuivat maalaiskyläyhteisöissä työskennellen perhekunnittain luonnonrytmisesti eri vuodenaikojen mukaisissa töissä. Liikkuminen kyläyhteisön ulkopuolelle oli rajattua. Työnteon tehokkuus ja suorittaminen eivät olleet vielä hallitsevia, joten vammaistenkin työskentely mahdollistui erilaisissa naisille suunnatuissa töissä, kuten kotieläinten hoidossa. Kun ihmiset elivät tiiviissä yhteisöissä, he olivat hyvin riippuvaisia toinen toisistaan ja tekivät asioita yleensä yhdessä. (Vehmas 2005, 53 - 54.)

Teollistumisen myötä 1800-luvulla työstä tuli taloudellinen hyödyke ja työpanoksen oli oltava tuottavaa. Tehokkuuden lisääntyessä tehdastyö ei sopinut enää vammaisille, jotka olivat hitaampia ja heikompia. Vammaisten työmahdollisuudet heikkenivät. Vammaisuus leimautui kykenemättömyydeksi suoriutua uusista työelämän vaatimuksista. (Vehmas 2005, 53 - 59.)

Teollistumisen myötä työvoima keskittyi kaupunkeihin, jotka olivat fyysisesti kilometrien päässä kodista. Vammaisilla ei käytännössä ollut mitään mahdollisuutta liikkua pitkiä matkoja tehdastyöpaikkoihin. Pienet maalaisyhteisöt hajautuivat, kun työ ja koti eriytyivät toisistaan. Kehitysvammaisista tuli kyvyttömiä, sairaallosiksi luokiteltuja yhteiskunnan elättejä. Työhön kelpaamattomina kehitysvammaisia sijoitettiin laitoksiin ja heitä hoidettiin ensisijaisesti lääketieteen avulla. Häpeän ilmapiiri oli vallalla. Koska perheet eivät enää pitäneet velvollisuutenaan elättää kotonaan vammaisia perheenjäseniä, heidät sijoitettiin laitoksiin. Laitoksia perustettiin näihin aikoihin lukuisasti ja niiden tarkoitus oli tehdä vammaisista yhteiskuntakelpoisia. (Vehmas 2005, 53 - 59.)

Valtion rahoittamat erityiskoulut normaalista poikkeaville oppilaille aloittivat 1800-luvun puolivälissä. Vammaluokituksen perusteella oppilaat sijoitettiin muista oppilaitoksista erillään oleviin kouluihin, joissa oli asuntola. Tällainen eriyttäminen perusteltiin poikkeavuudella, joka häiritsi muiden oppilaiden oppimista. Erityisopetus lisääntyi 1900-luvulla painottuen käytännön elämän ja työnteon tai jonkin ammatin perustaitojen opettamiseen. Tutkimusten myötä todettiin erityisopetuksen tuottavan yhteiskuntakelpoisia ja elämässä pärjääviä kansalaisia, jotka eivät olisi kenenkään taakkana vaan pystyvät itse hankkimaan toimeentulonsa. (Vehmas 2005, 53 - 64.)

Kehitysvammaiset työskentelivät 1970-luvulta lähtien invalidihuoltolain uudistuksen perusteella suojatyössä erillisissä suojatyökeskuksissa (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2014, 26). Työskentely oli yksinkertaisen helppoa tekstiili- ja puutyötä tai alihankintana tehtäviä pakkaus- ja kokoonpanotehtäviä. Nykyään yleisemmin käytettävää tuetun työn muotoa, avotyötoimintaa, järjestettiin 1980-luvun loppupuolella jo jonkin verran (Niskajärvi & Pirkola 2008, 24). Avotyötä tehtiin tuolloinkin tavallisilla työpaikoilla, kuten kaupoissa, keittiöissä tai vanhainkodeissa. Avotyöntekijä saa eläkettä ja kunnan maksamaa työosuusrahaa. (Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2017b.)

Sosiaalihuoltolain 27d ja 27e astuivat voimaan vuonna 2002 ja niiden perusteella tuli järjestää vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevaa toimintaa sekä työtoimintaa. Vammaispalvelulain mukainen päivätoimintaa säättävä pykälä 8b on vuodelta 2006. (Verner 2016.) Päivä- ja työtoiminta ovat kuntien ostamaa sosiaalipalvelua, jota järjestetään toimintakeskuksissa tai oikeilla työpaikoilla. Toimintakeskukset ovat kuntien, kuntayhtymien tai säätiöiden ylläpitämiä. Työ- ja päivätoiminnassa olevat vammaiset ovat huoltosuhteisia asiakkaita, eivät työntekijöitä. Työ- sekä päivätoimintaan osallistujille voidaan maksaa enintään 12 euroa päivässä verotonta työosuusrahaa eläkkeen lisäksi. Työosuusrahalla tuetaan heidän osallistumistaan toimintaan. (Kehitysvammaisten tukiliitto ry. 2017b.)

Vammaisten päivätoiminta on eniten tukea tarvitseville ja siellä vahvistetaan elämän ja arjen taitoja, itsenäistä selviytymistä ja osallisuutta. Työtoiminnassa har-

jaannutetaan työelämätaitoja, jotta vammaisella olisi mahdollisuus tulevaisuudessa selvitä työsuhteessa. Työtoiminta on sosiaalihuollon palveluna järjestettävää tyypillisesti tekstiili- ja puutöitä sekä yrityksille alihankintana tehtävää kokoonpanoa, lajittelua ja pakkaamista. (Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2017b.)

Työtoiminnan muotoa avotyötoimintaa järjestetään toimintakeskusten ulkopuolella normaali työpaikoilla, avustavissa tehtävissä. Avotyö on oppimis- ja kuntoutusjakso, jossa avotyöntekijä on sosiaalihuollon asiakas ja työskentelee työtoimintakeskuksen kirjoilla. Nykyään avotyötoimintaa on muun muassa keittiö- ja siivousalalla, kaupoissa ja kiinteistönhuollon tehtävissä. Päiväpalkkana toimii kaikissa toiminnan muodoissa, eli työ- ja päivätoiminnassa sekä avotyössä, työtoimintarahana 0. 12 euroa päivässä. (Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2017b.)

Tuettu työllistyminen, eli tuettu työ on työsuhteista palkkatyötä tavallisella työpaikalla. Sosiaaliviraston palveluksessa työskentelevä työvalmentaja tukee työntekijää kokonaisvaltaisesti jo ennen työsuhteen alkua sekä koko työsuhteen ajan. Työvalmentaja toimii myös linkkinä työnantajan ja työntekijän välillä. Työtehtävät, työaika sekä palkka räätälöidään tapauskohtaisesti vastaamaan työntekijän kykyjä selvitä tehtävistään. Palkkauksessa huomioidaan alan työehtosopimuksen mukaiset vähimmäispalkkavaatimukset. (Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2017b.)

Perustoimeentulona kehitysvammaiset saavat yleensä työkyvyttömyyseläkettä ja asumistukea sekä voivat samalla työskennellä palkkasuhteessa. Mikäli palkka ylittää tulorajan, he voivat kuitenkin menettää eläkkeen työsuhteensa ajaksi. Työnantajien suhtautuminen kehitysvammaisiin työntekijöihin vaihtelee mutta yleinen suunta on suotuisa. Yhä useammat haluavat maksaa myös palkkaa tehdystä työstä, vammasta huolimatta. Myös useat kunnat ja kaupungit työllistävät kehitysvammaisia, yleisimmin avotyönä. (Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2017b.)

Suomessa on jo yli 2 000 kehitysvammaista, jotka työskentelevät tavallisilla työpaikoilla. Kehitysvammaliiton suorittaman tutkimuksen (2013. 2014) perusteella arvioitiin, että tällä hetkellä Suomessa on noin 400. 500 kehitysvammaista henkilöä palkkatyössä, reilu 2000 avotyötoiminnassa ja vähän yli 6000 työkeskusten työtoiminnassa. Palkkatyöhön sijoittumisessa tuli esille alueellisia eroja niin, että

parhaiten kehitysvammaiset olivat työllistyneet pääkaupunkiseudulla. Kaikki työllistyneet olivat iältään nuorempia, joilla oli takanaan jokin ammatillinen koulutus ja he asuivat itsenäisemmin. Työllistyneiden määrä on pieni, jos koko maassa on 40 000 kehitysvammaista, noin 25 000 työkäistä ja työllisyyspalveluissa vain noin 15 000. (Vesala, Klem & Ahlstén 2015, 5 - 7.)

Hyvinvoinnin kannalta työllä on suuri merkitys yksilön elämässä. Työ tuo yksilölle hyödyllisyyden tunteen, mahdollisuuden hyödyntää omia kykyjään ja vahvuuksiin sekä tunteen, että voi toteuttaa itseään. Työ mahdollistaa erilaisten sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden luomisen ja ylläpitämisen (Malm ym. 2004, 29).

3.5 Sopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista

YK:n ihmisoikeussopimuksissa, sekä ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa tunnustetut oikeudet koskevat myös vammaisia. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimus Committee on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) astui voimaan vuonna 2008. Suomi ratifioi YK:n vammaissopimuksen EU-maista viimeisimpien joukossa ja sopimus tuli voimaan kesäkuussa 2016. Suomen oli yhdenmukaistettava itsemääräämislakia sopimuksen artikloiden kanssa ennen ratifiointia. Sopimus takaa vammaiselle täydet ihmisoikeudet, estää syrjintää sekä edistää esteettömyyttä. (Hallamaa 2016.) YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksella vahvistetaan jo olemassa olevia ihmisoikeuksia kuulumaan kaikilta osin myös vammaisille ihmisille. Erilaiset kansalaisjärjestöt ovat tärkeässä roolissa puolustamassa ihmisoikeuksien toteutumista. Ihmisoikeustuomioistuimet ottavat käsittelyyn mahdolliset ihmisoikeusloukkaukset. (Kolkka, Salminen & Varis 2016, 179 - 180.)

YK:n yleissopimus sitoo Euroopan Unionin jäsenvaltioita sopimuspuolina parantamaan vammaisten ihmisten yhteiskunnallista tilannetta. Euroopan unionin vammaisstrategia (2010. 2020) pyrkii lisäämään vammaisten toimintamahdollisuuksia, sekä vammaisten tietoisuutta omista oikeuksistaan. Vammaisstrategiassa todetaan, että noin kuudesosa Euroopan Unionin väestöstä on vammaisia. Jäsenmaiden politiikassa ja lainsäädännössä vammaisten tarpeita ei ole kuitenkaan vielä huomioitu riittävästi. Erityisesti kiinnitetään huomiota ja kehittämistoimia

saavutettavuuteen sekä esteettömyyteen. Vammaisten yhdenvertainen yhteiskuntaosallisuus ja elämänlaadun parantaminen halutaan toteuttaa toimielinten ja jäsenvaltioiden yhteistyössä rakentamalla kaikille esteetöntä Eurooppaa vammaisstrategian puitteissa. (Euroopan komissio 2010.)

3.6 Kehitysvammaisten lainsäädäntö Suomessa

Suomen perustuslakiin on kirjattu ihmisten yhdenvertaisuus ja tasa-arvoisuus huolimatta terveydentilasta, vammasta tai muusta syystä. Jokaiselle on turvattava välttämätön toimeentulo, huolenpito ja riittävät sosiaalipalvelut. Sosiaalihuoltolaki puolestaan säätää palveluiden myöntämisperusteet ja kunnan vastuut tarpeenmukaisten palvelujen järjestämisestä. Kehitysvammaisten työ- ja päivätoimintaa sekä työhönvalmennusta on järjestettävä sosiaalihuoltolain perustella. Sosiaalihuoltolain 27d § säätää vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevasta toiminnasta ja 27e § vammaisten henkilöiden työtoiminnasta. Näiltä osin laki on peräisin vuodelta 2002. Sosiaalihuoltolain uudistuksella vuonna 2015 vahvistettiin asiakaslähtöisyyttä ja kokonaisvaltaista asiakkaan huomioimista. Oikeus palvelutarpeen arviointiin, omatyöntekijään ja erityisen tuen tarpeen asiakkaan palvelun turvaaminen olivat uudistuksen muutoskohtia. (Suomen perustuslaki 731/1999; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Yhdenvertaisuuslaki uudistui vuonna 2015 taaten yhtäläisen syrjinnän suojan kaikille ihmisille, edistään ja turvaten yhdenvertaisuuden toteutumista. Syrjintää on täsmennetty koskemaan laajemmin myös vammaisten ihmisten kohtelua. Yhdenvertaisuusvelvoite mukautusten tekemiseen laajeni koskemaan työnantajien ja koulutusten lisäksi myös palvelujen ja tavaroiden tarjoajia. Näillä tapauskohtaisesti toteutettavilla mukautuksilla tarkoitetaan muutoksia, ilman suhteetonta rasitetta, varmistamaan vammaisille ihmisille yhdenvertainen palveluiden käyttömahdollisuus. (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014.)

Suurin osa kehitysvammaisten henkilöiden tarvitsemista palveluista ja tukitoimista myönnetään joko vammaispalvelulain tai kehitysvammalain perusteella. Vastuu tarpeenmukaisella laajuudella palveluiden järjestämisestä on kunnilla. Kehitysvammaisten erityishuoltolaki velvoittaa kunta järjestämään työtoimintaa

osana muita palveluita. Vammaispalvelulaki on periaatteessa ensisijainen suhteessa kehitysvammalakiin. Vammaispalvelulaissa osa palveluista on määritelty vamman tason mukaan sisältäen ne palvelut, joita ei kehitysvammalain perusteella myönnetä. Kehitysvammaiset ovat kuitenkin niihin myös oikeutettuja. Vammaispalvelulain perusteella järjestetään muun muassa vaikeavammaisten päivätoimintaa. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977; Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380.)

Asiakslaki on askel kohti sosiaali- ja terveydenhuollon yhtenäistämistä. Lain tarkoituksena on asiakaslähtöinen palvelu ja toimintatapa. Oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja kohteluun kuuluu jokaiselle ketään syrjimättä. Asiakkaalle tulee antaa mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omien palveluidensa yksilölliseen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Asiakkaan oikeudet on kerrottava niin, että asiakas ymmärtää ne. Palvelu- ja toimenpidevaihtoehdot sekä niiden merkitykset tulee tilanteen niin vaatiessa kertoa tulkin välityksellä. Laki sisältää myös määritykset kirjallisesta päätöksestä, palvelusuunnitelman laatimisesta sekä luotamuksellisuudesta asiakirjasalaisuuden ja vaitiolovelvollisuuden osalta. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.)

3.7 Kehittämistyötä Suomessa

Vammaispolitiikan keskiössä ovat vammaisten ihmisten täydet perus- ja ihmisoi-keudet joiden tulisi toteutua jokapäiväisessä elämässä. Suomen perustuslaki kieltää syrjinnän sekä takaa kaikille kansalaisille sosiaaliset, sivistykselliset ja ta-
loudelliset perusoikeudet. YK:n ja Euroopan unionin jäsenvaltiona Suomi sitoutuu edistämään vammaisten oikeuksia sekä kaikille avointa yhteiskuntaa. Suomen vammaispolitiikka perustuu Valtioneuvoston vammaispoliittiseen selontekoon, joka linjattiin syksyllä 2006. Selonteossa asetettiin vammaispolitiikan askelmer-keiksi kolme keskeistä periaatetta: Vammaisten henkilöiden oikeus yhdenvertai-
suuteen, osallisuuteen sekä tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin. (Kaski & Leh-
musoja 2007, 16 - 17.)

Suomen vammaispoliittisen suunnitelman (VAMPO) 2010. 2015 tavoitteena oli turvata vammaisten henkilöiden oikeudenmukainen yhteiskunnallinen asema. Suunnitelmassa korostettiin kehitysvammaisten voimavaralähtöistä osallisuutta

oman elämänsä osalta, sekä yhteiskunnallisella tasolla. Toimenpiteitä toteutettiin ja käynnistettiin mutta eri yhteiskunnan osa-alueiden kokonaisuuksien eteneminen vaatii sitoutumista ja panostamista vastuullisilta poliittisilta toimijoilta. Vammaispolitiikan kestävät tavoitteet etsivät vielä vastuunkantajia niiltä tahoilta ja päättäjiltä, joilla on vaikuttamismahdollisuus. (Sjöblom 2016, 40 - 41.)

Erityispalvelujen ja tukitoimien valtakunnalliseen parantamiseen on työskennelty Kehitysvammaisten asumisohjelman (KEHAS 2010. 2015) avulla. Päämääränä oli, että vuoden 2020 jälkeen yksikään kehitysvammaisen ei enää asu laitoksessa, edellyttäen, että laitoshoidon korvaavia yksilöllisiä palveluja on kunnissa riittävästi. Tämä päämäärä ei täysimittaisena toteutunut lähinnä ryhmäkoti-painotetun asumisen lisäämisenä. Keskeisiin periaatteisiin kuului tietoisuuden lisääminen vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksista sekä eri hallinnonalojen välinen yhteistyö. Ministeriöt ovat vaihtelevasti osallistuneet vammaisuutta koskevan tietopohjan lisäämiseen omilla hallinnonaloillaan. KEHAS-ohjelman loppuraportin mukaan useat toimenpiteet ovat lopulta toteutuneet suunnitellusti. Kehitystä on tapahtunut kulttuuri- ja liikuntapalveluissa, koulutuksen ja kansainvälisen yhteistyön alueilla. (Sjöblom 2016; Sosiaali- ja terveysministeriö 2016.)

Osallistuminen vaatii edelleen kehittämistä ja itsemääräämisoikeuden toteutumiseksi eri elämänvaiheissa, tulee lisätä yksilöllisiä tukitoimia. Kehitysvammaiset tarvitsevat lisää tukea oman mielipiteen kertomiseen ja omien valintojen tekemiseen. Oman mielipiteen ilmaisemista on tuettava kouluttamalla henkilökuntaa käyttämään puhetta korvaavia tapoja keskustelemisessa vammaisten kanssa sekä selkokielistä tietoa palveluista tulee lisätä. Sosiaali- ja terveysministeriön kokoama seurantaryhmä linjaa ehdotuksia tehostettaviksi toimiksi toteutettavaksi vuoteen 2020 mennessä. Vammaisten henkilöiden tarpeen mukaista tukea tehostetaan ja muun muassa selkokielistä tiedonvälitystä lisätään. Toteutumista tullaan seuraamaan ja raportoimaan alueittain. (Sjöblom 2016.)

Valtakunnallinen ja alueellinen hanketyö kehittää osaltaan eri tavoin kehitysvammaisten kouluttautumista, työmahdollisuuksia ja yhdenvertaista osallisuutta yhteiskunnassa. Euroopan sosiaalirahaston tukema kaksivuotinen Erityisnuoret ja

digiajan osallisuus, Ernod -hankkeen (2015. 2017) tavoitteena oli edistää erityisnuorten osallisuutta mediaa ja digiajan kanavia hyödyntäen. Hankkeen kohderyhminä olivat 15. 29-vuotiaat erityisryhmien nuoret sisältäen kehitysvammaiset, maahanmuuttajataustaiset, romanit, viittomakieliset ja näkövammaiset, sekä nuorten kanssa työskentelevät. Hanketta hallinnoi Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu mukana hankkeessa toimivat Humanistinen ammattikorkeakoulu, Mikkelin kaupunginkirjasto, Kouvolan kaupunginkirjasto ja Suomen Nuorisoseurat ry. (Korpinen 2017.)

Hankkeessa järjestettiin mediavaikuttamistyöpajoja ja virtuaalista vertaistukeen perustuvaa läksytuen mallia sekä kehitettiin erityisryhmien huomioimista järjestötoiminnassa. Erityisesti keskiössä oli mediataitojen oppiminen ja median hyödyntäminen itseilmaisun välineenä. Työskentelyn olennainen osa oli itse tehtyjen mediasisältöjen yhteinen tulkitseminen ja palautteen antaminen toisille. (Korpinen 2017.)

Ernod-hankkeessa tuotettiin julkaisu, jossa jaetaan erilaisia digimenetelmiä ja käytäntöjä erityisryhmien mediataitojen kehittämiseen. Menetelmät on kehitetty kohderyhmää kuulemalla ja huomioiden erityisryhmien kanssa työskentely. Myös ryhmässä olevien yksilöiden erityispiirteet ja tarpeet on otettu huomioon. Erilaisen työskentelyvälineiden kehittyessä nopeasti, herättävät uudet asiat hämmennystä ja pelkoa. Jotkin asiat, kuten vuorovaikutus, ovat kuitenkin pysyviä ja muuttumattomia. Mediataitoja voidaan kehittää oikeanlaisella opettamisella, vuorovaikutuksella ja kanssakäymisellä, jolloin jokaisella on mahdollisuus kehittyä ja oppia uutta. Hankkeessa tuotettiin myös selko- ja viittomakielistä sisältöä muun muassa Mediakasvatusseuran verkkosivuille. (Korpinen 2017; Lappalainen, Korpinen & Pokkinen 2017.)

4 Yes We Can -hanke

Yes We Can -hanke (2016. 2017) toteutettiin Etelä-Karjalan alueella Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Socom Oy:n hallinnoimana. Hankkeen yhteistyökumppaneita olivat Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskus, Eksote, Kaak-

kois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socom Oy, Laptuote-säätiö sekä Saimaan ammattikorkeakoulu. Hankeen rahoittajan toimi Euroopan sosiaalirahasto. (Socom 2016.)

Hankkeen kohderyhmänä olivat kehitysvammaiset ja muut oppimisessa, ymmärtämisessä ja kommunikoinnissa tukea tarvitsevat henkilöt, sekä työ- ja päivätoiminnan henkilöstö. Yes We Can -hankkeen tarkoituksena oli vahvistaa kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden yhtäläisiä oikeuksia aktiivisina kansalaisina, parantaa heidän työllistymismahdollisuuksiaan ja monipuolistaa päivä- ja työtoiminnan sisältöjä heidän tarpeidensa mukaisiksi. Hankkeessa kehitettiin myös osaamista sosiaalisen median käytössä. Koulutustarpeita kartoitettiin ja suunnitelmallisia opetustyöpajoja toteutettiin yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. (Socom 2016.)

Asiakkaiden ja henkilöstön kanssa yhdessä mietityt konkreettiset toteutukset palvelevat parhaiten kaikkia osapuolia. Kehitysvammaisten yhteiskunnallisen osallisuuden parantamiseksi aloitettiin henkilöstön valmennusprosessi sekä toiminnan sisällölliset uudistukset päivä- ja työtoimintaan. Kehitysvammaisten osaamista kehittämällä parannetaan heidän työllistymismahdollisuuksiaan. Valmentavalla työotteella pyritään löytämään heidän omaa osaamistaan ja toimintakykyään vastaavia mielekkäitä työtehtäviä. Hankkeen aikana toteutettiin uusina toimintasisältöinä mediapajoja some-opastuksineen, taidetoimintaa, maatilatoimintaa, avustavissa tehtävissä toimimista ja työhönvalmennusta. (Socom 2017.)

Kehitysvammaisten palkkatyöhön työllistyminen on jatkossa vaihtoehto työtoiminnalle. Työtoiminnan kehittämisen taustalla on Laki itsemääräämisoikeudesta (HE 108/2014) ja suunniteltu laki heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden sosiaalisesta kuntoutuksesta. Laki koskee sosiaalihuollon osana järjestettäviä sosiaalisen kuntoutuksen palveluja ja tukitoimia, joilla edistetään työelämävalmiuksia, toimintakykyä ja osallisuutta sekä ehkäistään syrjäytymistä. (Socom 2016.)

Käytännössä yhdenvertaista osallistumista parannettiin hankkeen aikana lisäämällä vaihtoehtoja harrastustoimintaan ja työhön niin, että ihminen voi toimia yh-

denvertaisena kansalaisena vammastaan huolimatta. Kaikilla asiakkailla on yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua järjestettäviin uusiin toimintoihin oman mielenkiintonsa mukaan. Uudistettavan toiminnan myötä kehitysvammaisten ihmisten yhtäläiset oikeudet aktiivisina kansalaisina ja yhteiskunnan täysivaltaisina jäseninä paranevat sekä itsemääräämisoikeus ja itsetunto vahvistuvat. (Socom 2016.)

Hankkeessa oli kevääseen 2017 mennessä vahvistettu henkilöstön ja asiakkaiden some-osaamista kahdeksalla eri työpajalla eri toimintakeskuksissa. Some-työpajat ovat olleet tarpeellisia ja pidettyjä tuoden kehitysvammaisten arkeen uusia ja ajankohtaisia asioita. Tabletin käyttö on koettu hauskaksi ja helpoksi. Muita hanketoimina kehitysvammaisten harrastustoimintaa tukemaan ovat olleet muun muassa tanssiryhmät, radiojuttujen tekemiseen kouluttaminen Radio Valolle sekä maatiloilla on käyty tutustumassa. Suunnitteilla on maatilatoiminnan lisääminen päivä- ja työtoimintaan. Työhönvalmennustoimintaa on kehitetty ja kehitysvammaiset ovat tutustuneet erilaisiin työtehtäviin työpaikoilla Eksoten alueella. (Socom 2017.)

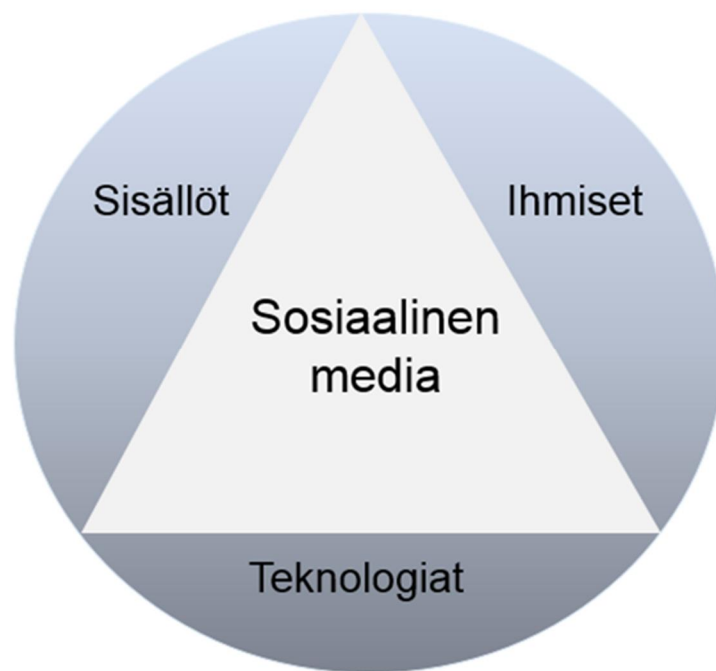
Hankkeen aikana työhönvalmennus on kehittynyt ja sen avulla on voitu työllistää Etelä-Karjalan alueella jo yli 10 kehitysvammaista henkilöä. Työn varjostus eli job shadowing on ollut kokeilussa kymmenillä henkilöillä ja se on todettu hyväksi menetelmäksi. Opiskelijat ovat osaltaan auttaneet työvarjostuksen toteuttamisessa käymällä kehitysvammaisten kanssa erilaisissa työpaikoissa. Maatilatoiminnan kokeilu päivä- ja työtoiminnan vaihtoehtona vaatii vielä kehittämistä. Kuljetuskustannusten suuruus vaikeuttaa maatilatoiminnan osallistumista. (Seppälä 2017.)

Asiakaslähtöisempi päivätoiminnan kehittäminen on tuonut hankkeen aikana toimintayksiköiden käyttöön uusia harrastustoimintoja, kuten radiotoiminta ja some-työpajat. Some-työpajat palvelevat myös vaikeammin kehitysvammaisia päivätoiminnan asiakkaita. Hankkeen tuloksia ovat myös kehitysvammaisten vertais-tukiryhmien kokoontuminen. Ryhmissä keskustellaan yhdessä muun muassa työstä, työnhausta ja työvalmiuksista. (Seppälä 2017.)

5 Videointi kehitysvammaisen oman vapaa-ajan kuvaajana

5.1 Sosiaalisen median palvelut

Sosiaalinen media (jäljempänä some) määritellään kolmikantaisesti (Kuva 2) rakentuvan sisällöistä, yhteisöistä eli ihmistä ja teknologian palveluista. Määritelmän mukaan sosiaalisen median palvelut ja sovellukset koostuvat pääasiassa käyttäjien itsensä tuottamista sisällöistä. Somen verkkopalveluita käytetään ensisijaisesti keskusteluun, verkostoitumiseen ja sisältöjen tuottamiseen tai jakamiseen. Somen palveluista yleisimpiä ovat Facebook, YouTube, Wikipedia ja Instagram. Myös mobiililaitteiden chat- ja viestittelysovellukset sekä Twitter ovat sosiaalista mediaa. (Pönkä 2014, 35 - 36.)

Kuva 2. Sosiaalisen median määritelmä (mukaiillen Pönkä 2014, 35).

Tulevaisuudessa yhä useampi käyttäjä tuottaa itse omia videoita ja jakaa ne muiden katseltaviksi eri some-palveluihin. Pönkä (2014) on ennustanut tulevia muutoksia ja kehitystrendejä sosiaalisen median alueella. Sosiaalisen median käyttö tulee lisääntymään ja monipuolistumaan myös vanhemman väestön sekä erityisryhmien keskuudessa. Omat harrastukset ja kiinnostuksen kohteet tulevat yhä

useammin ohjaamaan eri palveluiden käyttöä. Videosisällöt monipuolistuvat ja käyttö laajenee Youtuben lisäksi yhä uudenlaisiin videopalveluihin. (Pönkä 2014, 217 - 218.) Lasten ja nuorten, myös erityisryhmien, median ja liikunnan vapaa-aikatutkimuksessa (2016) ilmeni, että valo- ja videokuvauksen suosio on noussut samalle tasolle digitaalisten pelien kanssa. Valo- ja videokuvauksella on yleensä suosittumpaa tyttöjen, kuin poikien keskuudessa. (Merikivi, Myllyniemi & Salasuo 2016, 23.)

5.2 Mediaosallisuus ja median hallinta

Sosiaalinen media ja internet ovat nykyään vapaa-ajan "lähiyhteisöjä", joissa vietetään paljon työ- sekä vapaa-aikaa. Kehittynyt tieto- ja viestintäteknologia mahdollistavat yhä enemmän omatoimisuutta ja tekemistä eri medioissa. Tietokoneella, internetissä ja sosiaalisessa mediassa ylläpidetään kaverisuhteita, kirjoitetaan omia tarinoita tai juttuja, sekä julkaistaan kuvia ja videoita muiden nähtäville. Kun näitä edellä mainittuja taitoja opetetaan myös kehitysvammaisille, parannetaan myös heidän osallisuuttaan yhteiskuntaan. Sosiaalisen median käyttötaito antaa mahdollisuuden ilmaista itseään omin sanoin ja kuvin haluamassaan yhteisössä (Heikkinen & Inkeroinen 2014, 17 - 20).

Sosiaalinen media on tuonut lisää uusia keinoja osallistua ja vaikuttaa. Mikäli ihminen on jo muutenkin jollain tasolla syrjäytynyt, on riskinä jäädä syrjään myös tästä teknologiapainotteisesta osallistumisesta (Pajula 2014, 20). Sosiaalisen median hallintaan ei riitä enää perinteinen lukutaito, vaan vaaditaan medialukutaitoa. Media sisältää tekstin lisäksi kuvia, videoita ja ääniä. Medialukutaitoon kuuluvat tulkinnan lisäksi myös erilaisen mediamateriaalin itsenäinen tuottaminen. Medialukutaito on Petri Saloa mukaillen omaehtoinen kyky luoda merkityksellinen suhde elinympäristöön, sekä valmiutta toimia muiden kanssa yhdessä hyvän ja mielekkään elämän saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi. Nämä edellyttävät ohjelmistojen saatavuutta, helppokäyttöisyyttä ja ennen kaikkea tietoa. Oppiminen tiedon saamiseksi onkin elinikäinen jatkumo mediakulttuurin kehittyessä nopeaa tahtia. (Kupiainen & Sintonen 2009, 13 - 16.)

Mari Lehtinen toteaa julkaisussa #Aika digittää+(2017) että sulkeminen digitaalisten mahdollisuuksien ulkopuolelle aiheuttaa erityisryhmille tuplasyrjäytymistä yhteiskunnasta. Mediapainotteisessa nyky-yhteiskunnassa on holhoojan tai ohjaajan vastuulla huolehtia, että kehitysvammaisenkin pääsee osalliseksi median mahdollisuuksista. (Lappalainen ym 2017.)

5.3 Tietotekniset laitteet vapaa-ajan apuvälineinä

Tietoteknisiksi laitteiksi luetaan yleensä pöytätietokoneet, kannettavat ja tabletit, kuten iPad, sekä älypuhelimet ja mp3-soittimet. Näihin laitteisiin on saatavilla erilaisia ohjelmia ja sovelluksia helpottamaan laitteiden käyttöä sekä tukemaan käyttäjän toimintakykyä. Käytössä olevasta laitteesta riippuen on tarjolla lukuisia sovelluksia ja ohjelmia hyödynnettäväksi myös kommunikointiin, liikkumiseen, asumiseen, opiskeluun tai työhön. Erilaiset apuvälineet auttavat silloin kun toimintakyky on rajoittunut vamman, sairauden tai ikääntymisen myötä. (Tikoteekki 2017.)

Eryteisesti apuvälineratkaisuista ja helppokäyttötoiminnoista on hyötyä silloin, kun ihmisellä on oppimisvaikeuksia tai hänen toimintakykynsä on heikentynyt näkö-, kuulo-, puhe-, kehitys- tai liikuntavamman vuoksi. Mikäli esimerkiksi kynällä kirjoittaminen ei onnistu, voidaan apuna käyttää sanaennusteohjelmaa, joka jatkuvasti ehdottaa sanavaihtoehtoja, tai puhesynteesiä, joka toistaa ääneen kirjoitetun asian tai merkin. Sosiaalisen median avulla voidaan keskustella ystävien kanssa, chattailla tai lähellä pikaviestejä. (Tikoteekki 2017.)

Käyttäjän tarpeen mukaisesti valittavan tietoteknisen apuvälineen on oltava helppokäyttöinen ja toiminnoiltaan säädettävissä käyttäjän toimintakyvyn mukaan. Tabletit ja iPadit ovat lisääntyneet opetuskäytössä myös erityisryhmien keskuudessa. Tietotekniikan käyttömahdollisuus tukee myös vammautuneiden ihmisten itsenäistä toimintaa ja vahvistaa osallisuuden tunnetta. Osallisuus tietotekniikkaan tuo kehitysvammaisten vapaa-aikaan uusia mahdollisuuksia, joita voidaan hyödyntää omien kykyjen ja oman mielenkiinnon mukaisesti. Laitteilla voi valokuvata, katsella ja muokata valokuvia tai tehdä omia videoita ja editoida elokuvia. Myös musiikin tai äänikirjojen kuuntelu sekä elokuvien katselu ovat mukavaa ajanvietettä. Vaikeavammaisille on muun muassa Papunetin Kaveripiirissä tukea

kirjoittamiseen ja lukemiseen, kuvien ja puhesynteesin muodossa. (Tikoteekki 2017.)

Suomen lainsäädännön mukaan kansalaisilla on oikeus yhteiskunnan kustantamiin apuvälineisiin toimintakyvyn heikennyttyä kehitysviivästymän, vamman, sairauden tai ikääntymisen vuoksi. Tietoteknisten laitteiden myöntämisessä apuvälineeksi on alueellisia eroja. Myöntämisen perusteena on yleensä käyttäjän apuvälinetarve kommunikointiin, kirjoittamiseen, ympäristönhallintaan, tai kuntoutumiseen. (Kehitysvammaliitto 2011.)

Kehitysvammaisten tukiliitto ry julkaisi selkokielellä *”Tukea arjen tarpeisiin”*. laatuksiteerit osallisuutta ja työllistymistä edistävästä toiminnasta. Julkaisun 8. kriteeri koskee tuen tarpeen tärkeyttä itseilmaisussa ja oman luovuuden toteuttamisessa. Itseilmaisun muotoja ovat tanssin, musiikin ja maalaamisen lisäksi myös video- ja valokuvaaminen. Oman elokuvan tekeminen onkin tätä parhaimmillaan. (Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2017a, 22.)

5.4 iPad vapaa-ajan apuvälineenä

iPad on Yhdysvaltalaisen yrityksen Applen vuonna 2010 julkistama tablettitietokone. iPadiin saatavat käyttöaputoiminnot auttavat henkilöitä, joilla on jokin toimintakykyä rajoittava vamma. Käyttöapumahdollisuuksia on lukuisia. Ohjattu käyttö rajoittaa käytön vain yhteen ohjelmaan kerrallaan. Videosovelluksiin on saatavilla tekstitys. Eleohjauksella näyttöä voidaan ohjata ilman lähikosketusta, pyyhkäisemällä kättä ilmassa tietyn etäisyyden päässä. Käyttöapukokoja käyttämällä tekstiä voidaan tarvittaessa suurentaa. (Kehitysvammaliitto 2011.)

iPadeille on olemassa eniten erilaisia puhetta korvaavia kommunikointiohjelmia. Kuvapohjaisilla sovelluksilla voi kommunikoida kuvakirjaston, verkosta haettavien tai itse lisättyjen valokuvien avulla. Suomessa käytetyimpiä kuvapohjaisia sovelluksia ovat olleet ChatAble, GoTalkNow, TalkTablet ja WidgitGo, joihin on saatavilla myös suomenkielinen ääni. Pyyhkäisytekniikka voidaan korvata lisävarusteeksi liitettävällä painikkeella. (Ojanen & Green-Järvinen 2015.)

Digitaalista tarinankerrontaa käytetään koulumaailmassa mahdollistamaan omien tarinoiden kertominen mediaesityksen avulla. Oman elämän tarinat tai sadullinen tarina digitaalisena mediaesityksenä sopii kaikenikäisten ja -tasoisten harrastukseksi. Edistyneemmät voivat tuottaa ajatuksia herättäviä, opettavaisia mediaesityksiä vaikkapa yhteiskunnallisista epäkohdista tai ryhmittäin voidaan tuottaa tarinamateriaalia yhdessä sovitusta teema-aiheesta, joka kootaan yhteiseksi esitykseksi. Mediaesitys voi kertoa omista asioista, tunteista ja ajatuksista joko kuvan, tekstin, äänen tai jopa hiljaisuuden avulla. (Kupiainen & Sintonen 2009, 156 - 179.)

Digitaalisen osaamisen kuiluja tulisi asiaa tutkineiden Hannonin, Bradwellin ja Timsin (2008) mukaan kaventaa, jotta digitaalista videotuottamisen osaamista lisättäisiin nuorten ohella tasaveroisesti kaikenikäisille. Kaikilla ei ole tasavertaista osaamista toimia itsenäisesti tai välittää tietoa ja omia kokemuksiaan valtamedioissa. Mediapajat ja -projektit mahdollistavat yhteisen ja osallistavan tavan olla oman tuotoksensa asiantuntija, toimia tasavertaisesti ja jakaa osaamistaan tai ajatuksiaan muille, vaikka yhteistä kieltä ei täysin olisikaan. Arkielämä tarjoaa aineksia suuriin kertomuksiin, kun siihen annetaan mahdollisuus. (Kupiainen & Sintonen 2009, 156 - 179.)

6 Selkokieli

Kehitysvammaliiton Selkokeskuksen selkokieli on Suomessa peräisin 1980-luvulta, jolloin selkokielen tarvetta eri vammaisryhmissä kartoitettiin ensimmäisen kerran. Selkotunnuksen virallinen käyttö selkokirjoissa tuli ensin aikuisten kirjoihin ja kymmenen vuotta myöhemmin myös lasten kirjoihin. (Virtanen 2002, 8 - 9.)

Selkokielen kriteerit täyttävälle julkaisulle, videolle tai verkkosivulle myönnetään selkotunnus, selkologo (Kuva 3). Tunnuksen avulla tunnistaa virallisen selkotekstin. Tunnus on ilmainen ja sitä haetaan vapaamuotoisella hakemuksella Selkokeskuksesta. Kirjoille tunnuksen myöntää opetusministeriön selkokieliöryhmä. (Selkokeskus 2015.)

Kuva 3. Selkologo (Selkokeskus 2015).

Selkokielliset tekstit ja ohjeet auttavat silloin, kun yleiskielinen teksti on liian vaikeaa ymmärtää. Selkokiellinen teksti on sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskiellistä helpommin luettavaa ja ymmärrettävämpää. Koska kehitysvammaa on eritasoista, selkojulkaisut ovat toisille liian helppoja ja osalle liian vaikeita ymmärtää. Vammaisilla henkilöillä on oikeus saada tarvitsemansa tieto selkokiellisessä ja ymmärrettävässä muodossa (Virtanen 2002, 8). Tekstin ja kuvallisen viestinnän lisäksi selkovideot lisäävät ymmärrettävyyttä. Selkoviideo on pelkistetty niin, että puhe sekä toiminta etenevät hyvin hitaasti ja rauhallisesti. Kuvausta tehdessä kuvausympäristö tulee olla mahdollisimman selkeä ja pelkistetty. Musiikilla ja erilaisilla tehosteilla saadaan elävyyttä, mutta niitä tulee käyttää maltillisesti, jotta sisältö pysyy mahdollisimman yksinkertaisena. (Papunet 2016.)

Mikäli henkilö ei pysty ymmärtämään kielellistä tekstiä, voi syrjäytymisen riski kasvaa. Kielellinen ymmärtäminen parantaa henkilön vapaa-ajan sujuvuutta, hyvinvointia, sekä auttaa kotona asumista. Verkkopalveluita, varsinkin julkisella puolella, on tarjottava myös selkokiellillä. Selkokiellä tullaan tarvitsemaan tulevaisuudessa yhä enemmän, koska erityisopetuksen tarve kasvaa jatkuvasti lapsilla ja nuorilla. Myös ulkomaalaisten, joiden äidinkieli on jokin muu, kuin suomi, määrä on kasvussa. Ikäihmisten osuus väestöstä on kovassa kasvussa tuoden haasteita heidän verkkotiedonsaantiinsa. Selkokiellä laadittaessa on hyvä katsoa tekstiä lukijan näkökulmasta. Tekstiin tulee sisällyttää niin sanotut avainsanat ja -asiat. Tekstien tulee olla lyhyitä ja hyvin aseteltuja. Vieraat sanat tulee avata niin, että lukija ymmärtää lukemansa. Tekstiä voi elävöittää ja selkiyttää kuvien avulla. (Kotimaisten kielten keskus 2017.)

7 Kehittämistyön tavoite ja tarkoitus

Sosiaalisen median ja tietotekniikan merkitys kasvaa jatkuvasti, joten erityisryhmien osallisuutta tietoyhteiskuntaan on tärkeää tukea. Kaikilla ihmisillä on oikeus toteuttaa ja tuoda esille omia ajatuksiaan ja tuottaa omia mediasisältöjä. Kehittämistehtävämme tavoitteena oli kehitysvammaisten mediaosaamisen kehittäminen, joka edistää kehitysvammaisten vapaa-ajan viettomahdollisuuksia ja harrastetoimintaa median parissa. Oman vapaa-ajan kuvaamisen ja tietoteknisten taitojen kehittymisen myötä osaaminen edesauttaa heidän tietoteknisten taitojen hallitsemista sekä sitä kautta myös heidän työllistymismahdollisuuksiaan. Päivätoiminnan toimintakykyisillä kehitysvammaisilla ja heidän ohjaajillaan on jonkin verran käytössään iPadeja, mutta laajempaa osaamista sen monipuoliseen hyödyntämiseen kaivattiin lisää. Laitteiden jatkuvasti yleistyessä tarvitaan myös uusia käyttötapoja.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten tuottaa kehitysvammaisille mahdollisimman selkokielineen ja helposti ymmärrettävä opetusvideo oman elokuvan tekemiseen iPadin iMovie-ohjelmalla?
2. Millainen ohjaajan opas tukee ja tarkentaa opasvideota?

Tarkoituksenamme oli kerätä tietoa kehitysvammaisten osallisuudesta ja kehittää heidän osaamistaan opasvideon ja kirjallisen oppaan avulla. Oppaat antavat heille mahdollisuuden oman elämänsä ja vapaa-ajan kuvaamiseen sekä auttaa heitä ilmaisemaan itseään omatekoisen elokuvan avulla. Opasvideon oli tarkoitus olla mahdollisimman selkokielineen kehitysvammaisille ja kirjallisen oppaan taas riittävän tarkentava heidän ohjaajiansa käyttöön. Ohjaaja voi käyttää yksityiskohteisempaa kirjallista opasta auttaessaan kehitysvammaista työskentelyssä. Sometyöpajoihin osallistumalla ja havainnoimalla sekä videoimalla saimme kokoon omaa tietopohjaa oppaiden kokoamiseen. Arvioiden kautta saimme tarpeellisia loppukäyttäjien näkemyksiä sisällön tuottamiseen.

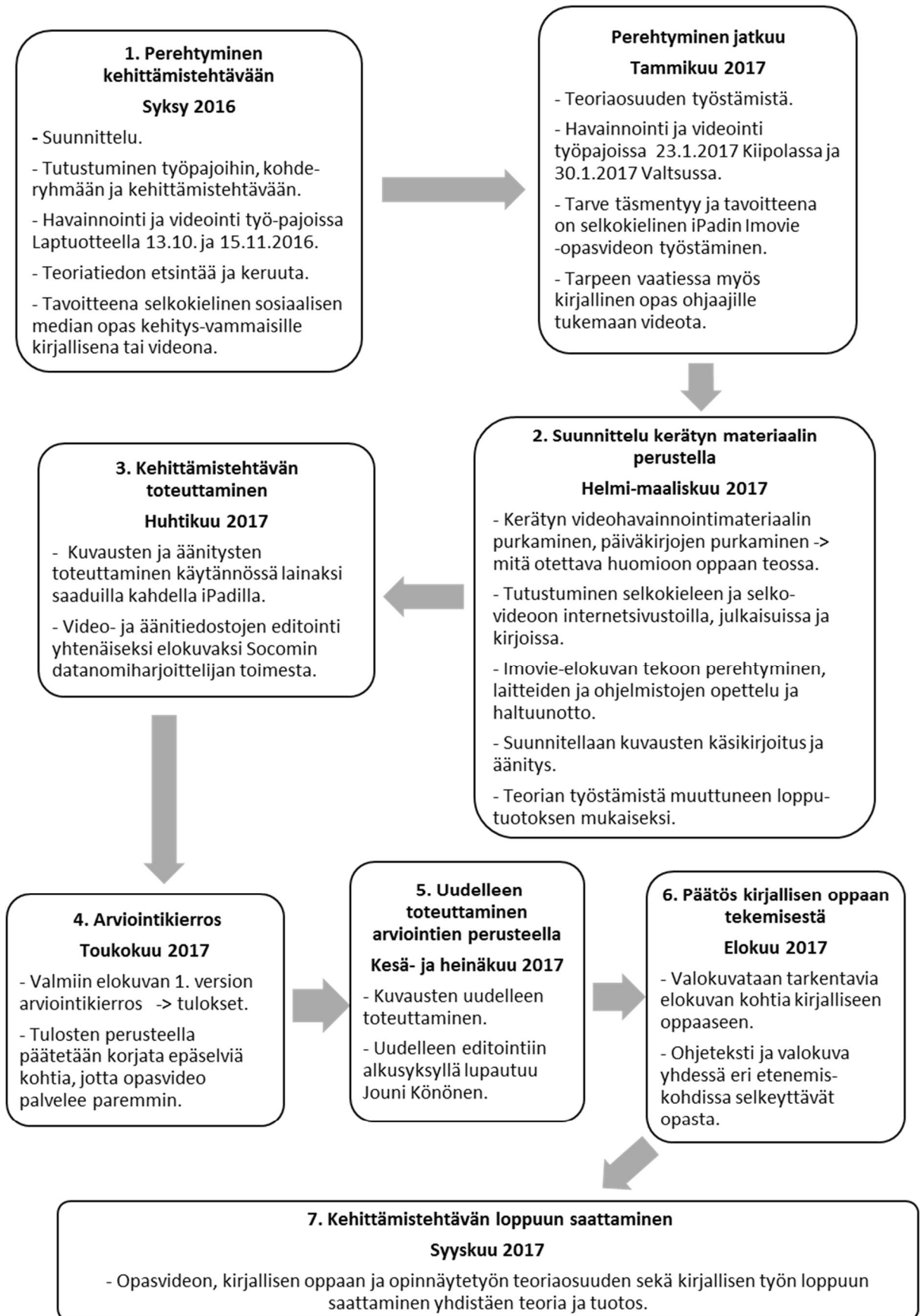
8 Kehittämistyön toteutus

8.1 Suunnitteluvaihe

Opinnäytetyömme suunnittelu ja toteutus käynnistyivät syksyllä 2016. Idean työhömmme saimme Yes We Can -hankkeen tarpeesta ja aiheesta +Sosiaalinen media ja kehitysvammaiset+, jossa kehittämistehtävä tehtäisiin kehitysvammaisen näkökulmasta. Aiheessa tulisi keskittyä sosiaaliseen mediaan ja sen merkitykseen kehitysvammaisen elämässä. Pohdinnassa oli videon tai kirjallisen oppaan tuottamista aiheesta.

Hanke järjesti some -työpajoja kehitysvammaisten päivätoiminnassa yhteistyökumppaneiden Laptuote -Säätiön ja Eksoten kanssa. Hankkeen osatavoitteena oli kehitysvammaisten ihmisten osaamisen kehittäminen sosiaalisen median käytössä, sekä koulutustarpeiden selvittäminen ja toteuttaminen.

Aihe eteni ohjaajien toiveesta sekä ensimmäisistä työpajoista saadun kokemuksen myötä sosiaalisen median yleisestä oppaasta iPadin elokuva-oppaan tuottamiseen. Opinnäytetyömme kehittämistehtävä koostui kehitysvammaisille kohdistetusta selkokielisestä opasvideosta elokuvan tuottamiseen iPadin iMovie-ohjelmalla. Lisäksi teimme täydentävän kirjallisen oppaan päivätoiminnan ohjaajien avuksi. Koko kehittämistyön prosessi on kuvattu vaihe vaiheelta kuviossa 1.

Kuvio 1. Kehittämistyönä toteutetun opinnäytetyön prosessikuvaus

8.2 Tutkimusote kehittämistyössä

Tutkimusongelman laajaa lähestymistapaa sanotaan tutkimusotteeksi. Tutkimusotteeseen sisältyvät tiedonkeruun, analysoinnin ja tulkinnan eri menetelmät. Tutkimusta tehdään hakemalla ratkaisua olemassa olevaan ongelmaan, jota halutaan ymmärtää. Ymmärryksen kautta voidaan saada muutos parempaan. Lähestymistavan valinnalla luodaan monivaiheinen polku, jota seuraamalla saadaan tavoitteena oleva muutos aikaiseksi. Kun tutkimus lähtee liikkeelle käytännön ongelmasta, on tutkimusote käytännön ja teorian vuorovaikutusta. (Kananen 2012, 25 - 27.)

Opinnäytetyömme suuntautui käytännön toiminnan kehittämiseen. Meidän oli kerättävä tietoa käytännöstä ja teoriasta, sekä löytää niiden avulla ratkaisu. Teorian keruu ja käytäntöön tutustuminen vuorottelivat ja limittyivät toisiinsa. Ratkaisun löytämiseksi oli saatava ymmärrys asiaan ja otettava koko muutosprosessi haltuun. Laadullinen tutkimus soveltuu hyvin silloin, kun ilmiöstä ei ole tietoa tai tutkimuksia olemassa (Kananen 2012, 29). Vastaavaa toiminnan kehittämistä ei ole aiemmin tehty, joten malleja tai teorioita ei tutkimukseemme ollut olemassa.

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus tapahtuu yleensä luonnollisessa ympäristössään, jossa aineistoa kerätään suorassa kontaktissa tutkittavilta itseltään. Kerättävä tutkimusaineisto voi olla monipuolisesti tekstiä tai kuvia ja huomio kiinnitetään erityisesti tutkittavien näkökulmaan ja heidän näkemyksiinsä. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ilmiön kokonaisvaltainen ymmärtäminen suoran kontaktin avulla.

Laadullinen tutkimus ei perustu lukuihin tai tilastollisiin menetelmiin, kuten määrällinen tutkimus. Tutkittavaa asiaa kuvataan, ymmärretään ja tulkitaan mahdollisimman syvällisesti. Tutkija, toimija ja aineistonkerääjä, on kiinnostunut ihmisten oikeista kokemuksista ja tutkittavien asioiden ymmärtämisestä, keräämiensä sanojen, tekstien ja kuvien avulla. Valitut ja käytettävät menetelmät vaikuttavat tutkimustuloksiin, mutta laadullisen tutkimuksen tulokset eivät olen yleistettävissä.

Saadut tulokset pätevät vain kyseisessä kohdetapauksessa. Laadullisen tutkimuksen prosessi ei ole suoraviivainen, eikä etene määrällisen tutkimuksen tapaan järjestyksessä vaihe vaiheelta. Tutkimusprosessissa joudutaan välillä palaamaan yksi tai useampi askel takaisinpäin. Aineisto, jonka tarvittavaa määrää ei voida etukäteen tietää, ohjaa tutkimusta ja sen kulkua. (Kananen 2014a, 16 - 22.)

Tarkoituksenamme oli kerätä tietoa päivätoiminnasta, kehitysvammaisista ja heidän selviytymisestään heille järjestettävissä työpajakoulutuksissa. Oli seurattava heidän osallisuus mahdollisuuksiaan sekä kerättävä siitä tietoa mahdollisimman paljon työmme tueksi. Kehittämiskohteeseen tutustuminen, toiminnan seuraaminen ja ymmärtäminen toteutuivat parhaiten aineiston keruulla suoraan tapahtumapaikalla. Tarkoituksenmukaisten ja työtämme hyödyntävien asioiden kuvaaminen ja kirjaaminen ylös suoran kontaktin ja vuorovaikutuksen avulla, koettiin parhaaksi keinoksi saada tietoa. Oppaan tekeminen ja sen muoto selvisivät seurannan avulla ja tarve alkoi täsmentyä.

Työmme edetessä jouduimme välillä palaamaan lähtötilanteeseen todellisen tarpeen ja kehitettävän tuotoksen muuttuessa alkutilanteesta. Sosiaalisen median opas tarkentui iPadin iMovie opasvideoksi. Oli valittava, olisiko tuotos kirjallinen vai video, ja miten saada riittävä aineisto kokoon. Työpajojen opetuksen tarkentua elokuvan itsenäiseen tekemiseen, tarkentui meidänkin työmme lopputuotos. Kirjallinen opas ja sen tarve jäi vielä harkintaan.

8.3 Asiakaskohderyhmään tutustuminen ja aineistonkeruutavan valinta

Hankkeen asiakaskohderyhmän toimintakyky ja tietotekniikan osaamistaso olivat meille tuntemattomia osa-alueita. Lähdimme opinnäytetyössämme liikkeelle tutustumalla kehitysvammaisten päivätoimintaan ja järjestettäviin työpajoihin. Olemalla mukana työpajoissa ja seuraamalla työskentelyä, selvenivät toiminnan sisältö ja kehittämistyön tarpeet meille parhaiten. Tuotettavaa opasvideota käytettäisiin samoissa päivätoimintaryhmissä, joten pystyimme havainnoimaan kyseisten ryhmien, loppukäyttäjien, tarpeita. Koska toimintakyvyn taso eri yksiköissä ja yksilöillä vaihteli, oli päätettävä, miten toteutamme ja kohdennamme opasvideon.

Kanasen (2014b, 80) mukaan uuden ja vieraan tutkimuskohteen todelliseen ymmärtämiseen on varattava runsaasti aikaa, kun taas tutumpi asia selviää vähemmällä mukanaololla. Olimme mukana mahdollisimman monessa toteutettavassa työpajassa eri päivätoiminnan toimipaikoissa. Alkuun tarvitsimme perehtymistä asiakaskohderyhmään ja työpaja- sekä päivätoimintaan ymmärtääksemme mitä tutkimme. Edelleen Kananen (2014b, 80) toteaa, että tutkijan mukanaolo voi vaikuttaa tutkittaviin niin, että he käyttäytyvät eri tavalla kuin normaalisti. Läsnäolomme työpajoissa ei kuitenkaan vaikuttanut tutkittaviin, vaan asiakkaat keskittyivät oppimiseen ja videon tekemiseen.

Työpajoihin tutustumisen ohella keräsimme eri lähteistä teoritietoa työmme pohjaksi. Oli ymmärrettävä todellinen tarve kehittämistyölle ja saada riittävästi tietoa sen toteuttamiseen. Kehitysvammaisten osallisuutta median käyttöön ja tietoteknistä osaamista on tutkittu vähän Suomessa, joten teoritietoa aihealueesta löytyi hajanaisesti eri teoksista. Aiheesta löytyy kansainvälisesti joitakin tutkimuksia ja artikkeleita.

Koska oppaamme oli käytännönläheinen, kohdennettu erityisryhmille ja vaati käyttäytymisen sekä suoriutumisen seuraamista, ei valmista aineistoa ollut olemassa. Tutkija voi Vilkan (2006) mukaan havainnoida myös valmiita dokumentteja tai muita olemassa olevia aineistoja (Vilka 2006, 22). Koska tilanne oli kaikin puolin uusi, oli tiedonkeruussa luonteva tapa edetä työpajojen toiminnan havainnoinnilla ja päiväkirjaa kirjoittamalla, sekä videokuvaamalla tilanteita myöhempää tarkastelua varten. Havainnoimalla voi Vilkan mukaan (2006, 35) tavoittaa hiljaista tietoa paremmin kuin esimerkiksi pelkästään haastattelulla. Läsnä olemalla, mukana elämällä ja oppimalla, olimme vuorovaikutuksessa ja dialogissa, kerätävän ja tarvittavan tiedon kanssa.

Mikäli ei ole vielä tarkkaa tietoa ja listaa havainnoitavista asioista, ovat havainnot Kanasen (2012, 96 - 97) mukaan kirjoitettava mahdollisimman tarkasti ylös jo paikan päällä oltaessa. Myöhemmin aineisto tiivistetään, hakien tarvittavia vastauksia selvitettävään ongelmaan. Tutkittavan kohteen kokonaisvaltaiseen tallentamiseen voidaan käyttää myös teknisiä ratkaisuja, kuten videointia. Tällöin tilanteeseen voi myöhemmin palata tehdäkseen tarkennuksia havaintoihin. Pelkkää

videomateriaalia kerätessä on vaarana, että aineistoa kertyy liikaa. Ainoana tiedonkeruumuotona videointi on hankalaa ja runsaan materiaalin analysointi on suuritöistä. (Kananen 2012, 96 - 97.)

Liian yksipuolisella tiedonkeruulla voi jokin asia jäädä huomioimatta. Havainnointi, kirjoittaminen ja videointi, eri materiaaleina, toivat jokainen meille esiin uusia puolia esiin tutkittavasta asiasta. Työpajoissa työskenneltiin iPadien kanssa videoinnin aihepiirissä. Oma videointimme ei herättänyt huomiota ja oli luontevaa kerätä toiminnasta myös omaa videomateriaalia. Tapahtumia oli mahdollista tutkia ja kerrata jälkikäteen katsomalla kuvattuja videoita.

8.4 Tutkimusmenetelmät kehittämistyössämme

Tutkimuksellisessa kehittämistyössä tuodaan aina esille ongelma, tarve muutoksesta parempaan. Tutkimuksellinen kehittämistyö koostuu eri tutkimusmenetelmistä ongelman, tilanteen ja kohteen mukaisesti. Kehittämistyössä tuotetaan erilaisin menetelmin luotettava ja uskottava ratkaisu olemassa olevaan ongelmaan. Ratkaisun löytämiseksi tarvitaan ja tuotetaan tietoa sekä dokumentteja, jotka voivat olla tilastoja, kirjoja, muistioita, kirjeitä, äänitteitä tai videoita. (Kananen 2015, 33, 76 - 77.)

Tilastotieto tai luvut eivät olleet keräyskohteenamme, vaan keräsimme tietoa asiakaskohderyhmästä, heidän toimintakyvystään ja opetustarpeestaan. Muutostarpeena oli opetuksen ja osaamisen kehittäminen uuden käytännöntasolla toimivan oppaan avulla.

Toikko ja Rantanen (2009) kirjoittavat kehittämistyön menetelmien olevan monimuotoisia ja toisinaan jopa tilanteen mukaan räätälöityjä. Heidän mukaansa menetelmät tarkentuvat työn edetessä, eivätkä menetelmät ole välttämättä edes mistään oppaista. Prosessissa osallistutaan ja tutkitaan reflektoiden, jolloin etenemistä voidaan jatkuvasti tarkentaa. (Toikko & Rantanen 2009, 166 - 170, Kananen 2014b, 20 - 30, 64 - 65.)

Havainnointimenetelmä on yleinen tiedonkeruumenetelmä laadullisessa tutkimuksessa. Havainnointia on perusteltua käyttää silloin, kun tutkijalla on tutkitta-

vasta ilmiöstä tietoa hyvin vähän tai ei juuri lainkaan. Havainnointi antaa mahdollisuuden tarkastella asiaa oikeissa yhteyksissään. Havainnointi voi olla jopa ainut aineistokeruumenetelmä silloin, kun halutaan saada selvyttä ihmisten toiminnasta. Ihminen ei aina välttämättä pysty itse kuvailemaan toimintaansa tai ajattelemaan, tällöin luonnollisessa ympäristössä ja aidossa tilanteessa tapahtuva havainnointi on hyvä aineistonkeruumenetelmä. (Kananen 2014a, 64 - 68.)

Tietoa kerätään yleensä havainnointipäiväkirjaan, jota tulkitaan niin, että saadaan vastauksia tutkimuskysymyksiin. Jos tiedetään, mihin seikkoihin kiinnitetään huomiota ja mitä seurataan, puhutaan strukturoidusta havainnoinnista. Strukturoimaton havainnointi taas ei etene valmiin listan mukaan, vaan tilanteesta kirjoitetaan kerronnan tapaan mahdollisimman paljon ylös. Tällöin videotallenne on hyvä keino palata uudelleen alkuperäiseen tilanteeseen. (Kananen 2014a, 64 - 68.)

Suora havainnointi on tapahtumien seuraamista paikan päällä näkyvästi niin, että muut tiedostavat tutkijan läsnäolon, mutta hän ei ole osa yhteisöä eikä osallistu toimintaan. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija ei ole ainoastaan läsnä, vaan pääsääntöisesti itse osallistuu toimintaan. Osallistuvan havainnoinnin etuna on, että tutkija pääsee syvällisesti perehtymään kohteeseen, olematta kuitenkaan osa tutkittavaa yhteisöä. (Kananen 2014b, 80.)

Havainnoinnissa käytimme suoraa, sekä osallistuvaa havainnointia, olemalla mukana työpajoissa tapahtuvissa koulutuksissa. Videoimme asiakkaiden työskentelyä laitteiden parissa sekä itse opetusta. Emme olleet arvioimassa vaan pyrimme ymmärtämään toimintaa. Kiinnitimme huomiota heidän työskentelyynsä liittyviin ongelma-kohtiin, jotka meidän tulisi ottaa huomioon kehittämistyössämme. Tarvittaessa ja mahdollisuuksien mukaan toimimme työpajoissa myös apukäsinä saaden suoraa kontaktia asiakkaisiin.

Kävimme omassa havainnointiprosessissamme läpi havainnointitilanteiden kaksi ääripäätä: tiedetään, mitä havainnoidaan ja, ei tiedetä, mitä havainnoidaan. Alkuun keräsimme tietoa strukturoimattomasti mahdollisimman paljon ja videoimme koko koulutustilanteen myöhempää tarkastelua varten. Videoimalla ja kirjoittamalla saimme tilanteen talteen kokonaisvaltaisesti. Kahden ensimmäisen

työpajan jälkeen havainnoinnin tarkoitus ja käsitys siitä, mitä etsimme ja tarvitsemme, selkeytyi. Pystyimme kahdessa seuraavassa työpajassa kiinnittämään huomion tarkemmin juuri näihin asioihin. Pääsimme syvällisemmin sisälle työmme kannalta tärkeimpiin asioihin. Tiedon tarve täsmentyi ja osallistuva strukturoitu havainnointi tuotti parempia ja tarkempia tuloksia.

8.5 Aineiston käsittely

Havainnointimenetelmän on oltava järjestelmällistä ja suunnitelmallista. Vaikka tutkittavasta kohteesta olisi vain vähän ennakkotietoa, on tehtävä suunnitelmallinen asialista. Lomakkeen tavoin voidaan kirjata mitä, miten ja missä havainnoidaan. Ennen havainnointitilannetta on sovittava roolit ja hankittava etukäteen mahdollisimman paljon tietoa. Tutkijoilla on oltava yhtenäinen käsitys siitä, miten tilanteessa toimitaan. (Vilkkä 2017, 95 - 96.)

Tutkimuskysymykset ohjasivat osaltaan havainnointiamme. Sovimme etukäteen kumpi videoi työpajaa ja kumpi kirjaa asioita ylös. Asiarungon avulla tiesimme mitä missäkin työpajassa oli tärkeää havainnoida. Työpajan opettaja kertoi meille taustatietoa kunkin työpajan kohderyhmästä sekä opetuksen etenemisestä. Sovimme etukäteen myös missä vaiheissa meidän olisi hyvä osallistua ja tukea kehitysvammaisten työskentelyä. Olimme apuna, saimme kontaktia kohderyhmään ja keräsimme materiaalia. Havainnointimateriaali purettiin ja jäseneltiin aina jokaisen työpajan jälkeen. Videomateriaalien avulla pystyimme palaamaan opetus-tilanteeseen ja syventämään kirjallisesti kerättyjä havaintoja.

Havainnointipäiväkirjaa oli tehtävä työpajojen aikana. Yksityiskohtia unohtuu nopeasti, joten asiat oli kirjattava heti ylös. Videomateriaalia meille kertyi niin paljon, että sen litteroinnissa olisi ollut liian suuri työ. Päiväkirja ja videoiden kertaava katselu sekä ydinasioiden ylös kirjaaminen tuotti meille riittävästi tietoa oppaan tekoa varten.

Havainnointipäiväkirja, videoiden ydinkohdat ja muistiinpanot listattiin yksinkertaiseen taulukkoon ajan, paikan ja toiminnan mukaan. Listattavia asioita olivat erilaiset havainnot toiminnassa sekä havaitut ongelmat työskentelyssä. Yhteen-

vetona keräsimme taulukon viimeiseen sarakkeeseen tärkeimmät asiat ja huomio sanat, adjektiivit, jotka ohjasivat työtämme ja vastasivat tutkimuskysymyksiimme. Jäsentäminen oli tärkeää, jotta havainnoimme ja keräämme oikeita, oppaan käytettävyyteen vaikuttavia, huomioita ylös. Useimmin esille tulleita asioita olivat selkokieli, yksinkertaisuus toimintojen etenemisessä, eteneminen niin sanotusti askel askeleelta, puheen hitaus ja opasvideossa käytettävien painikkeiden korostaminen.

8.6 Opasvideon ja kirjallisen oppaan tuottaminen

Hankkeen ja opinnäytetyömme asiakaskohderyhmä koostui hyvin eritasoisista päivätoiminnan kehitysvammaisista. Opinnäytetyömme kohderyhmäksi valikoituivat toimintakyvyltään keskitasoiset asiakkaat. Tuotoksen olisi oltava mahdollisimman helposti ymmärrettävä perusopas.

Selkokieleen löytyi tukea ja videomalleja Selkokeskuksen selkvideo-ohjeistuksista. Puhetta pystyi kuuntelemaan ja harjoittamaan Papunetin internetsivuilta (Papunet 2016; Selkosanommat 2017). Myös erilaisia selkokielellä puhuttuja YouTube video-ohjeita eri tarpeisiin löytyi runsaasti. Puheen tuli olla hidasta, yksinkertaista ja selkeää. Kuvausten toteuttamista varten valittiin kuvattavan opasvideon kokonaisuus ja sisältö. Opasvideo tarvitsi myös jonkinlaisen visuaalisen teeman. Vuodenajat olivat kuvausten teemaksi yleinen ja sopiva aihe, johon valmistu video- ja kuvamateriaalia löytyi Pixabayn kuvapankista.

Kuvaukset toteutettiin käytännössä kuvaamalla toisella tabletilla toisen tabletin näyttöä. Laitteet lainasimme aluksi koulumme IT-tueltä, mutta myöhemmin saimme hankkeelta kaksi iPadiä pitkäaikaiseen lainaan. iPadiin tallennettu puhe ei kuulunut riittävän selvästi selkokielisyyttä ajatellen, joten puhe nauhoitettiin tavallisen älypuhelimien ääninauhurilla. Puhelimesta äänitiedostot siirrettiin talteen videon editointia varten. Ensimmäisen version opasvideosta työsti Saimaan ammattiopiston datanomiopiskelija, joka oli työharjoittelussa Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socomilla.

Toukokuussa 2017 toteutetun arvioinnin (luku 8.7) perusteella opasvideossa oli vielä korjattavaa, joten teimme kokonaan uuden, parannetun version. Lopullisesta opasvideon versiosta voimme kiitoksemme osoittaa Jouni Könöselle, joka teki viimeisen editoinnin työllemme.

Opasvideon arvioinnissa toistui myös jo aiemmin esitetty toive tarkemmista editointi ohjeista päivätoiminnan ohjaajille. Kehitysvammaisten tukiliitto ry:n osallisuutta ja työllistymistä edistävän toiminnan selkokielijulkaisun (2017) 8. laatukriteeri koskee kehitysvammaisen tuen saamista eri taide muotojen avulla itsensä ilmaisuun (Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2017a, 22). Ohjaaja tukee, auttaa ja rohkaisee oman luovuuden toteutumista muun muassa video- ja valokuvaamisen avulla. Päätimme toteuttaa myös harkinnassa olleen kirjallisen oppaan. Ohjaajille suunnatusta oppaasta voi oppimisen karttuessa hakea lisäohjeistusta. Lisäohjeet helpottavat ohjaajan työtä ja lisäävät käyttäjien osaamista elokuvaa tehdessä.

Valokuvasimme kesällä 2017 kirjallista opasta varten opasvideon eri kohtia. Kuvaus tapahtui kuvaamalla iPadilla ja puhelimen kameralla toisen iPadin näyttöä. Valokuviiin lisäsimme efektejä tarkentamaan eri painikkeita ja toimintoja. Kuvat siirrettiin kirjalliseen materiaaliin kirjoitetun selostuksen viereen. Lisätyt kuvat selkeyttävät ja helpottavat lukijaa ymmärtämään kirjoitetun ohjeen. Kuva ja sana ovat tehokkaat yhdessä, oppimisen ja ymmärtämisen vuoksi kuvan ja tekstin tulee kuitenkin olla yhtenäistä ja selkeää (Virtanen 2002, 48). Kirjallinen opas täydentää kehitysvammaisille ja heidän ohjaajilleen suunnattua opasvideota. Näin opasvideo palvelee vieläkin laajemmin.

8.7 Käytettävyyden arviointi

Kanasen (2014b) mukaan kaikki kerättävä palaute antaa tutkijalle uutta näkökulmaa ja auttaa tarkentamaan tulosta. Kehittämistyön tulosten arviointi tapahtuu Kanasen (2014b) mukaan parhaiten vertaamalla tuloksia asetettuihin tavoitteisiin. Toikko ja Rantalainen (2009) pitävät kehittämistyön luotettavuuden kriteerinä ehdottomasti käyttökelpoisuutta. Heidän mukaansa luotettavuutta tuovat tehdyn arvioinnin riittävä hyödyntäminen työn suuntaamisessa, sekä lopullinen käyttöarvo kehittämistyön kohdeympäristössä. (Toikko & Rantanen 2009, 121 - 126, Kananen 2014b, 134, 137.)

Opinnäytetyömme luotettavuutta koko prosessin ajalta on arvioitu yhteiskeskusteluina ohjaavien opettajien, asiakkaiden ja henkilökunnan kanssa. Työmme tavoitteena oli käyttökelpoisuus kohdeympäristössään. Ensimmäisen valmiin opasvideon toimivuus ja sisältö arvioitiin toukokuussa 2017 opettajan ja päivätoiminnan ohjaajien toimesta.

Arvioinnista saatujen palautteiden mukaan opasvideo oli pääosin hyvin onnistunut, havainnollinen ja selkokielineen. Joitakin ristiriitoja löytyi äänen ja kuvan yhtäaikaisuuden osalta. Kuvattavan tabletin taustalle jäi näkyviin kuvausympäristöä ja häiritsi arvioijien mielestä visuaalista ulkoasua. Korjasimme taustaa kankaalla, lisäsimme tärkeäksi koettuja ohjeita, kuten toiminnon peruuttaminen ja poistaminen sekä muita pieniä tarkennuksia ja korjauksia. Editoiija lisäsi korostuksia ja hidastuksia. Lopputulos piti kuitenkin säilyttää yksinkertaisena ja selkeänä, koska kohderyhmänä olivat kehitysvammaiset. Ohjaajille kaivattiin kuitenkin tarkempaa ohjeistusta hienosäätöihin ja editointeihin.

Saimme arviointikierroksella hyvää tietoa tuotoksen käyttökelpoisuudesta ja sen parantamisesta. Arviointien perusteella teimme opasvideosta kokonaan uuden, entistä paremman version. Ohjaajat kokivat tarpeelliseksi tarkemmat editointiohjeet, kirjallista opasta toivottiin opasvideon rinnalle. Toiveen mukaisesti toteutettiin vielä täydentävä kirjallinen opas. Näin kehitysvammaisen voi seurata opasvideota ja ohjaaja voi tarvittaessa hakea lisätietoa selkeästi jäsenellystä kirjallisesta oppaasta.

8.8 Kehittämistyön tulos

Yhdistämällä kerätyt aineistot ja teoriatieto, saimme riittävän pohjan kehittämistyölle. Laadullisessa tutkimuksessa kerättävään aineistoon perehdytään sitä mukaa kun sitä kerätään, ja keräämisen voi lopettaa silloin kun saatavat tulokset eivät enää muutu (Kananen 2014a, 95 - 98). Aineistoa keräsimme, kunnes koimme saaneemme riittävästi tietoa ja huomasimme, että uutta merkityksellistä tietoa ei enää tullut esille. Työn välivaiheessa tehdyn arvioinnin avulla tuotos on paras mahdollinen ratkaisten opinnäytetyön alussa olleen tarpeen. Arviointi toimi oppaan käytettävyyden mittarina.

Opinnäytetyömme, tutkimuksellinen kehittämistyö, tuotti lopulta päivätoiminnan kehitysvammaisille selkokielisen opasvideon elokuvan tekemisestä iPadin iMovieilla, sekä toisena tuotoksena kirjallisen oppaan päivätoiminnan ohjaajille. Oppaat palvelevat päivätoiminnan asiakkaita sekä ohjaajia tuoden uutta osaamista ja sisältöä heidän vapaa-aikaansa ja työhönsä. Kehitysvammaisilla on mahdollisuus kuvata omaa vapaa-aikaansa ja omia mielenkiinnonkohteitaan iPadin avulla sekä tehdä kuvaamistaan materiaaleista oma elokuva. Toimintakyvyltään vahvempien kehitysvammaisten osaamista voivat ohjaajat lisätä tekemämme tarkemman kirjallisen oppaan avulla.

Tuotokset ovat näkyvillä kuukauden ajan Socomin internet-sivuilla ajankohtaisissa julkaisuissa. Opasvideo jaetaan myös Socomin Facebook-sivuilla. Eksoten kehitysvammaisten päivä- ja työtoimintayksiköille ja Laptuotteen vammaisten työtoimintayksiköille tuotokset toimitetaan muistitikulla, sekä annetaan heille myös linkkiosoite käyttöön. Todellinen käytettävyys saadaan selville vasta varsinaisten käyttäjien pidemmän ajan kokemusten perusteella.

9 Pohdinta

9.1 Haasteet ja vahvuudet

Sosiaalinen media ja tietotekniikka uudistuvat sekä kehittyvät jatkuvasti. Opinnäytetyötä tehdessämme päivitimme samalla omaa osaamistamme. Opimme myös huomioimaan erityisryhmien tarpeet silloin, kun opetellaan uutta asiaa. Työn eri prosessivaiheet ovat olleet haastavia, mutta antoisia. Erityisesti tekninen osaamattomuus aiheutti meille suuria haasteita. Työskentelyn edetessä oma osaamisemme myös tekniikan osalta kehittyi, ja saimme itsevarmuutta videon kuvaamiseen ja työstämiseen. Oma vähäinen tietotaitomme käytettävien laitteiden ja ohjelmistojen suhteen, sopivien kuvaustilojen ja yhteisen ajan löytäminen tuntuivat välillä mahdottomalta yhtälöltä.

Opinnäytetyömme teoreettisen viitekehyksen teimme suurilta osin syksyllä 2016 ja tammikuussa 2017. Toikon ja Rantalaisen (2009) mukaan tutkimuksellisessa

kehittämistyössä ei tukeuduta teorian tietoon, vaan uutta tietoa syntyy myös käytännönyhteyksissä, itse toiminnassa. Heidän mielestään teoria ja käytäntö tukevat toisiaan, ja näin syntyvän uuden tiedon on oltava kohdennettavissa ja käyttökelpoista kehitettävässä tutkimuskohteessa. (Toikko & Rantalainen 2009, 54.)

Teorian lähtökohdina meillä olivat vammaiset ja heidän osaamisensa ja osallistumismahdollisuutensa sosiaalisen median käyttöön sekä taidot oman arjen ja vapaa-ajan kuvaamiseen videoinnin avulla. Muokkasimme teoriapohjaa kevään mittaan vielä uudelleen vastaamaan paremmin aihepiiriä. Suunnitteluvaiheen aikaisesta sosiaalisen median oppaan sijasta työmme tarkentui iPadin iMovie-oppaaksi. Teoreettisen viitekehyksen koostaminen toi meille runsaasti lisää tietoa, joka hyödyntää meitä tulevassa ammatissamme.

Kehitysvammaisten teknisen osaamisen taso vaihteli, mutta he olivat yleisesti hyvin estottomia esiintymään itse kuvissa ja videoissa. Luovuutta ja kekseliäisyyttä tekemiseen löytyi. Oli hienoa huomata kehitysvammaisten innostus uuden oppimiseen. Yhtä lailla jokaiselle tuotti paljon iloa katsoa alusta lähtien omatoimisesti tuotettua elokuvaa valmiina tuotoksena.

Opinnäytetyötä ja kehittämistyötä tehdessämme huomasimme, kuinka prosessi- maista työskentely on. Hankkeelle tehty kehittämistyö oli moninaista ja useaan eri tahoon yhteydenpitoa sekä oman tekemisen jatkuvaa arviointia. Aina emme voineet edetä oman aikataulumme mukaan vaan vaadittiin joustavuutta ja kärsivällisyyttä eri vaiheiden välillä.

Jatkokehittämisaiheena voisi selvittää opasvideon toimivuutta ja käytettävyyttä päivätoiminnassa. Videon sisältöä voi kehittää paljon pidemmälle, mikäli omaa osaamista löytyy ja tekijä saa riittävästi tukea. Lisäksi nopean tietoteknisen kehityksen myötä ohjetta joutuu päivittämään hyvinkin pian. Uusia ohjeistettavia ominaisuuksia tulee jatkuvasti lisää. Ohjaajien taholta toivottiin opasvideota kehitysvammaisille myös elokuvatrailerin tekemiseen. Ideat ovat vapaita, koska päivätoimintaan kaivataan jatkuvasti uutta tekemistä ja uuden oppimista. Tarvetta kirjoittamalla voi löytyä myös muita tarpeelliseksi koettuja selkotuotoksia. Erilaiset selkokielliset materiaalit ovat varmasti tervetulleita.

9.2 Oppaiden työstämisprosessi

Meidän oli helppo omaksua yksinkertaisen ja selkeän oppaan tekeminen, koska olimme itsekin aloittelijoita laitteiden ja ohjelmistojen suhteen. Lähdimme liikkeelle alkeista. Opasvideon suunnittelun ja valmistelut aloitimme osallistumalla sometyöpajoihin sekä perehtymällä kohderyhmään, yksiköiden kehitysvammaisiin. Tablettina iPad ja ohjelmana iMovie olivat meille kummallekin vieraita, joten molempien käyttöä piti opetella ja niin sanotusti ottaa haltuun niiden toiminta ja tekniikka. Työpajoissa huomasimme päivätoiminnassa mukanaolevien kehitysvammaisten vaihtelevan toimintakykytason. Toimintakyvyn tasolla on suuri vaikutus omatoimiseen suoriutumiseen videoinnissa, kuvaamisessa ja elokuvan tuottamisessa. Toisille työskentely oli helppoa ja nopeaa, toisille pienet näppäimet, pitkä keskittyminen ja tarkkuus tuottivat suuria vaikeuksia.

Meillä ei ollut omia laitteita, joten aluksi saimme koululta lainaan tabletit muutamiksi tunneiksi tai päivän ajaksi. Koulun lainatableteille ei kuitenkaan voinut jättää mitään omia tallenteita. Käytännössä opasvideon työstäminen ei näin onnistunut, koska otoksia joutui tallentamaan iPadin muistiin jatkotyöstämistä varten. Hankkeelta saimme pitkäaikaiseen lainaan tarvitsemamme kaksi iPadia, jotka helpottivat suunnattomasti työskentelyämme.

Opasvideota kuvatessa kohtasimme haasteita kuvausympäristön, taustan ja valaistuksen sekä tablettien näytönheijastuksen ja asennon suhteen. Applen rajattu käyttöympäristö hankaloitti kuvien, äänien ja videotiedostojen siirtoa. Käytimme alkuun runsaasti aikaa näiden asioiden ratkomiseen. Oikea kuvausympäristö ja luovat apuvälineet sekä moninaiset tiedonsiirtokeinot löytyivät lopulta useiden keilujen myötä. Onnistumiset ja epäonnistumiset seurasivat toisiaan ja saavutetut ratkaisut olivat monien mietintöjen ja tiedonetsintöjen tulosta.

Teknisiin ongelmiin ei aina löytynyt ratkaisua tietotekniikka-alan ammattilaisiltaan. Internetistä löytyi aloittelijoille neuvoja ja oppaita aika moniin teknisiin ja kuvauksellisiin ongelmiin. Kuvauksellisia ongelmia olisi voitu ratkaista videokaappausohjelmalla, jossa toiminta tabletin näytöllä tallennetaan suoraan. iPadille ei kyseistä ohjelmaa saanut toimimaan ilman tablettiin liitettävää Applen tietokonea, mitä emme onnistuneet saamaan käyttöömmemme.

Monesti keksimme luovia ratkaisuja, joilla saimme mielestämme riittävää tulosta aikaiseksi ja pääsimme jälleen askeleen eteenpäin. Onnistumisen ilo oli suuri, kun saimme työstettyä koevideoita, joihin olimme tyytyväisiä. Saatuamme erilaiset otokset tallennettua ja äänet nauhoitettua, luotimme, että niistä lopulta saadaan riittävän hyvä lopputuotos ja julkaisukelpoinen opasvideo. Niillä laitteilla ja sillä osaamisella jotka meillä olivat käytössä, saimme tehtyä loppujen lopuksi varsin selkeän kuvan ja äänen opasvideoon. Loppueditoinneissa tarvitsimme ulkopuolista apua, joten käytimme ammatillista apua. Näin ollen saimme teknisesti toimivamman videon. Vaiherikkaassa prosessissa opimme myös itse monta uutta asiaa, erityisesti Applen ja iPadien maailmasta.

Arvioinneissa esiin tulleet useat lisäykset ja tarkennukset opasvideon sisältöön koimme suurelta osin hieman liian yksityiskohtaisiksi. Opasvideo oli kehitysvammaisille suunnattu selkokielineen opasvideo, ja monet lisäykset olivat heille mielestämme liian haasteellisia. Halusimme opasvideon sisällössä pitäytyä perusasioissa.

Toisen tuotoksen, kirjallisen oppaan tuottaminen päätettiin arvioinnin jälkeen vasta loppukesällä. Arvioinnissa tuli esiin käyttäjänäkökulma tarpeesta. Oman osaamisen kehittyessä huomasimme tämän tarpeen myös itse. Prosessina kirjallinen opas oli melko helppo tehdä, koska olimme työstäneet jo samasta aiheesta kaksi eri opasvideoversiota. Tiesimme jo, mitä asioita ja ohjeita oppaaseen olisi hyvä lisätä. Aivan kaikkea ei siihenkään voinut laittaa. Laadullisesti kirjallisen oppaan kuvien taso ei ole paras mahdollinen, ja siihen olisi pitänyt panostaa ottamalla näyttökuvia jo aiemmin opasvideota kuvatessa. Kirjallisen oppaan tekemiseen päädyttiin kuitenkin vasta myöhemmin, eikä kaikkea kuvamateriaalia ollut enää käytettävissä. Kahden eri tuotoksen tekeminen oli kaikkiaan jo varsin iso ja aikaa vievä prosessi, joten jonkinlaisia kompromisseja ja myönnytyksiä tekemisen tasolle oli hyväksyttävä.

Huomasimme myös, että eri iPadien mallit poikkeavat toisistaan iMovien toimintojen ja painikkeiden osalta. Tarkemmissa editoinneissa voi käyttäjän iPad-mallissa jokin toiminto poiketa oppaamme ohjeistuksesta. Sille emme voi mitään, koska ohjelmat kehittyvät jatkuvasti. Peruseriaate toiminnossa on kuitenkin

sama. Yleisesti ottaen kirjallinen opas tarkempiin editointeihin oli hyvä lisäys. Yhdessä nämä kaksi tuotosta, opasvideo ja kirjallinen opas, palvelevat paremmin elokuvan työstämistä.

9.3 Eettiset näkökohdat

Sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden eettinen lähtökohta on kunnioittaa ihmisten perusoikeuksia, arvostaa itsemääräämistä sekä kohdella yhdenvertaisesti ja tasapuolisesti. Kulttuuri- ja kasvuympäristöstämme kehittynyt moraali sekä virallisesti hyväksyty normisto ohjaavat käyttäytymistämme. Eettisiä valintojamme määritellään perusoikeuksina perustuslaissa ja Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksessa sekä YK:n ihmisoikeusjulistuksessa. Oikeuksia on täsmennetty lapsen oikeuksien julistuksella ja YK:n vammaisten ihmisten julistuksella. Vammaisella henkilöllä on perusoikeus toimia, osallistua ja tehdä työtä sillä toimintakyvyllä, joka hänellä on. Toimet, jotka kohentavat ihmisen arvostusta ja itsetuntoa sekä parantavat vammaisen mahdollisuuksia osallistua, ovat eettisesti oikein. Ennakkoluulojen ja asenteiden vuoksi osatyökykyisen on valitettavasti vaikea saada töitä tai löytää paikkaansa työyhteisössä. (Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE 2011, 9 - 10.)

Kehitysvammaisuus on hyvin henkilökohtainen asia, ja aihetta käsiteltäessä on oltava hienotunteinen. Osallisuus tai osattomuus tulee ottaa huomioon loukkamatta ketään. Osallistuminen kehittämistyöhömme on ollut vapaaehtoista. Syy osallistumiseemme työpajoissa tiedettiin, ja olimme avoimesti mukana toiminnassa. Havainnoitaville pitää aina esittää havainnoinnin tarkoitus ja kysyä lupa havainnointiin (Kananen 2015, 78 - 79). Työpajassa kaikki tiesivät meidän olevan seuraamassa opetusta ja keräämässä tietoa opinnäytetyötämme varten. Asiakkaita tiedotettiin, että keräämme video- sekä havaintomateriaalia omaan käyttöömme. Olemme velvollisia salassa pitämään tietoomme saadut yksityisasiat, salasanat, keskustelut sekä valo- ja videokuvat. Yksityisiä asioita ei kirjattu ylös, jokaista osallistujaa kunnioitettiin. Kuvaamamme työpajamateriaali tulee vain omaan käyttöömme, lupa kuvaamiseen tulee hankkeen kautta.

Hankkeesta tiedotettiin asianomaisia asiakkaita, ja sen sisällöstä on käyty keskustelua myös heidän omaistensa kanssa. Asiakkaat on otettu alusta alkaen mukaan suunnitteluun ja toteutukseen. Kehitysvammaisten osaamista tuotiin hankkeen avulla näkyväksi työelämän edustajille sekä yleisesti kaikelle kansalle. Työssämme avoimuus esiintyy tutkimuksen teon eri vaiheiden raportointina ja erilaisina keskusteluina yhteistyökumppaneiden kanssa. Aiheemme valinta, kehitysvammaiset, muotoutui hankkeen lähtökohtien ja tavoitteiden perustella. Käytimme työssämme havainnointimenetelmää arvioimalla työpajojen toimivuutta ja asiakaskunnan osaamista.

Kuvat

Kuva 1. Yksilöllisen toimintakyvyn osatekijät ja rakenne, s. 8

Kuva 2. Sosiaalinen median määritelmä, s. 25

Kuva 3. Selkologo, s. 29

Kuviot

Kuvio 1. Kehittämistyönä toteutetun opinnäytetyön prosessikuvaus, s. 33

Lähteet

Backman, A. 2015. Yhteisölliset menetelmät. Saimaan ammatti-korkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Luentomateriaalit.

Eriksson, S. 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot . vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 3. Anjalankoski: Solver Palvelut Oy.

Euroopan komissio 2010. Tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle, alueiden komitealle. Euroopan vammaisstrategia 2010. 2020: Uudistettu sitoutuminen esteettömään Eurooppaan. Bryssel: Euroopan Komissio. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0636:FIN:FI:PDF>. Luettu 2.11.2017.

Hallamaa, T. 2016. Suomi ratifioi YK:n vammaissopimuksen. Yle uutiset. Kotimaa 12.5.2016. <http://yle.fi/uutiset/3-8875927>. Luettu 29.12.2016.

Hyppönen, H. 1999. Käyttäjistä muokkaajiksi: Ikääntyvien ja vammaisten henkilöiden osallistuminen kaikille sopivaan suunnitteluun. Teoksessa Nouko-Juvonen, S. (toim.) Pyörätuolitango. Helsinki: Oy Edita Ab.

Järvikoski, A., Härkäpää, K. & Pättikangas, M. 1999. Vammaisen henkilön valtaistuminen - palvelu-järjestelmän avulla vai ilman sitä? Teoksessa Nouko-Juvonen S. (toim.) Pyörätuolitango. Näkökulmia vammaisuuteen. Helsinki: Oy Edita Ab.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Tampere: Juvenes Print.

Kananen, J. 2014a. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Juvenes Print.

Kananen, J. 2014b. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylä: Juvenes Print.

Kananen, J. 2015. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Miten kirjoitan kehittämistutkimuksen vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Juvene Print.

Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2017a. Tukea arjen tarpeisiin. Osallisuutta ja työllistymistä edistävän toiminnan laatukriteerit selkokielellä. Somero: Sälekarin kirjapaino.

Kehitysvammaisten tukiliitto ry. 2017b. Työelämä. <http://www.kvtl.fi/fi/tyoelama/tyoelama/>. Luettu 4.7.2017

Kehitysvammaliitto 2011. Opas tietotekniisiin apuvälineratkaisuihin. Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus Kehitysvammaliitto ry. Helsinki: Kirjapaino Keili. www.papunet.net/tietoa/esitteet/. Luettu 16.12.2016

Kolkka, M., Salminen M. & Varis A. 2016. Vammaisten ihmisten elämää ja palveluita tarinoina. Teoksessa Helminen, J. (toim.) Sosiaaliohjaus. Lähtökohtia ja käytäntöjä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Korpinen, V. 2017. ERNOD loppusuoralla: kuulumisia ja pohdintoja hankkeen päättötapahtuman jälkeen. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun blogisivusto. <https://tkiblogi.wordpress.com/category/ernod-erityisnuoret-ja-digiajan-osallisuus/>. Luettu 18.8.2017

Kotimaisten kielten keskus 2017. Selkoa selkokielestä! Materiaali Virkakielikampanja. Kielitieto. Virkakieli. Selkokieli. <https://www.kotus.fi/kielitieto/virkakieli/selkokieli>. Luettu 7.9.2017.

Kupiainen, R. & Sintonen, S. 2009. Medialukutaidot, Osallisuus, Mediakasvatus. Helsinki: Hakapaino.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987.

Lappalainen, S., Korpinen, V. & Pokkinen, J. (toim.) 2017. Aika digittää: Näkökulmia ja menetelmiä erityisryhmien nuorten mediavaikuttamiseen. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/132379/URNISBN9789523440166.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 18.8.2017.

Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E.-L. 2004. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Manninen, A., Pihko, H. & Kaski, M. (toim.) 2012. Kehitysvammaisuus. Helsinki: Sanoma Pro.

Merikivi, J., Myllyniemi, S. & Salasuo, M. (toim.) 2016. Media hanskassa. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2016 mediasta ja liikunnasta. Nuorisotutkimusverkoston julkaisut. Vaasa: Painotalo Varteva. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/media_hanskassa.pdf. Luettu 31.10.2017.

Niskajärvi, T.-M. & Pirkola, A. 2008. +Ne on kyllä sellaisia valopilkkuja tänne työmaalle+kokemuksia avotyötoiminnasta Ylivieskan kehitysvammahuollossa. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinäytetyö.

Nivala, E. & Ryyänen, S. 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 2013: 14. <http://www2.uef.fi/documents/1381035/2330652/NivalaRyyan%C3%A4nen2013.pdf>. Luettu 7.11.2017.

Ojanen, A. & Green-Järvinen, M. 2015. Käytetyimmät kommunikointiohjelmat iPadilla. Apuvälineen. Avustava tietotekniikka. Tikonen 2015:3. <http://tikonen.fi/aiheet/apuvalineet/kaytetyimmat-kommunikointiohjelmat-ipadilla/>. Luettu 1.11.2017.

Pajula, E. 2014. Tositarinoita osallisuudesta. Julkaisussa Jämsén, A. & Pyykkönen, A. (toim.). Osallisuuden jäljillä. Saarijärvi: Saarijärven Offset.

Papunet 2016. Mikä Papunet on? Ohjeita selkoilmaisuun. <http://papunet.net/yksikko/ohjeita-selkoilmaisuun>. Luettu 27.9.2017.

Perustuslaki 731/1999.

Pietikäinen, M. 2012. Vajaamielisiä ja punkkareita . diskursseja kehitysvammaisista. Sosiaalipsykologia. Pro gradu . tutkielma. Helsingin yliopisto: Valtiotieteellinen tiedekunta.

Selkokeskus 2015. Selkotunnus. <http://selkokeskus.fi/selkokeskus/selkotunnus/>. Luettu 1.9.2017.

Selkosanommat 2017. <http://selkosanommat.fi/>. Luettu 27.9.2017

Seppälä, M. 2017. Projektipäällikkö. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy Socom. Sähköpostikeskustelu. 4.10.2017.

Sjöblom, S. 2016. Suomen vammaispoliittisen ohjelman VAMPO 2010. 2015 loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:14. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74810/Rap%20ja%20mui_2016-14_verkkoversio%20100316.pdf?sequence=1. Luettu 2.11.2017

Socom 2016. Toimintakertomus 2016. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy.

Socom 2017. Tiivistelmä toteutuksesta. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2014. Sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevan lainsäädännön ja palvelujärjestelmän uudistamistarpeita arvioivan työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:32. <https://julkari.fi/bitstream/handle/10024/116877/978-952-00-3524-2.pdf?sequence=1>. Luettu 8.9.2017.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2016. Laitoksesta yksilölliseen asumiseen. Kehitysvammaisten asumisen ohjelman toimeenpanon arviointi ja tehostettavat toimet vuosille 2016. 2020. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja 17:2016. Helsinki: Sosiaali ja terveysministeriö. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74818/Rap_ja_muistioita_2016_17.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 2.11.2017.

Särkelä-Kukko, M. & Rouvinen-Wilenius, P. 2014. Osallisuus - teoriaa ja tekoja. Julkaisussa Jämsén, A. & Pyykkönen, A. (toim.) Osallisuuden jäljillä. Saarijärvi: Saarijärven offset.

THL 2014. Toimintakyky. ICF luokitus. ICF:n käyttötarkoitukset. <https://www.thl.fi/fi/web/toimintakyky/icf-luokitus/icf-n-kayttotarkoitukset>. Luettu 2.11.2017.

THL 2015. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Hyvinvointi- ja terveyserot. Eriarvoisuus. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus>. Luettu 7.9.2017.

THL 2016. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Toimintakyky. ICF-luokitus. ICF luokituksen rakenne. <https://www.thl.fi/fi/web/toimintakyky/icf-luokitus/icf-luokituksen-rakenne>. Luettu 2.11.2017.

THL 2017. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Hyvinvointi- ja terveyserot. Eriarvoisuus. Hyvinvointi. Osallisuus. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveys-erot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>. Luettu 28.8.2017.

Tikoteekki 2017. Opas tietotekniisiin apuvälineratkaisuihin. Kehitysvammaliiton Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus Tikoteekki. Helsinki: Kehitysvammaliitto. <http://papunet.net/tietoa/fileadmin/muut/Esitteet/Opas%20tietotekniisiin%20apuvälineratkaisuihin.pdf>. Luettu 28.8.2017.

Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE 2011. Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta. ETENE-julkaisuja 32. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 9-11. <http://etene.fi/documents/1429646/1559058/ETENE-julkaisuja+32+Sosiaali-+ja+terveysalan+eettinen+perusta.pdf/13c517e8-6644-4fa5-8c5f-193cfdce9841>. Luettu 31.10.2017.

Vehmas, S. 2005. Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Tampere: Tammer-Paino.

Vernerinen 2016. Lait. Työ- ja päivätoiminnan ja työhönvalmennuksen lainsäädäntö. Vernerinen.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. <http://vernerinen.net/yleis/tyo-ja-paivatoiminnan-ja-tyohonvalmennuksen-lainsaadanto>. Luettu 8.9.2017.

Vernerinen 2017a. Kehitysvammaisuus. Mitä kehitysvammaisuus on? Lääketieteellinen näkökulma. Vernerinen.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. <http://vernerinen.net/yleis/laaketieteellinen-nakokulma>. Luettu 13.7.2017.

Vernerinen 2017b. Kehitysvammaisuus. Mitä kehitysvammaisuus on? Vernerinen.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. <http://vernerinen.net/yleis/mita-kehitysvammaisuus-on>. Luettu 13.7.2017

Vernerinen 2017c. Kehitysvammaisuus. Mitä kehitysvammaisuus on? Toimintakyvyn näkökulma. Vernerinen.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. <http://vernerinen.net/yleis/toimintakyvyn-nakokulma>. Luettu 13.7.2017.

Vernerinen 2017d. Kehitysvammaisuus. Mitä kehitysvammaisuus on? Kehitysvammaisuuden määritelmää. Vernerinen.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. <http://vernerinen.net/yleis/kehitysvammaisuuden-maaritelmaa>. Luettu 13.7.2017

Vernerinen 2017e. Kehitysvammaisuuden diagnosointi. Vernerinen.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. <http://vernerinen.net/yleis/kehitysvammaisuuden-diagnosointi>. Luettu 13.7.2017

Vernerinen 2017f. Mitä kehitysvammaisuus on? Sosiaalinen näkökulma. Vernerinen.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. <http://vernerinen.net/yleis/sosiaalinen-nakokulma>. Luettu 7.9.2017.

Vesala, T. H., Klem, S. & Ahlström, M. 2015. Kehitysvammaisten ihmisten työllisyystilanne 2013. 2014. Kehitysvammaliiton selvityksiä 9. Helsinki: Kehitysvammaliitto. <http://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/kehitysvammaliiton-selvityksia-9.pdf>. Luettu 2.11.2017.

Vilkkonen, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vilkkonen, H. 2017. Tutki ja kehitä. Juva: Bookwell Oy.

Virtanen, H. (toim.) 2002. Selko-opas. Tampere: Tammer-Paino oy.

Liite 1: Opasvideo Oman elokuvan tekemiseen iPadin Imovie -ohjelmalla.

Linkki: <http://www.socom.fi/category/amkit/>

Kirjallinen opas elokuvan
tekemiseen iPadilla

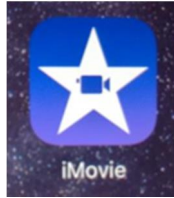
SISÄLLYS

1	ALOITTAMINEN	4
2	APUA	6
3	TOIMINNON PERUMINEN TAI POISTAMINEN	7
4	KUVAN TAI VIDEOON LISÄÄMINEN.....	8
4.1	VIDEOON LISÄÄMINEN	9
4.2	KUVIEN LISÄÄMINEN.....	9
4.3	VIDEOON TAI KUVAN POISTAMINEN AIKAJANALTA.....	10
4.4	SUORAAN ELOKUVAAN VALOKUVAAMINEN	10
4.5	SUORAAN ELOKUVAAN VIDEOKUVAAMINEN.....	12
5	VIDEOIDEN JA KUVIEN MUOKKAAMINEN	13
5.1	SIIRTÄMINEN AIKAJANALLA.....	13
5.2	KUVAN TAI VIDEOLEIKKEEN KOPIOIMINEN AIKAJANALLA	13
5.3	KUVAN ZOOMAUS	14
6	VIDEOON TRIMMAAMINEN ENNEN LISÄÄMISTÄ	14
6.1	TRIMMAAMINEN AIKAJANALLA.....	16
6.2	VIDEOLEIKKEEN PUOLITTAMINEN AIKAJANALLA	17
6.3	PYSÄYTYSKUVAN LISÄÄMINEN VIDEOLEIKKEESEEN	18
6.4	VIDEOLEIKKEEN NOPEUDEN SÄÄTÄMINEN.....	19
7	KUVA- TAI VIDEOSIIRROKSEN MUOKKAAMINEN	21
8	TEEMAT	22
8.1	ELOKUVAN TEEMA	22
8.2	HÄIVYTYYS	22
8.3	VALOKUVAN TAI VIDEOLEIKKEEN TEEMA.....	23
9	KEN BURNS TEHOSTEIDEN SÄÄTÄMINEN	24
9.1	KUVAT	24
9.2	VIDEOLEIKKEET	25
9.3	VIDEOLEIKKEEN PEITTOKUVIEN SÄÄTÄMINEN.....	25
10	ÄÄNEN LISÄÄMINEN ELOKUVAPROJEKTIIN.....	27
10.1	TEEMAMUSIIKKI.....	27

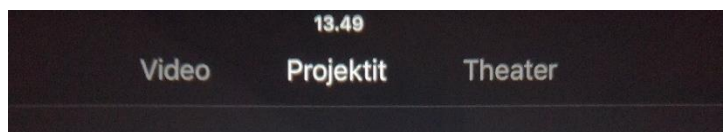
10.2	TALLENNETUN ÄÄNEN LISÄÄMINEN	28
10.3	ÄÄNEN TAI PUHEEN NAUHOITTAMINEN SUORAAN ELOKUVAAN.....	29
10.4	ÄÄNITEHOSTEET	30
11	ÄÄNEN MUOKKAAMINEN JA SÄÄTÄMINEN.....	31
11.1	ÄÄNENVOIMAKKUUDEN SÄÄTÖ	32
11.2	KOKO ÄÄNILEIKKEEN NOPEUDEN SÄÄTÖ.....	33
11.3	ÄÄNILEIKKEEN VALITUN ALUEEN NOPEUDEN SÄÄTÖ	34
12	OTSIKON/TEKSTIN LISÄÄMINEN ELOKUVAAN	35
13	ELOKUVAN VIIMEISTELYT.....	36

1 ALOITTAMINEN

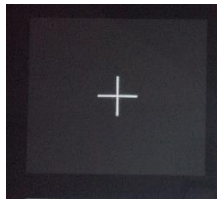
1. Paina aloitusnäytöltä **Imovie** . kuvaketta

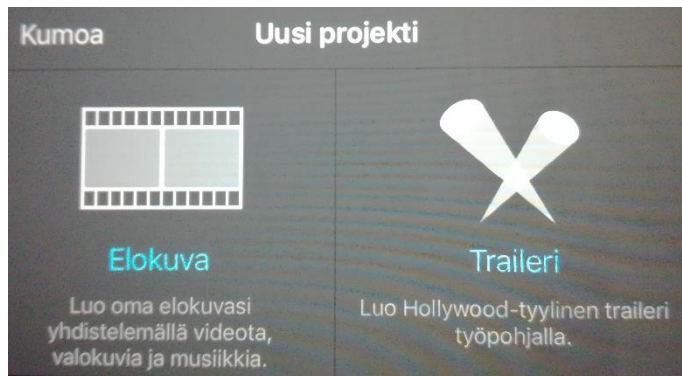
2. Valitse **Projektit**

3. paina **Plus** ja

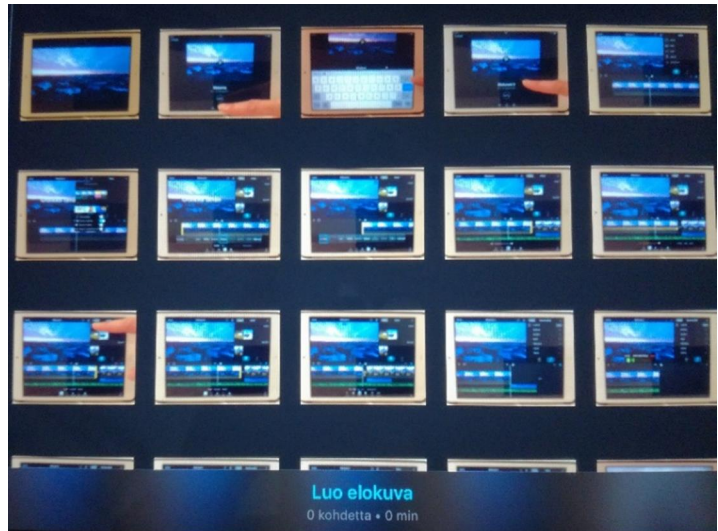

4. Valitse **Elokuva**-painike

5. Paina näytön alalaidasta

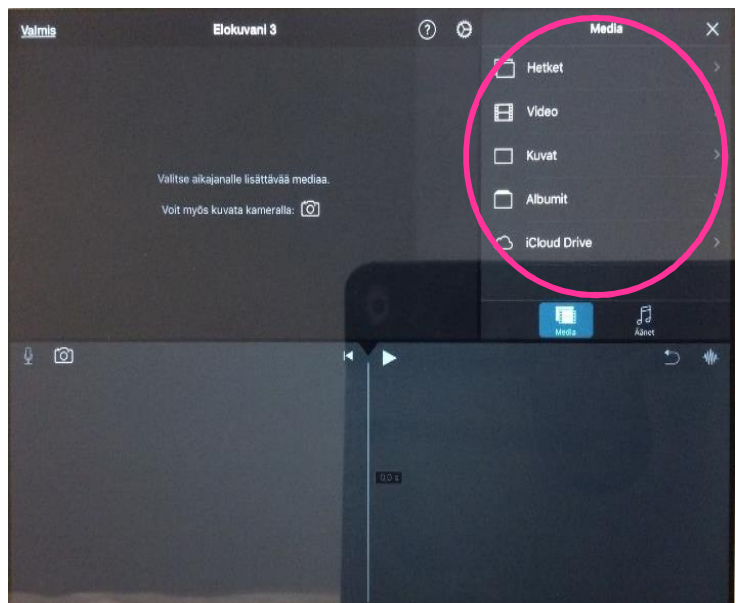
Luo elokuva

6. Valikon saa esiin
näytön oikeasta reunasta
Media -painikkeesta

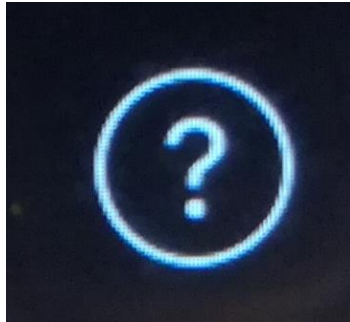

7. Aukeaa **Hetket -näyttö**,
sieltä löydät kaikki
kuvaamasi kuvat ja videot,
joita voit elokuvassasi
käyttää.

2 APUA

Aina näytössä näkyvillä oleviin painikkeisiin saat ohjeen näkyville painamalla näytön keskellä ylhäällä olevaa kysymysmerkkiä!

Valmis Elokuvani 6 ?

Takaisin projekteihin Muuta teemaa, laita teemamusiikki päälle tai häivytä mustaan.

Siirrä näkymää vetämällä.

Tallenna ääni

Tallenna video tai ota kuvia

Media

- Hetket
- Video
- Kuvat
- Albumit
- iCloud Drive

Näytä tai kätke äänen aaltomuodot. >

Zoomaa aikajanaa nipistämällä sisään- tai ulospäin.

Peru napauttamalla. Tee uudelleen pitämällä painettuna.

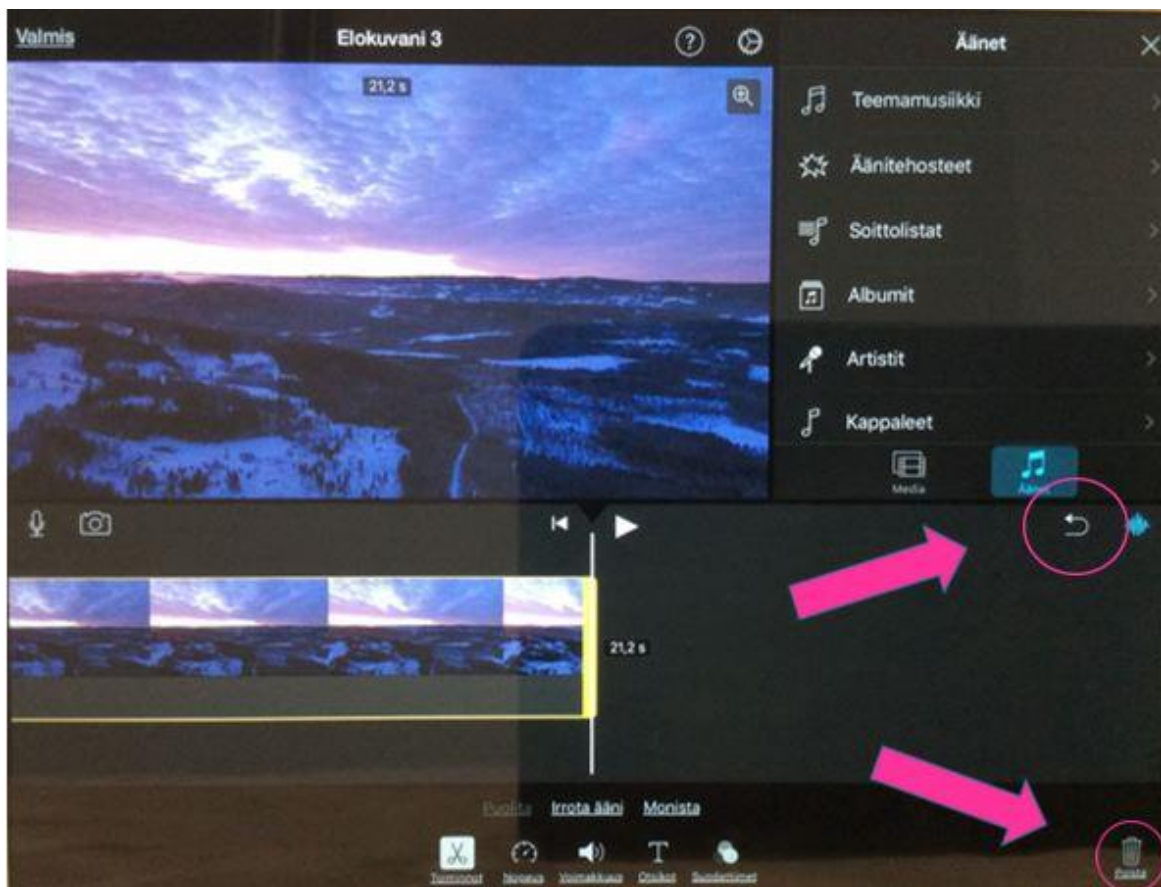
Lisätietoja >

3 TOIMINNON PERUMINEN TAI POISTAMINEN

Î Peruú -painikkeella voit aina peruuttaa tekemäsi toiminnon ja tehdä korjauksen tai muokkauksen.

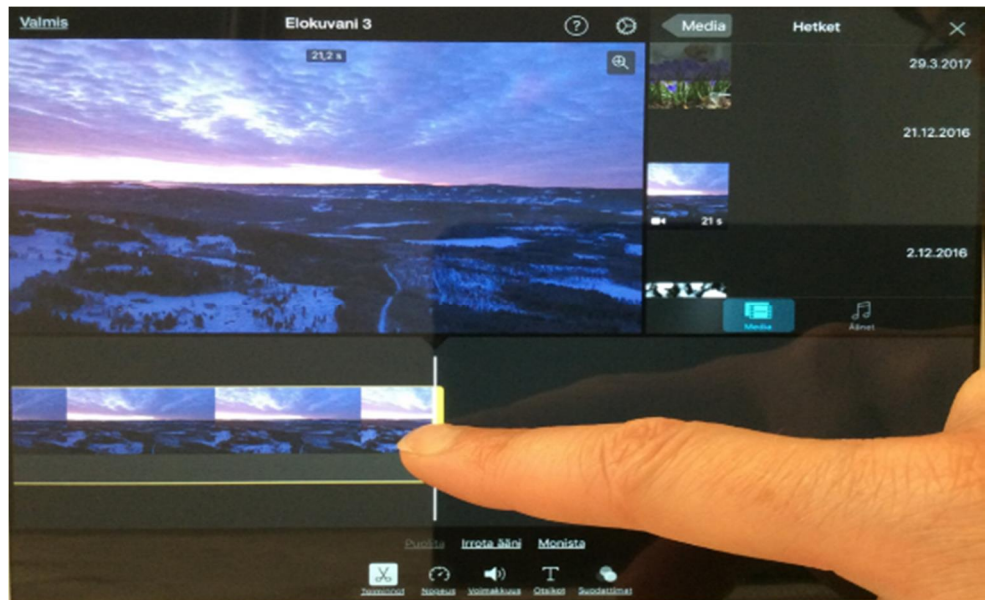
Voit aina siirtää valitun kohteen roskikseen Î PoistaÎ . painikkeella (näytön oikeassa alakulmassa)

4 KUVAN TAI VIDEOON LISÄÄMINEN

Valitse selaamalla aikajanalta sopiva kohta, johon haluat kuvan tai videoleikkeen lisätä

1. Näytön alareunassa on aikajana, jossa on valkoinen pystyviiva.
2. Pystyviivaa voit liikuttaa sormella haluamaasi kohtaan.
3. Lisää pystyviivan kohdalle haluamasi kuva tai videoleike valitsemalla tallenteista.

Lisättävä kuva tai videoleike tulee aina edellisen kuvan eteen tai jälkeen.

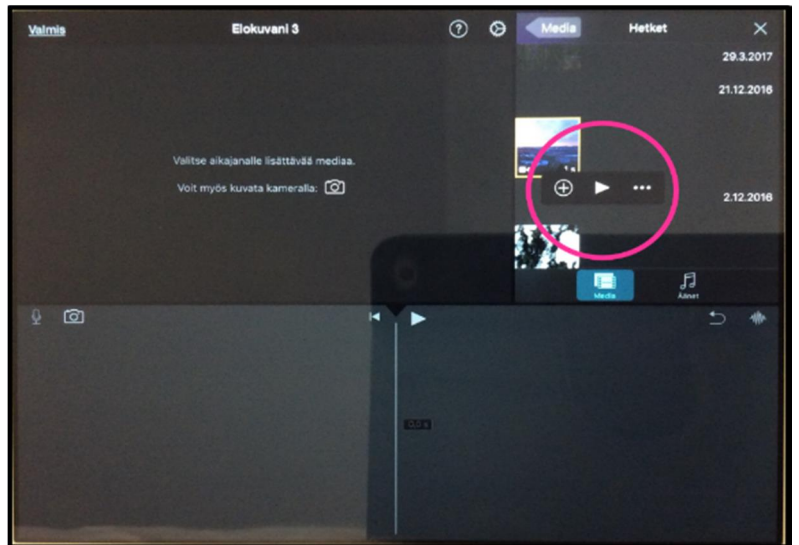
4.1 VIDEOON LISÄÄMINEN

Oranssi kehys videon ympärillä tarkoittaa, että video on jo käytössä elokuvassa, mutta halutessasi voit käyttää sitä uudelleenkin.

Kosketa videon kuvaa, jonka jälkeen voit lisätä sen valitsemaasi kohtaan alareunan aikajanelle **+** -näppäimestä.

TAI

Play napista voit esikatsella videota.

4.2 KUVIEN LISÄÄMINEN

Valitse kuten video: **MEDIA → HETKET**

Valitse aikajanelta sopivat kohta ja

koskettamalla haluamaasi kuvaa kuvakirjastossa, **se siirtyy** aikajanelle valittuun kohtaan.

Kuvan katselu ennen lisäämistä:

Jos haluat nähdä kuvan isompana niin **painamalla sormella** kuvakirjaston **kuvaa, näet sen katseluikkunassa** suurempana kunnes irrotat sormen.

4.3 VIDEON TAI KUVAN POISTAMINEN AIKAJANALTA

Valitse koskettamalla
haluamasi kuva tai video
aikajanalta ja paina
👉 **Peru** -painiketta

tai

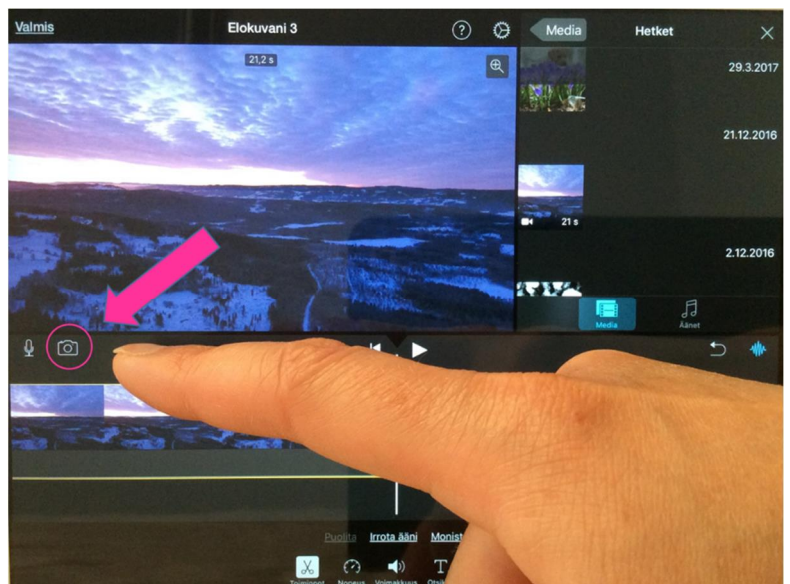
👉 **Poista** -painiketta
(Roskakorin kuva
näytön oikeassa alakulmassa)

4.4 SUORAAN ELOKUVAAN VALOKUVAAMINEN

**Voit ottaa valo- ja videokuvaa suoraan elokuvaan lisämateriaaliksi,
kesken elokuvan työstämisen.**

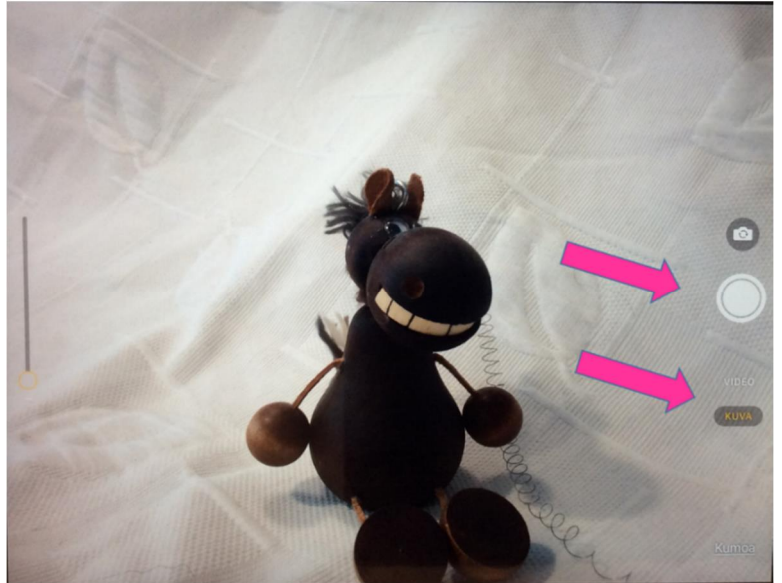
1. Valitse 👉 **Kamera** .

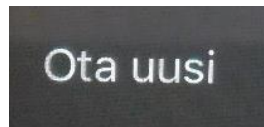
2. Valitse 👉 **Kuva** .

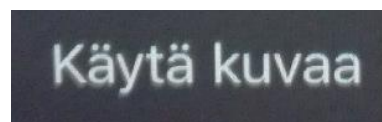
3. Paina **valkoista** nappia kerran, jolloin kuva otetaan.

4. Näytöналalaidasta **Ôta uusi** -painikkeesta voit ottaa suoraan uuden kuvan. HUOM! Edellinen otos ei tallennu!
tai

5. **Käytä kuvaa**-painikkeesta kuva siirtyy käyttöön aikajanalle.

4.5 SUORAAN ELOKUVAAN VIDEOKUVAAMINEN

1. Valitse **Video**

2. Videokuvaaminen käynnistyy sekä pysähtyy **punaisesta** napista.

3. Voit **esikatsella** videota **Play** -napista.

4. **Ota käyttöön**

tai

Ota uusi (edellinen videokuvaus ei tallennu)

aivan kuten valokuvaamisessa.

5 VIDEOIDEN JA KUVIEN MUOKKAAMINEN

5.1 SIIRTÄMINEN AIKAJANALLA

Kuvien ja videoleikkeiden paikkaa voit halutessasi vaihtaa projektin edetessä.

1. Paina aikajanän kuvaa tai videoleikettä sormella aikajanalla, kunnes se ikään kuin irtoaa aikajanalta.

2. **Raahaa** se haluamaasi kohtaan janalla.

5.2 KUVAN TAI VIDEOLEIKKEEN KOPIOIMINEN AIKAJANALLA

Saat kopioitua kuvan tai videoleikkeen, kun pidät sormella painettuna aikajanän kuvaa tai videoleikettä. kunnes se on valittuna (keltaiset kehykset) ja alareunaan tulevat työkalut näkyville.

Paina Î MonistaÎ , jolloin kyseinen kuva **monistetaan** aikajanalle.

Monistus tulee heti alkuperäisen kuvan tai leikkeen perään, mutta voit raahata sen sormilla haluamaasi paikkaan.

1. Paina aikajanän kuvaa tai videoleikettä sormella aikajanalla, kunnes se ikään kuin irtoaa aikajanalta.

2. **Raahaa** se haluamaasi kohtaan janalla.

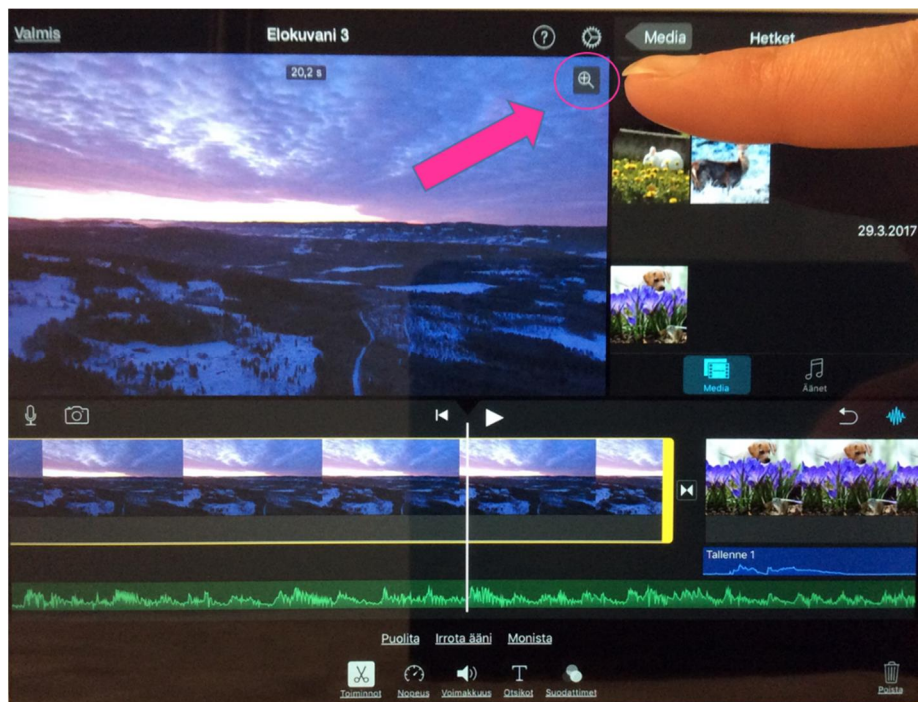
5.3 KUVAN ZOOMAUS

Valitse ensin aikajanalta haluamasi kuva.

Kun kuvan näkyy katseluikkunassa, paina kuvan oikeasta yläkulmasta

Zoomaus

painiketta, jolloin saat lähennettyä tai loitonnettua kuvaa.

Jos zoomaus-painike ei tule näkyviin voit zoomata kuvaa **nipistämällä tai laajentamalla sormin**.

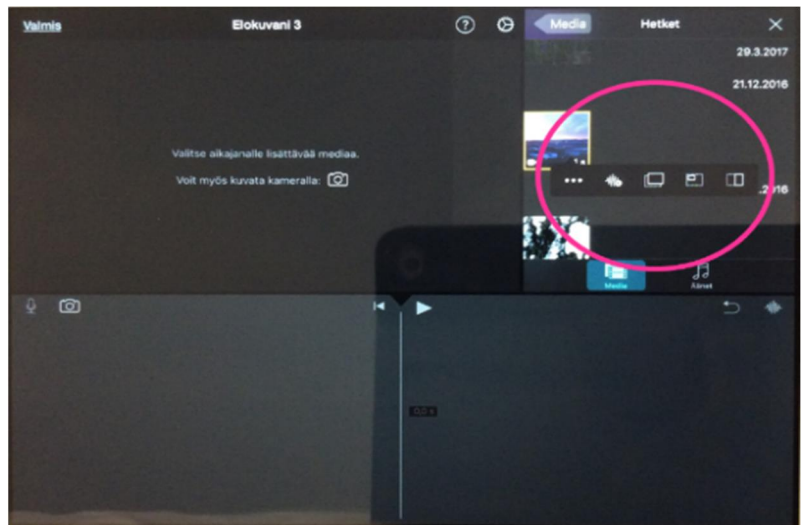
Paina aikajanalta videoleikkeen **+Play** -nappia, jolloin näet miltä zoomaus näyttää elokuvassa.

6 VIDEON TRIMMAAMINEN ENNEN LISÄÄMISTÄ

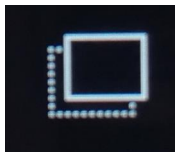
1. **Pisteitä** painamalla tulee esiin ensimmäisenä kuvakkeena **+Vain ääni** -painike, jonka valitsemalla **vain videon ääni siirtyy** aikajanalalle, ei videokuvaa.

2. **Î Kuvatî** -painikkeista saat erilaisia **peittokuvia**, joita voit sijoitella haluamallasi tavoin. Erilaiset peittokuvat tuovat eloa ja ilmettä elokuvaan!

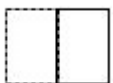
Esimerkiksi:

Î Lisää leikkauskuvanaî lisää leikkeen niin, että elokuva ~~leikkaa pois~~ pääleikkeestä aikajanassa ja näyttää sen sijaan leikkauskuvaleikkeen.

Î Kuva kuvassaî lisää leikkeen aikajanelle niin että se näkyy toistettaessa **pienemmässä ikkunassa** pääleikkeen päällä.

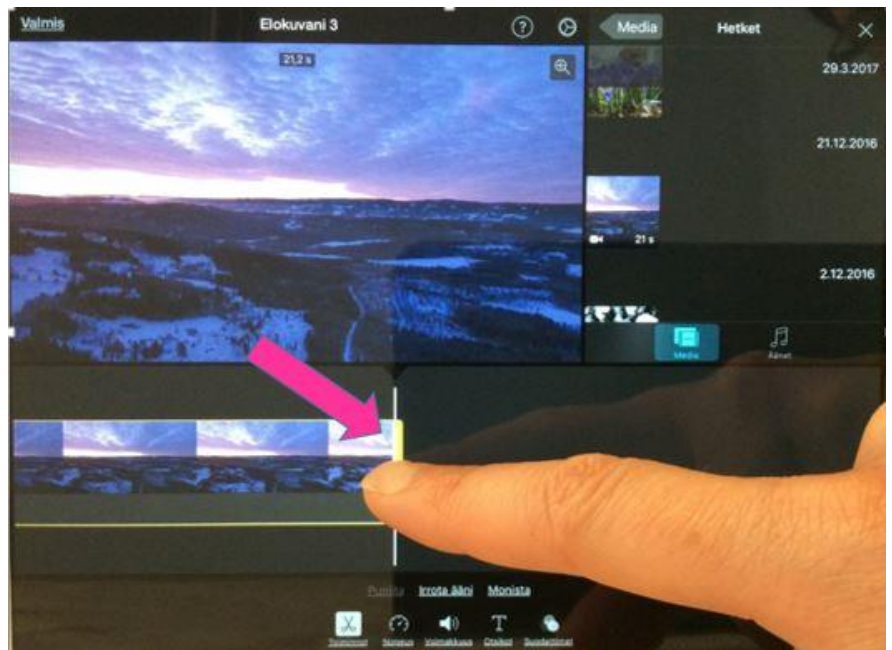
Î Jaettu näyttöî valittaessa näkyvät valittu leike ja pääleike toistettaessa **vierekkäin saman kokoisina**.

6.1 TRIMMAAMINEN AIKAJANALLA

Kuvaa tai videota voit myös lyhentää tai pidentää sen ollessa kuvagalleriassa tai sitten alhaalla aikajanalla.

Oletusarvoisesti **kuvan** näkyvyysaika on 6-12 sekuntia.

Paina kuvaa aikajanalla,
jonka jälkeen siirtämällä
sormella
keltaisia kahvoja voit
muokata
kuvan tai videoleikkeen
pituutta.

JOS trimmauskahva ei enää liiku, kyseisessä leikkeen päässä ei ole enää lisää kehyksiä.

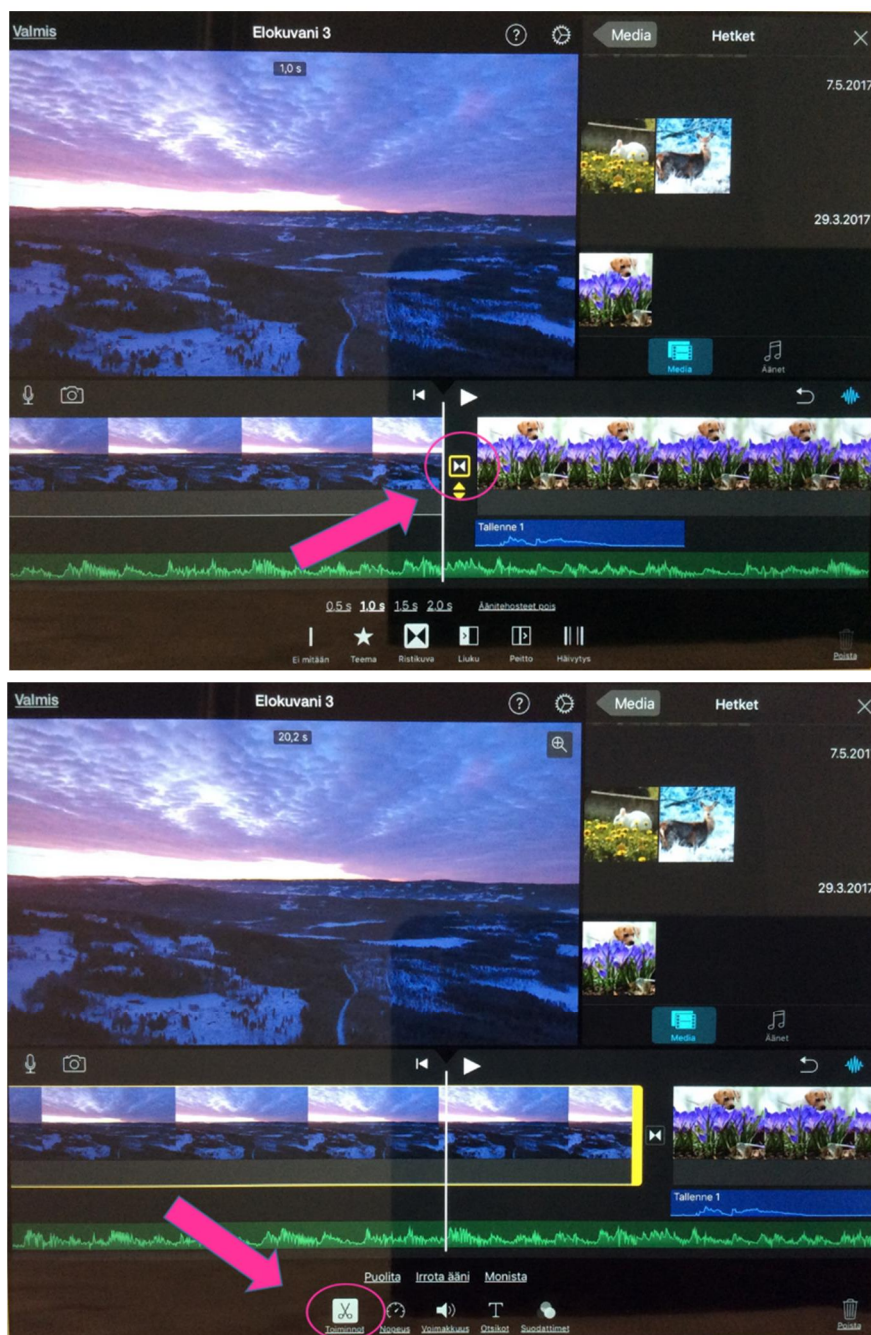
6.2 VIDEOLEIKKEEN PUOLITTAMINEN AIKAJANALLA

Voit puolittaa/jakaa osiin videoleikettä haluamallasi tavalla.

Siirrä valkoinen pystyviiva aikajanalla haluamaasi kohtaan, ei kuitenkaan videon ihan alkuun tai ihan loppuun.

Kosketa kuvaa aikajanalla, jolloin saat eri toiminnot näkyviin.

Paina **Î PuolitaÎ** , jolloin videoleike katkeaa valitsemastasi kohdasta.

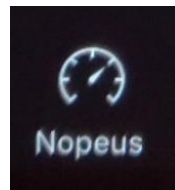
6.3 PYSÄYTYSKUVAN LISÄÄMINEN VIDEOLEIKKEESEEN

Jos haluat korostaa jotakin videoleikkeen kohtaa, voit tehdä **2 sekunnin pysäytyskuvan** eli still-kuvan (oletusarvo 2 s.).

Huomioi ettei pysäytyskohta ole kuvaleikkeen alussa!

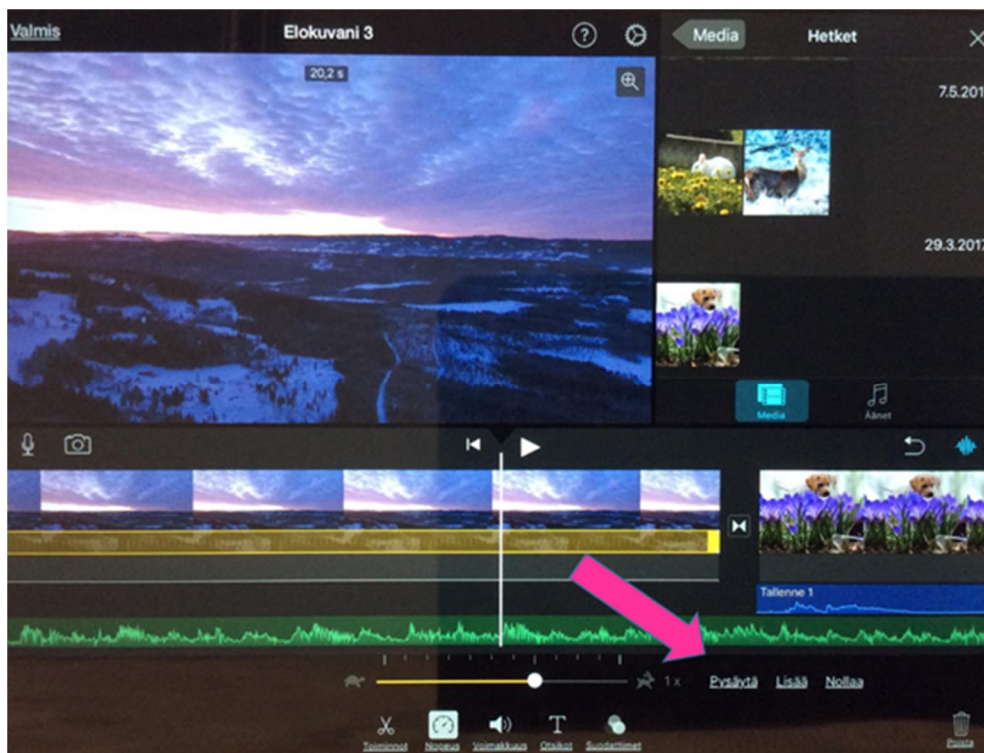
1. Kosketa aikajanalla leikkeen kohtaa, jonka haluat pysäyttää.

2. Paina näytön alalaidan valikosta **↑ Nopeus↑** -painiketta ja sen jälkeen paina **↑ Pysäytä↑** .

3. **Pysäytysaikaa voit halutessasi pidentää tai lyhentää** säätämällä sormella aikajanalla kuvan keltaisia kahvoja.

4. Jos haluat poistaa, paina **+Nollaa↑** tai paina peruutusnuolta.

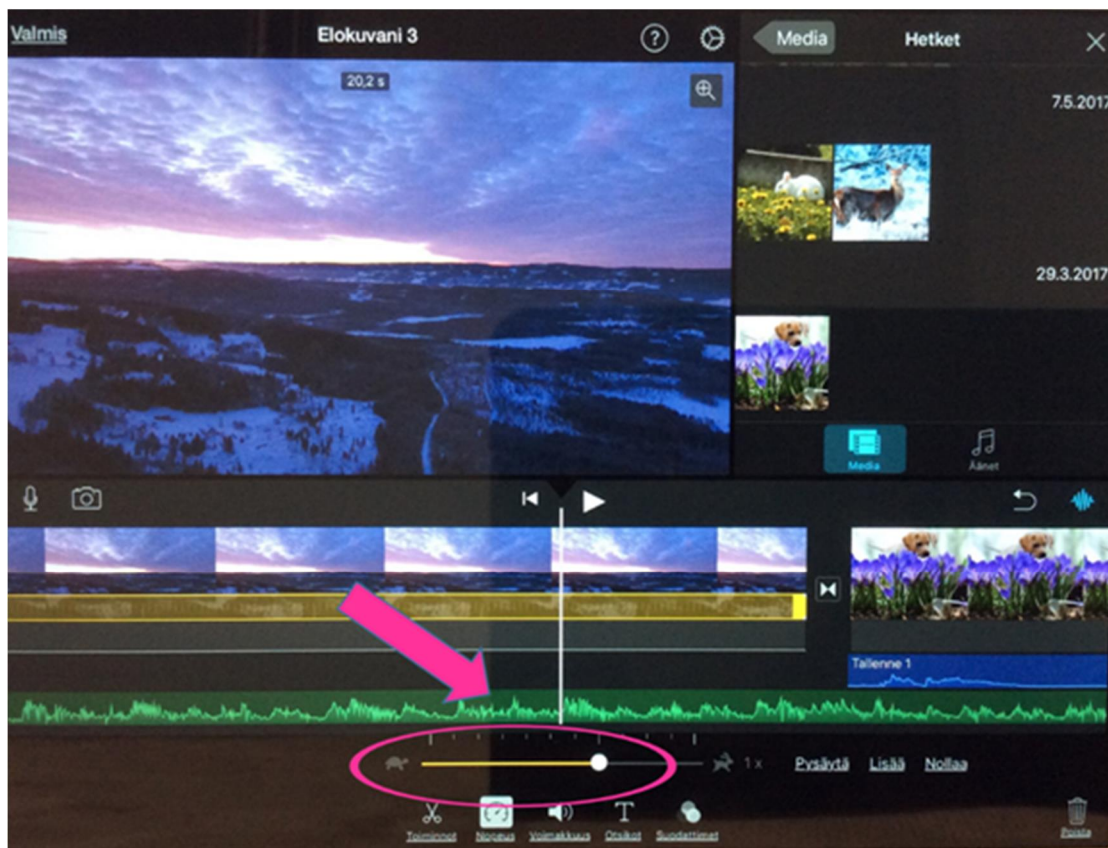
Pysäytys näkyy videoleikkeessä keltaisena korostuksena.

6.4 VIDEOLEIKKEEN NOPEUDEN SÄÄTÄMINEN

Videoleikkeen voit säätää näkymään toistettaessa eri nopeudella. Voit myös korostaa vain tiettyä kohtaa leikkeestä, nopeuttamalla tai hidastamalla.

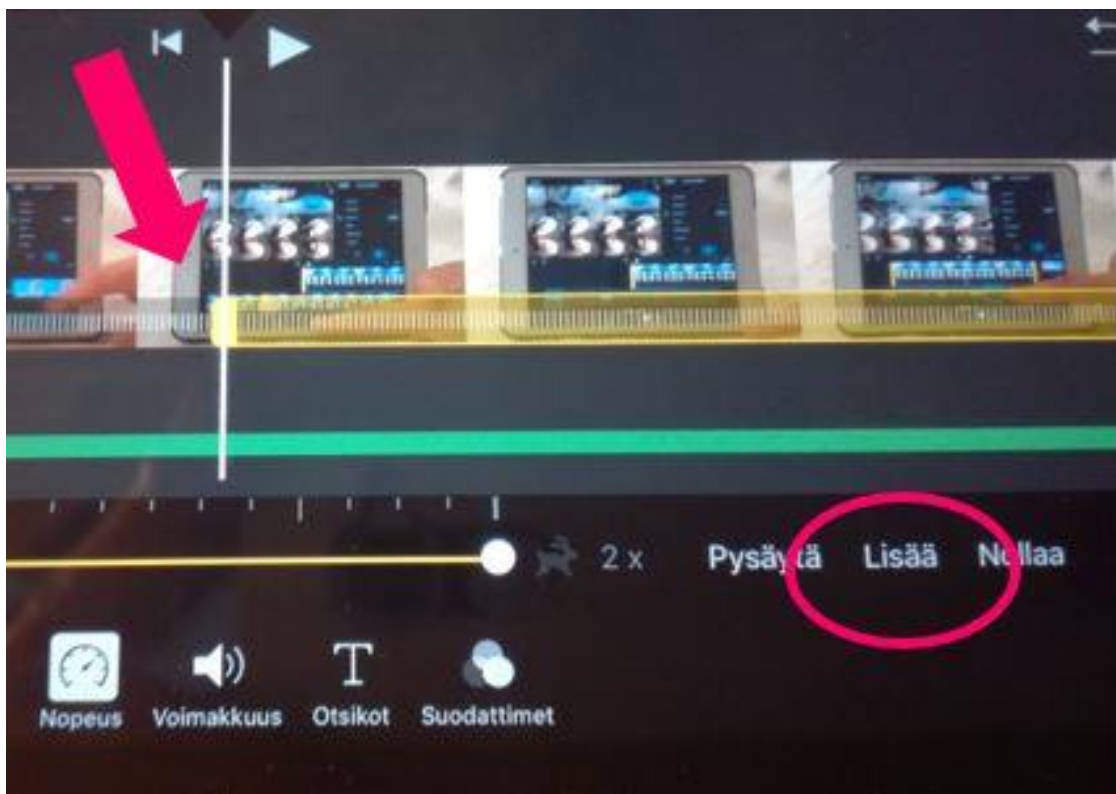
Koko videoleikkeen nopeuden muuttaminen:

1. Kosketa haluamaasi videoleikettä aikajanalla
2. Paina **Nopeus** -painiketta.
3. Alareunaan tulee nopeuden **säätöjana, liukusäädin**, jolla voit **hidastaa ja nopeuttaa** videoleikettä.

Nopeuden muuttaminen vain tietystä kohdasta videoleikettä:

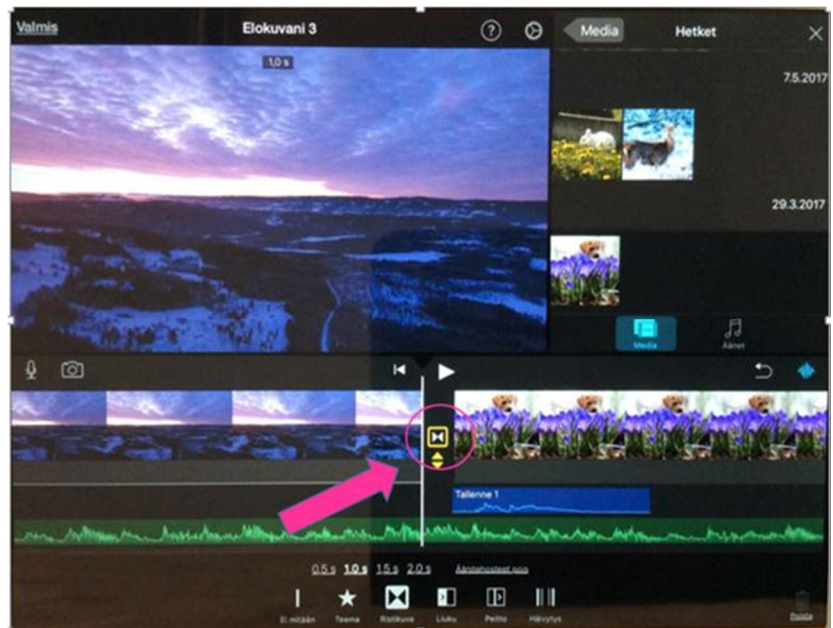
1. Valitse **↑ Nopeus↑**
2. Paina **↑ Lisää↑** , jolloin aikajanalla videoleikkeeseen tulee näkyviin **keltainen palkki**. **Siirrä palkin alku- ja loppukohtaa** kunnes alue on näkyvissä kokonaan aikajanalla (alku- sekä loppukohta palkista) eikä ole enää koko videoleikkeen pituinen.
3. Paina uudelleen **+Lisää+** , jonka jälkeen voi **siirtää koko palkkia** haluamaasi videoleikkeen kohtaan.
4. Säädä nyt haluamasi nopeus valitulle videoleikkeen kohdalle.

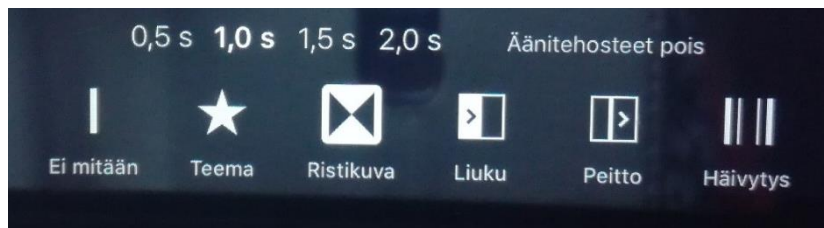
7 KUVA- TAI VIDEOSIIRROKSEN MUOKKAAMINEN

SIIRROS = AIKAJANAN LIITOSKOHTA, JOSSA OTOS VAIHTUU UUTEEN.

1. Kosketa aikajanalla kuvien tai videoleikkeiden **liitoskohtaa**.
2. Näytön alalaitaan tulevat näkyviin eri **muokkaustoiminnot** leikkeiden vaihtuessa toisiin.

3. **Sekunneista** voit lyhentää tai pidentää kuvien vaihtumisaikaa eli **siirroksen kestoa valitsemalla** haluamasi **ajan**.

4. **Äänitehosteet** voit ottaa päälle tai laittaa pois päältä tästä valitsemastasi siirroksesta.
5. Voit valita erilaisia kuvan **vaihtoeffektejä**:
+Ei mitään+, +Teema+, +Ristikuva+, +Liuku+, +Peitto+, +Häivytyt+

6. Painamalla **Play**, näet miltä **valittu** siirros näyttää kuvanäytössä. Voit valita siirroskohdan uudelleen koskettamalla ja vaihtaa toisenlaiseen. Aina Play -napilla voit katsoa efektin.

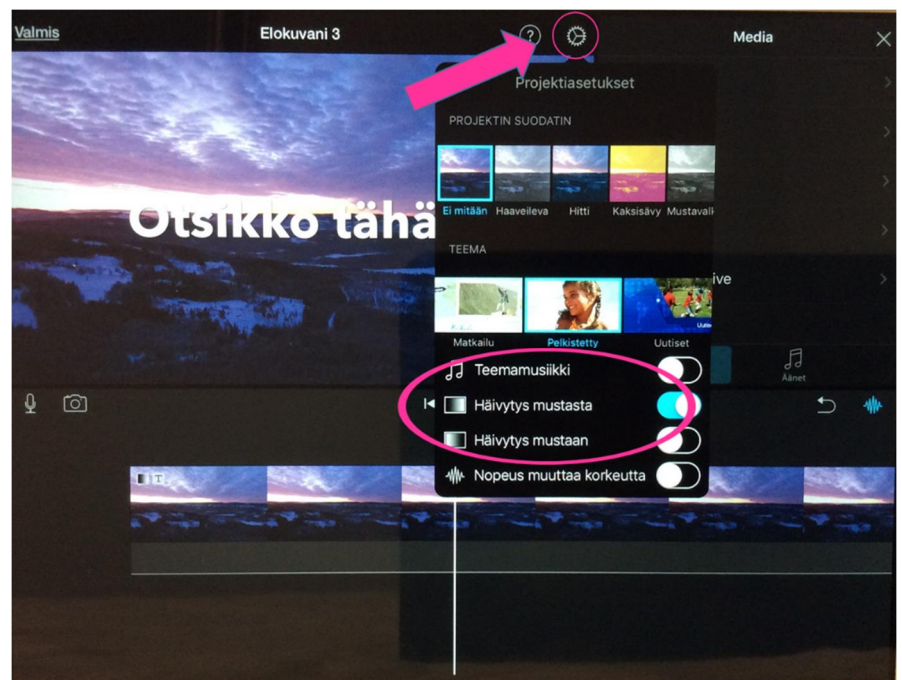
8 TEEMAT

Elokuvaprojekteissa on oletusasetuksena käytössä yksinkertainen teema. Halutessasi voit vaihtaa sen.

Valittu teema koskee koko elokuvaprojektia.

8.1 ELOKUVAN TEEMA

1. Paina näytössä ylhäällä olevaa **Projektiasetukset**-painiketta.
2. Valitse haluamasi **teema** ja paina sitä.
3. Projektiasetukset saat suljettua painamalla sormella niiden ulkopuolella.

8.2 HÄIVYTYS

Jos haluat aloittaa tai lopettaa videoleikkeen tai kuvan häivytyksellä, niin

Valitse painamalla **Häivytys mustasta - tai **Häivytys mustaan** -asetus päälle.** Kuva yllä.

Aikajanelle ilmestyy valitun videoleikkeen tai kuvan oikeaan yläkulmaan pieni musta neliö **+Sisäänhäivytyskuvake**.

8.3 VALOKUVAN TAI VIDEOLEIKKEEN TEEMA

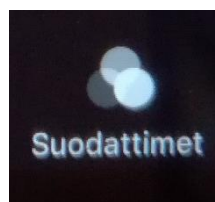
1. Aikajanalla kosketa haluamaasi kuvaa tai videoleikettä.

2. **Î SuodattimestaÎ** voit halutun väriteeman.

valita

3. Esikatsela teema kuvanäytössä.

4. Sulje valikko koskettamalla sormella toimintojen ulkopuolella.

Väriteemaa voit halutessasi vaihtaa, vaikka jokaiseen aikajanahan kuvaan tai videoleikkeeseen erikseen.

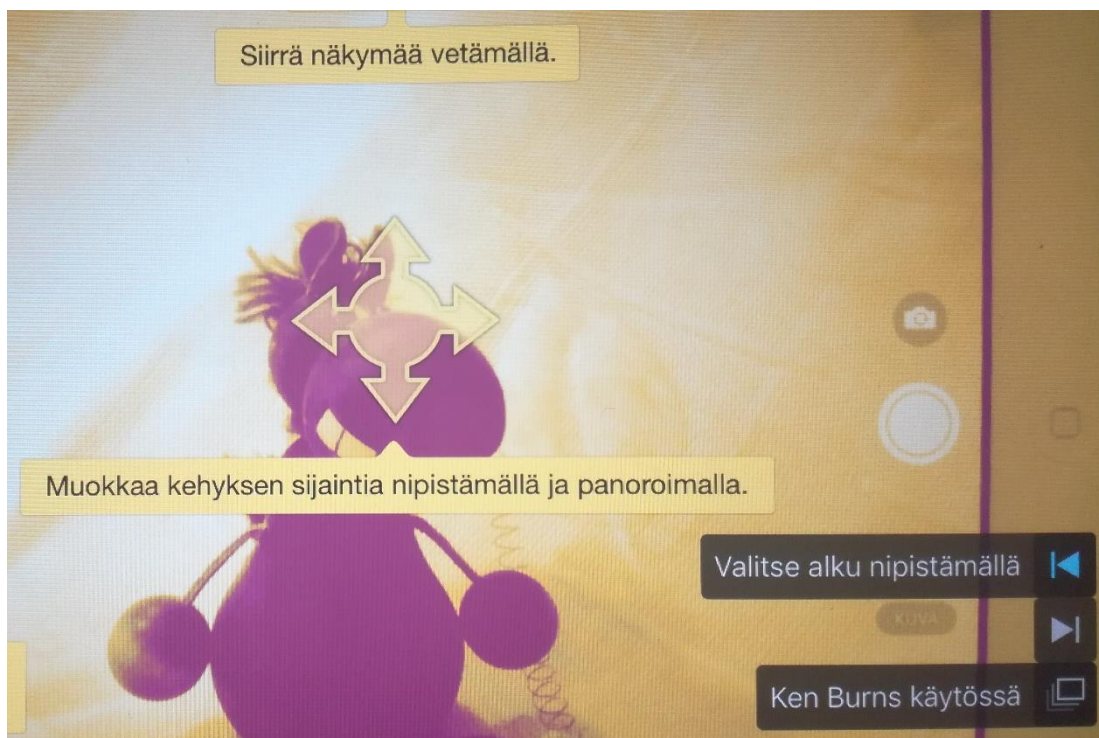
9 KEN BURNS TEHOSTEIDEN SÄÄTÄMINEN

Kuvanäytössä eli katseluikkunassa voidaan näkyvyyttä säätää Ken Burns-tehosteella. Tehosteita voi myös laittaa pois päältä.

9.1 KUVAT

Ken Burns-tehosteen avulla näyttää, että kamera kulkee kuvan yli tai lähentää tai loitontaa kuvaa. Mm. **kasvot tunnistetaan** ja ne pysyvät katselualueen sisällä.

Voit muokata kuvan niin, että toistettaessa kuva-alue liikkuu **reunasta reunaan**.

1. **Kosketa aikajanalla kuvaa** jota haluat säätää.
2. Ken Burns-tehosteet näkyvät **katseluikkunan oikeassa alakulmassa**.
3. Kosketa **Valitse alku nipistämällä** tai **Valitse loppu nipistämällä**.
4. **Lähennä tai loitonna sormin nipistämällä** kuvaa
5. **Poistu** tilasta koskettamalla sormella toimintojen ulkopuolella.
6. Voit katsoa miltä tehoste näyttää, painamalla **Play**.

9.2 VIDEOLEIKKEET

Voit Ken Burns-tehosteen avulla säätää seuraavia näkyvyyksiä elokuvassa:

- **kuinka suurena tai pienenä leike näkyy**
- miten kuvat liikkuvat
- miten kuvan näkyvät

Videoleikkeen **zooaustason säätäminen:**

1. **Valitse** koskettamalla haluamasi **videoleike aikajanalta**.
2. Kosketa katseluikkunassa olevaa **zooaussäätöä**.
3. Lähennä tai loitonna **sormilla nipistämällä**.
4. **Siirrä** kuvaa kuvanäytöllä sormin siirtämällä.
5. **Esikatsele** painamalla **Play**.

9.3 VIDEOLEIKKEEN PEITTOKUVIEN SÄÄTÄMINEN

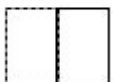
- Mikäli seuraavat peittokuvat tai joku niistä on käytössä:

• **Lisää leikkauskuvana** lisää leikkeen niin, että elokuva leikkaa pois pääleikkeestä aikajanassa ja näyttää sen sijaan leikkauskuvaleikkeen.

• **Kuva kuvassa** lisää leikkeen aikajanelle niin että se näkyy toistettaessa **pienemmässä ikkunassa** pääleikkeen päällä.

• **Jaettu näyttö** valittaessa näkyvät valittu leike ja pääleike toistettaessa **vierekkäin saman kokoisina**.

- Säädä katseluikkunassa miten peittokuva näkyy toistettaessa:

1. **Valitse tekemäsi peittokuva** aikajanalta koskettamalla sitä.

2. Peittokuvan ympärille tulee **keltainen ääriviiva** ja katseluikkunassa näkyy **lisäsäätimiä**.

3. **Vaihtoehdot**, joita voit tehdä:

- Voit katseluikkunassa **muuttaa Kuva kuvassa -leikkeen sijaintia** tai **kokoa**. Kosketa **Sijainnin säätöä**, sijoita peittokuvaleike uudelleen vetämällä sitä tai nipistä sormilla sen kokoa.
- Leikkeen sisäinen katselualueen säätäminen. Kosketa **Zoomaussäätöä** ja **zoomaa sormin nipistämällä** sekä säädä haluamasi katselualue toistettaessa.
- **Kaikki tekemäsi säädöt saat nollattua KAKSOISNAPAUTTAMALLA Zoomaussäätöä.**

4. Esikatselse painamalla **Play**.

10 ÄÄNEN LISÄÄMINEN ELOKUVAPROJEKTIIN

10.1 TEEMAMUSIIKKI

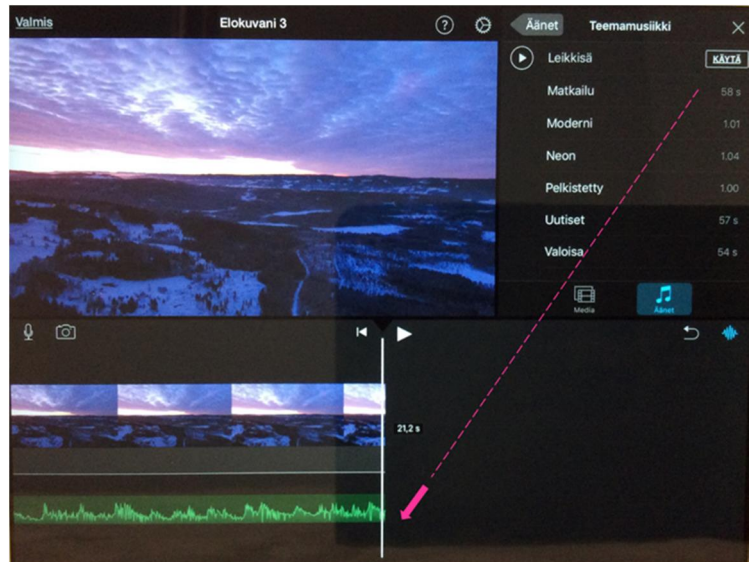
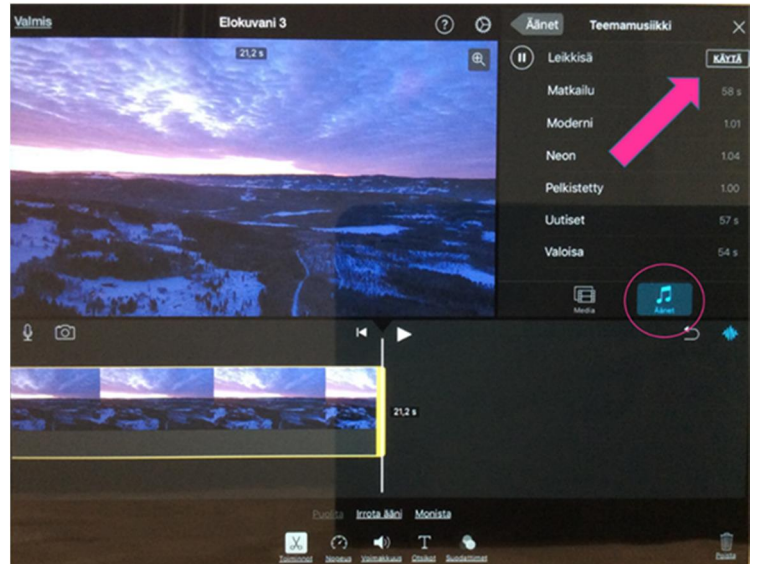
Projektiasetuksista voit koskettamalla valita teemamusiikin **koko elokuvan pituudelle**.

1. Valitse **Äänet** ja edelleen **Teemamusiikki**

2. Voit ensin **kuunnella** musiikkia **koskettamalla** sen nimeä esimerkiksi **Leikkisä**.

Musiikki pysähtyy painamalla kolmionmuotoista **Play**-nappia.

3. Painamalla **Käytä**, siirry valinta janalle elokuvaan.

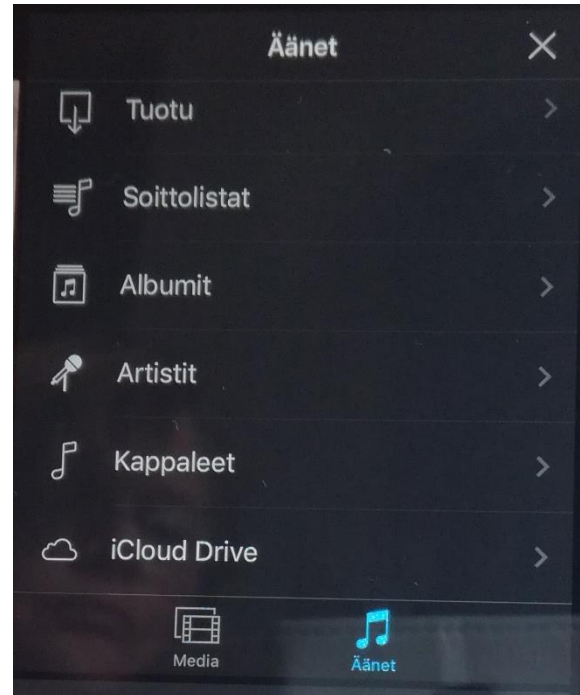

Taustamusiikkileikkeet ovat yli minuutin pituisia ja näkyvät aikajanalla vihreänä palkkina.

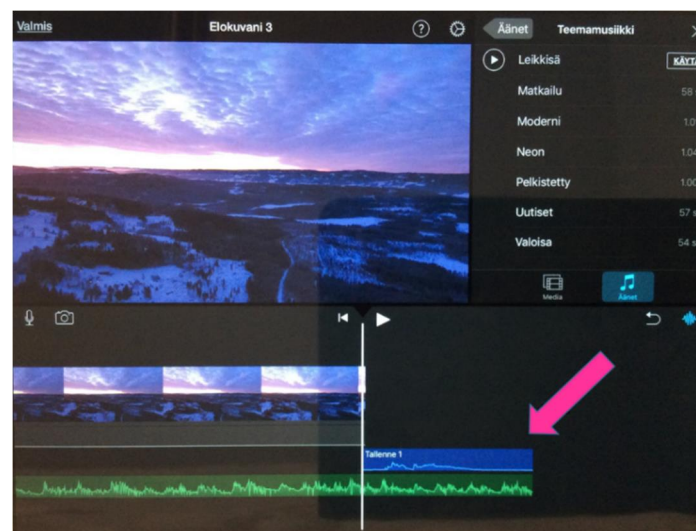
10.2 TALLENNETUN ÄÄNEN LISÄÄMINEN

Mikäli olet tallentanut ääniä johonkin tallennuspaikkaan, kuten iCloud Drive, löydät ne näin:

1. Valitse **aikajanalta sormella vierittäen** kohta, johon haluat äänileikkeen lisätä, niin että **valkoinen pystyviiva on lisäyskohdassa**.
2. Valitse **Media** -painikkeen oikealta puolelta **Äänet** , jolloin aukeaa **Äänet -kirjasto**.
3. Hae lisättävä ääni tallennuspaikasta, kuten iCloud Drive, ja napauta kyseisen äänileikkeen nimeä.

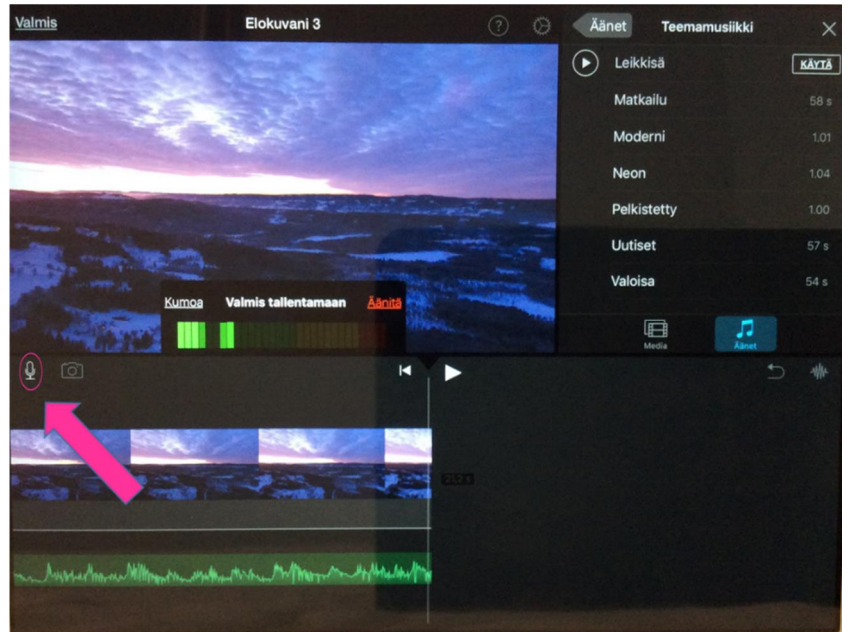

Alle minuutin pituinen äänileike näkyy äänitehosteen tavoin sinisenä aikajanalla.

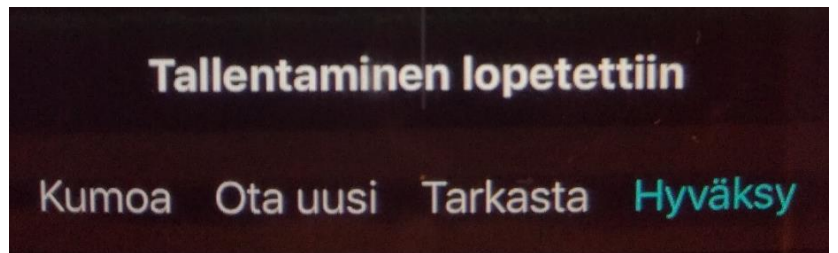

10.3 ÄÄNEN TAI PUHEEN NAUHOITTAMINEN SUORAAN ELOKUVAAN

1. Valitse mihin kohtaan haluat äänityksen ja **siirrä kursori** aikajanalla kyseiseen kohtaan.
2. Valitse **mikrofonin** kuvake.
3. Paina **Äänitä**.
4. Paina **Lopeta**, kun haluat lopettaa äänittämisen.

- Jos haluat **poistaa** äänityksen paina **Kumoa**.
- Jos haluat nauhoittaa **uudelleen** paina **Ota uusi**.
- Jos haluat **kuunnella** äänityksen paina **Tarkasta**.
- Jos haluat käyttää äänitystä videolla paina **Hyväksy**.

Kaikki äänileikkeet näkyvät aikajanalla videoiden ja kuvien alapuolella.

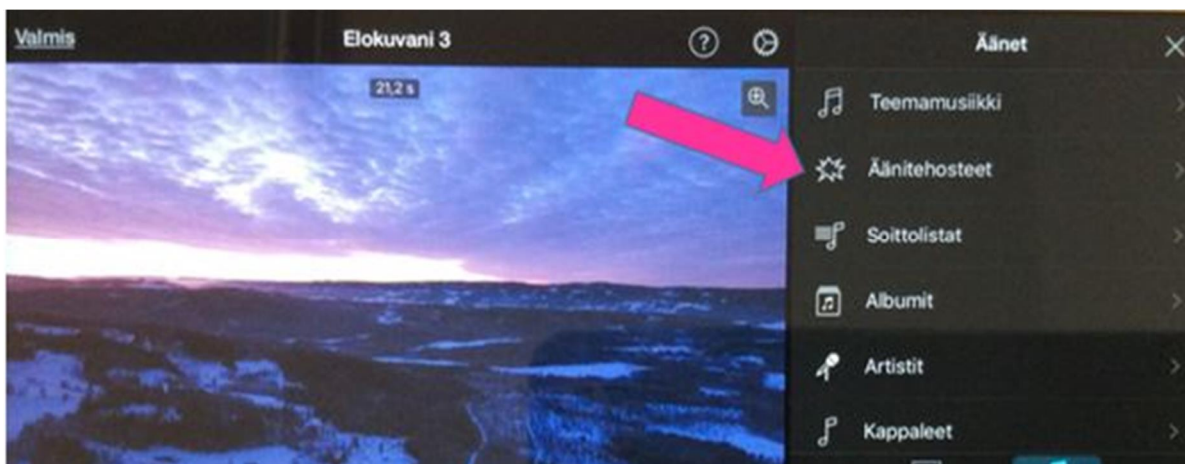
Teemamusiikki näkyy vihreällä (yli minuutin pituinen).

Tallenteena lisätty äänileike näkyy sinisenä (alle minuutin pituinen).

10.4 ÄÄNITEHOSTEET

Voit valita äänitehosteista erilaisia lyhyitä **ääniefektejä**. iMovie:ssä on useita valmiita äänitehosteita.

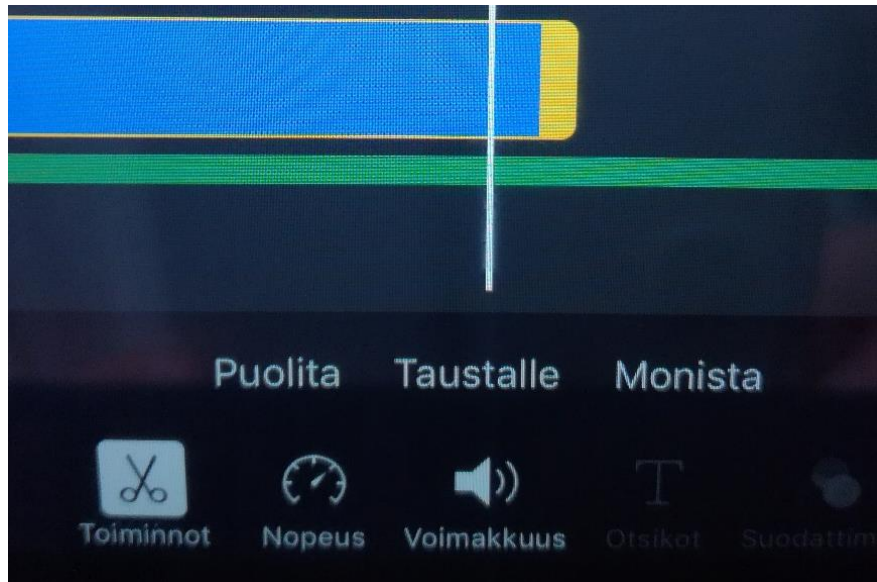
1. Vieritä aikajanaa sormella niin että valkoinen pystyviiva on siinä kohdassa, johon haluat äänitehosteen lisätä.
2. Voit **kuunnella** äänitehosteen ensin **koskettamalla** sen nimeä
3. Lisää tehoste koskettamalla sen nimeä ja paina **Ä Käytäl** . Tehoste näkyy aikajanalla **sinisellä värillä**. (Yli minuutin pituiset äänileikkeet ovat vihreitä.)

11 ÄÄNEN MUOKKAAMINEN JA SÄÄTÄMINEN

Ääntä voi muokata monin tavoin aikajanalla.

Ääntä voi **puolittaa, laittaa taustalle** tai **monistaa**.

Teemamusiikki soi koko elokuvan ajan, mutta **teemamusiikkia voi rajata ja katkaista**.

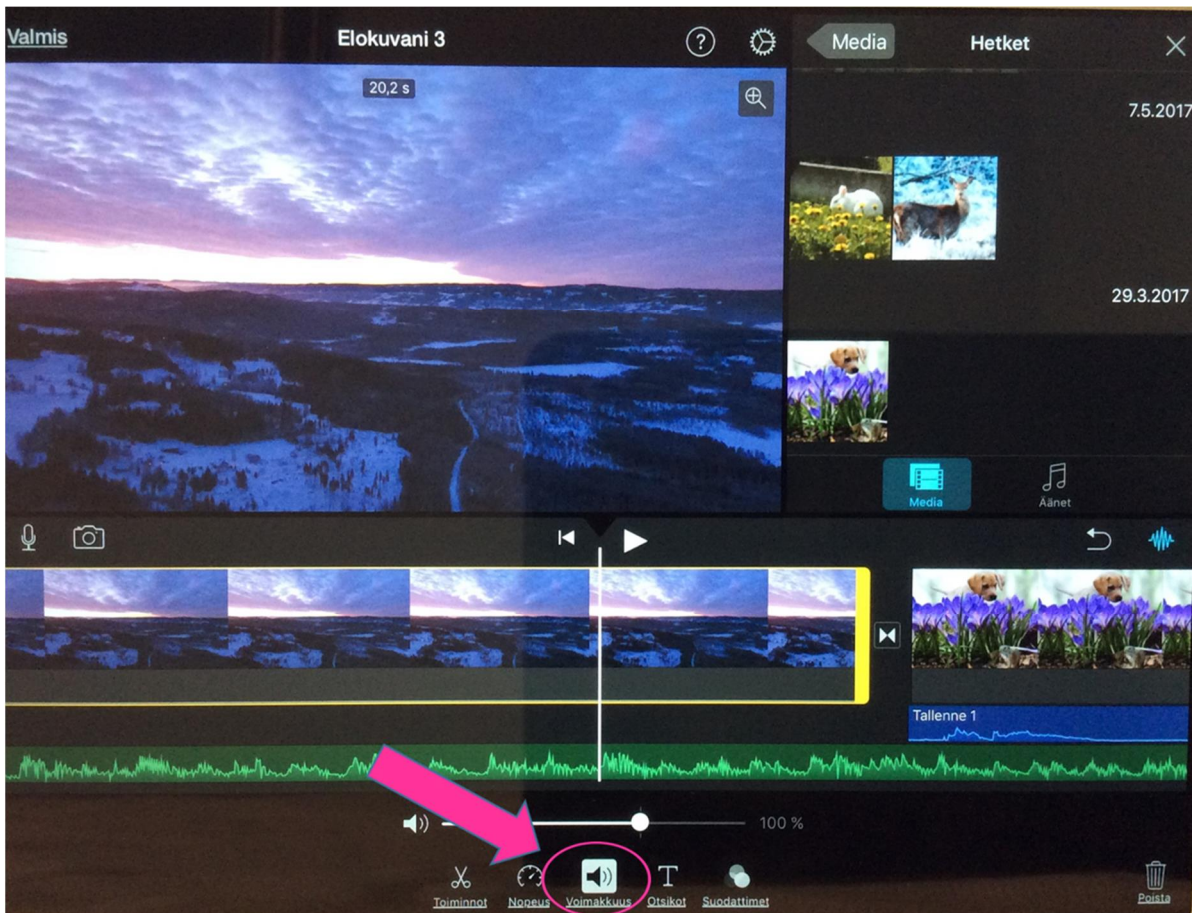
Kun musiikki on valittu aikajanalle, kosketa äänileikettä, jolloin saat **äänityökalut** esille näytön alalaitaan.

11.1 ÄÄNENVOIMAKKUUDEN SÄÄTÖ

Äänen voimakkuutta voit säätää liukusäätimellä valitsemalla **Voimakkuus**

Voit mykistää äänen säätämällä sen nolllille.

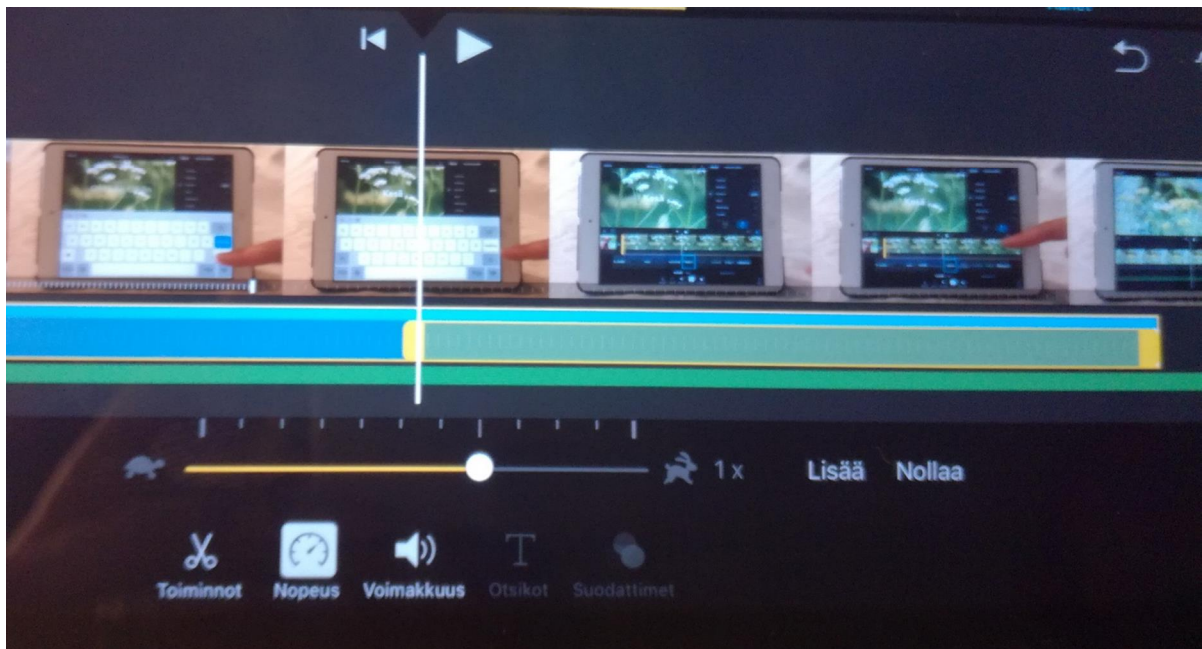
Äänileikkeiden ääni kuuluu AINA automaattisesti taustamusiikin yli.
Kun äänileike on päällekkäin elokuvan taustamusiikkileikkeen kanssa, vaimenee taustamusiikki tällöin automaattisesti. - Paitsi jos olet mykistänyt äänileikkeen äänen.

11.2 KOKO ÄÄNILEIKKEEN NOPEUDEN SÄÄTÖ

Liukusäätimen nopeussäädön suhteellinen nopeus näkyy liukusäätimen oikealla puolella eli $2x$ = kaksinkertainen nopeus ja vastaavasti $1/2x$ = puolet normaalia hitaampi

1. Paina **↑ Nopeus↑** nappia ja säädä liukuvalitsimella haluttu nopeus koko äänileikkeelle.
2. Poistu tilasta napauttamalla sormella toimintojen ulkopuolella.
3. Voit kuunnella säädetyn äänen siirtämällä kyseisen kohdan janalla valkoisen pystyviivan oikealle puolelle ja paina **Play**.
4. Jos haluat poistaa muutoksen, paina **↑ Nollaa↑** tai **↑ Poista↑**.

11.3 ÄÄNILEIKKEEN VALITUN ALUEEN NOPEUDEN SÄÄTÖ

1. Paina **+Nopeus** nappia.
2. Leikkeeseen tulee näkyviin **keltainen palkki**. Säädä siirtämällä palkkia sormilla jommastakummasta päästä.
3. Paina **↑Lisää**.
4. Säädä **alueen nopeus liukusäätimestä**.
5. Voit luoda uuden alueen koskettamalla äänileikettä uudelleen valitun alueen ulkopuolella. Paina **↑Lisää**. **Rajaa** alue ja **säädä** ääninopeus.
6. Poistu tilasta napauttamalla sormella toimintojen ulkopuolella.

Alueet näkyvät videoleikkeellä valkoisena viivana.

12 OTSIKON/TEKSTIN LISÄÄMINEN ELOKUVAAN

1. **Kosketa** aikajanalla elokuvan kohtaa, johon haluat otsikon kirjoittaa. Näytön alareunaan tulee **toimintovalikko**.

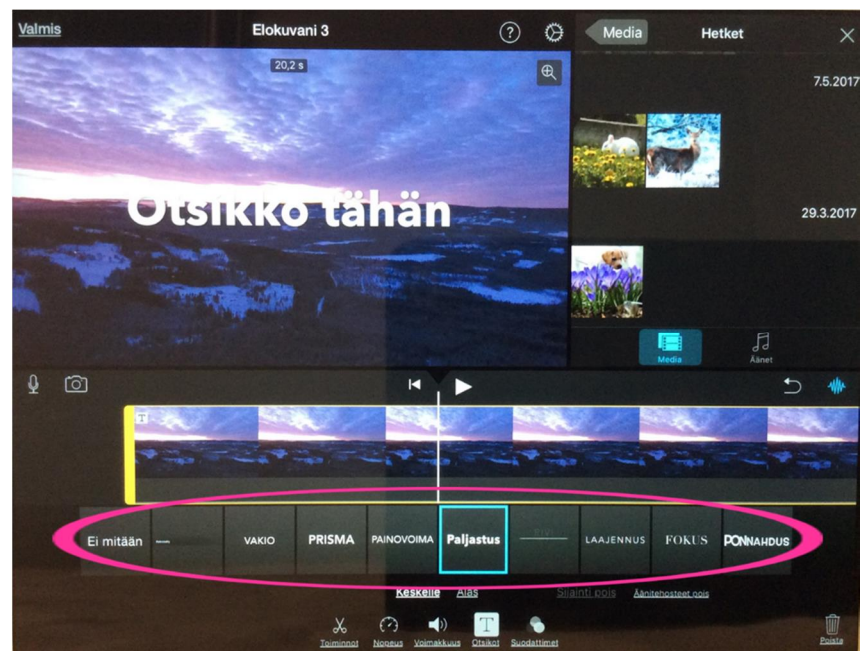
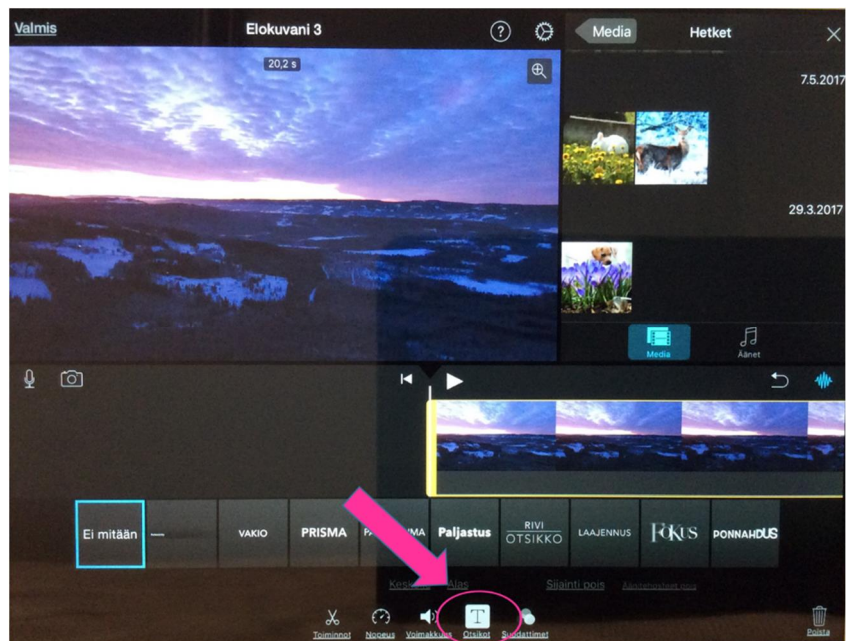
2. Valitse **Otsikot**, ja haluamasi **tekstityyli**.

3. Halutessasi voit vaihtaa otsikon **sijaintipaikkaa**, valitsemalla Otsikkotyylin alapuolelta **Î KeskelleÎ** tai **Î AlasÎ**.

4. Kosketa kuvanäytöllä tekstiruutua **Î Otsikko tähänÎ** ja **pyyhi teksti** näppäimistön avulla.

5. **Kirjoita** haluamasi teksti.

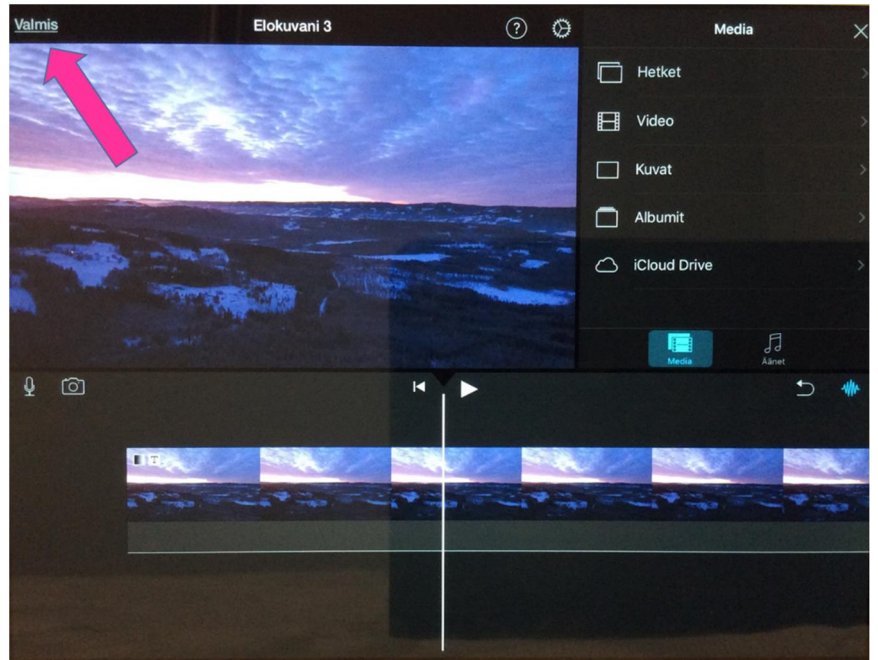
6. Paina **Î ValmisÎ**, jolloin teksti jää kuvaan.

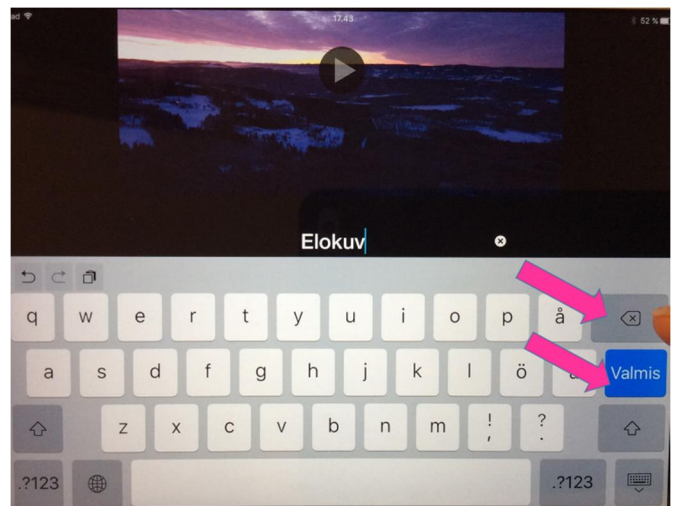
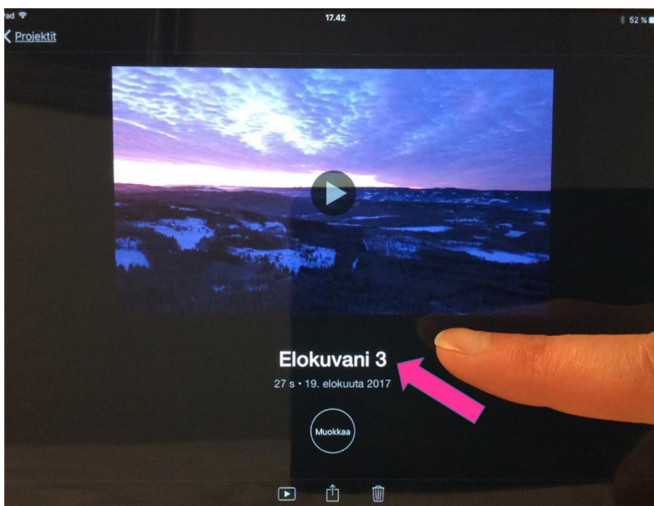
Jos haluat muuttaa tekstiä, kosketa vain otsikkoa, pyyhi teksti ja kirjoita uudelleen. Otsikkotyylä voit aina muuttaa eri kuvien otsikoissa.

13 ELOKUVAN VIIMEISTELYT

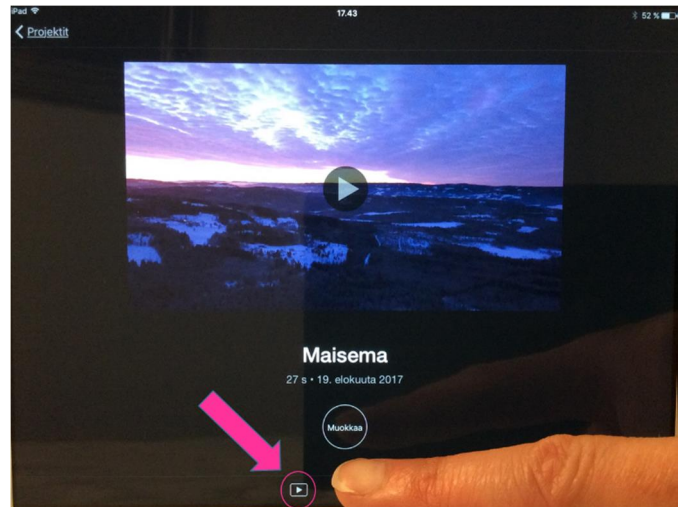
Kun elokuvasi on mielestäsi valmis paina **+Valmis+** näytön vasemmasta yläkulmasta.

Kosketa **Elokuvani** -tekstiä, jolloin pääset kirjoittamaan elokuvalle haluamasi nimen. **Pyyhi** ensin valmis teksti **ja kirjoita** uusi. Paina lopuksi **Valmis**.

Î PlayÎ -napista joko kuvan keskeltä tai näytön alareunasta voit katsella elokuvaa.

- Jos haluat palata muokkaamaan elokuvaa paina Î **MuokkaaÎ** .
- Voit myös tallentaa elokuvan haluamaasi paikkaan, sekä halutessasi poistaa.
- Elokuva jää iPadin iMovie-ohjelmaan talteen mutta se on hyvä siirtää laitteelta parempaan tallennuspaikkaan.
- Laitteelle tallentaminen tapahtuu painamalla keskimmäistä **+Jaa+** nappia näytön alalaidasta. Valitse suurin resoluutio ja odota että tallenne latautuu. Sen jälkeen paina OK.

ANTOISIA ELOKUVAHETKIÄ IMOVIENTEN PARISSA!